

บทที่ 2

การฟื้นฟูในคำสอนอิสลาม

2.1 ความหมายการฟื้นฟูอิสลาม

ความหมายการฟื้นฟูในคำสอนของอิสลามนั้นมักกล่าวไว้ในอัลกุรอานและฮะดีษมากมายที่ได้กล่าวมาแล้ว ฉะนั้นผู้วิจัยจะกล่าวคำนิยามการฟื้นฟูอิสลามทั้งด้านภาษาและวิชาการดังต่อไปนี้

2.1.1 ความหมายการฟื้นฟูด้านภาษา

2.1.1.1 ภาษาอาหรับมาจากรากศัพท์คำว่า جَدِيدًا ، يُجَدِّدُ ، جَدَّدَ ซึ่งมีความหมายว่า “ใหม่” เช่น กลางวัน และกลางคืน ถูกเรียกว่า الْجَدِيدَانِ อัลญะดีดานุ เพราะว่าเมื่อกลางคืนปรากฏขึ้นกลางวันก็หายสาบสูญไป (Ibn Fāris, 1979 : 1/409) และคำว่า التَّجْدِيدِ (อิตตะญุดดีด) มาจากรากศัพท์คำว่า جَدَّدَ ، جَدَّدَ ، جَدَّدَ หมายถึง การทำให้สิ่งหนึ่งที่เกี่ยวข้องสภาพให้กลับมาใหม่เหมือนเดิม คือให้ความหมายตรงกันข้ามกับคำว่า “เก่า” (Ibn al-Manzūr, n.d. : 111) ดังนั้นด้านภาษาให้ความหมายว่าทำให้สิ่งหนึ่งที่หายไปฟื้นขึ้นมาใหม่อีกครั้งหลังจากได้รับความเสียหายไปเสมือนกับสิ่งเดิมที่ยังไม่ได้รับความเสียหาย แต่ไม่ได้ให้ความหมายว่าประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ คำว่า “ญะดีด” มีปรากฏรากศัพท์ในอัลกุรอานและฮะดีษดังนี้

ก. ในอัลกุรอานจะไม่พบในรูปของกริยา แต่จะปรากฏในรูปของคำนามหรืออาการนามเท่านั้น เช่น อัลลอฮ์ ﷻ ได้กล่าวว่

﴿وَقَالُوا إِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا أَوَّابًا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا﴾

(الإسراء : الآية 49)

ความว่า: “และพวกเขา กล่าวว่า เมื่อเราเป็นกระดูกและร่วนยุ่ยแล้ว แท้จริงเราจะถูกให้ฟื้นขึ้นเพื่อกำเนิดใหม่แน่หรือ”

(อัลอิสรออ์ อายะฮ์ 49)

﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ يُنْبِئُكُمْ إِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمْرِقَةٍ إِنَّا لَنفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ﴾

(النبا : الآية 7)

ความว่า: “และบรรดาผู้ปฏิเสธศรัทธาได้กล่าว (เยาะเย้ย) ว่า เราจะชี้แนะแก่พวกท่าน ไหมเล่าถึงชายคนหนึ่งที่เขาจะบอกเล่าแก่พวก

ท่านว่า เมื่อพวกท่านถูกทำให้แตกสลายกระจัดกระจายเป็นผุยผงแล้ว พวกท่านจะถูกบังเกิดขึ้นมาใหม่”

(อันนะบะ อายะฮ์ 7)

﴿وَقَالُوا إِذَا ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ أَإِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ بَلْ هُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ كَافِرُونَ﴾

(السجدة : الآية 10)

ความว่า: “และพวกเขาถวาทันว่า เมื่อเราได้สลายตัวลงสู่ใต้ผืนแผ่นดินไปแล้ว เราจะเกิดขึ้นมาใหม่กระนั้นหรือ แต่พวกเขาปฏิเสธต่อการพบพระเจ้าของพวกเขา”

(อัศสะญะดะฮ์ อายะฮ์ 10)

﴿أَفَعَيَّنَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ﴾

(القاف : الآية 15)

ความว่า: “เราได้เห็นดีเห็นช้อยต่อการสร้างครั้งแรกกระนั้นหรือ? เปล่าเลย! แต่ว่าพวกเขาอยู่ในการสงสัยต่อการสร้างครั้งใหม่ต่างหาก”

(อัลกอฟ อายะฮ์ 15)

สรุปได้จากอัลกุรอานที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ข้างต้นเป็นการยืนยันถึงคำว่า “อัลญะดีด” ที่ไม่ให้ความหมายว่าประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ แต่เป็นการให้ความหมายทำขึ้นมาใหม่ในสิ่งที่มีอยู่แล้ว

ข. ในอัลหะดีษมีคำกล่าวของท่านนบี ﷺ ซึ่งมีรากศัพท์(ตัญญิด)ที่อยู่ในรูปกริยามีตัวบดดังต่อไปนี้รายงานจากท่านอะบิซุรเราะฮ์ ท่านเราะฮูล ﷺ ได้กล่าวว่า

((إِنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ لِهَذِهِ الْأُمَّةِ عَلَى رَأْسِ كُلِّ مِائَةِ سَنَةٍ مَنْ يُجَدِّدُ لَهَا دِينَهَا))

(أخرجه أبو داود . د . ت : 4291)

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ ﷻ จะส่งในทุกๆ ศตวรรษผู้ซึ่งจะฟื้นฟูสำหรับประชาชาตินี้ในเรื่องศาสนาของพวกเขา”

(บันทึกโดย Abu Dawūd , n.d.: 4291)⁵

ในอัลหะดีษซึ่งมีคำว่า (جَدِّدُ) มาจากคำว่า “อัดตัญญิด” ซึ่งให้ความหมายว่า “การฟื้นฟู” โดยตรง แต่กล่าวในรูปกริยาบ่งชี้ถึงกาลปัจจุบันหรืออนาคต

⁵ อัลหะดีษ อัศเศาะหี้หฺ (al-Albāniy, 1995 : 2/149).

และหะดีษนี้ได้มีการอธิบายไว้หลายทัศนะของปราชญ์ด้านหะดีษเกี่ยวกับบริบทของรากศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูและนักฟื้นฟูอิสลาม เป็นหะดีษเศาะฮีย์จำเป็นที่มุสลิมทุกคนจะต้องยึดมั่นกับหะดีษบทนี้โดยไม่มีข้อสงสัยใด ๆ คือพวกเขาได้กล่าวถึงคำว่า (من) ซึ่งให้ความหมายว่า “ผู้ซึ่ง” ในไวยากรณ์ภาษาอาหรับเรียกว่า (إسم موصول) ให้ความหมายอิตลาญ (ทั่วไป) โดยไม่เจาะจงเอกพจน์หรือพหูพจน์ (Ibn Malik, 1980 : 1/153) อาจจะเป็นการตีความได้ถึงคนๆเดียวหรือเป็นกลุ่มก็ได้ ฉะนั้นบรรดาอุละมาอ์ได้มีความเห็นที่แตกต่างกันไปดังนี้

ท่านอัลหะฟิซ อัชชะฮะบียฺ ได้กล่าวว่า “ฉันได้มั่นใจในคำว่า (من يجد) ความว่า “ผู้ซึ่งจะฟื้นฟู” หมายถึงกลุ่ม ๆ หนึ่งไม่ใช่คนๆ เดียว เรากล่าวเป็นตัวอย่างว่าในทุกสามร้อยปี อิบน์ชะรีฟ มีความรู้เรื่องนิติศาสตร์อิสลาม อัลอัชอารีย์มีความรู้เรื่องอัลอูศูล อัลนะสาอีย์ มีความรู้เรื่องอัลหะดีษ เป็นต้น” (al-Manāwiy, 1972 : 11)

ท่าน อิบน์ กะษีร ได้กล่าวว่า “อุละมาอ์บางกลุ่มกล่าวว่า ความจริงแล้วหะดีษบทนี้มีความหมายที่ครอบคลุมทุกๆปัจเจกชนในทุกๆยุคสมัย คือผู้ที่ดำรงตามข้อบังคับในการใช้ความรู้ถ่ายทอดจากชาวสะลัฟสู่ชาวเคาะลัฟ” (Ibn al-Kathir, 1424 : 6/256)

ท่านอัลหะฟิซ อิบน์ หัจญูร กล่าวว่า “ไม่จำเป็นในทุกๆต้นร้อยปีมีนักฟื้นฟูคนเดียว แต่ทว่าอาจจะเป็นกลุ่มก็ได้ เพราะว่าคุณลักษณะนักฟื้นฟูอิสลามนั้นไม่ได้จำกัดเฉพาะลักษณะหนึ่งลักษณะใดของคุณธรรม จริยธรรม และไม่จำเป็นว่าทั้งหมดคุณธรรม จริยธรรม และความดีนั้นอยู่ในคนๆเดียวกัน เว้นแต่เป็นการกล่าวอ้างเท่านั้น เช่น สมัย อุมร์ อิบน์ อับดุลอะซีซ เขาคือผู้ยิ่งใหญ่ในกิจการงานศาสนาในช่วงต้นร้อยปีแรก ซึ่งมีบุคลิกภาพที่ดีเหนือกว่าคนอื่นๆ ด้วยเหตุนี้อิหม่ามอะหฺมัดได้กล่าวว่า พวกเขาได้กล่าวถึงอุมร์ อิบน์ อับดุลอะซีซ อนึ่งหลังจากอุมร์ อิบน์ อับดุลอะซีซ เสียชีวิต บุคคลต่อมาคืออิหม่ามอัชชาฟีอีย์ ถึงแม้ว่าเขามีบุคลิกภาพที่ดีที่สุดแต่ทว่าเขาไม่ได้เด่นในเรื่องสงครามและการตัดสินความที่ยุติธรรม ฉะนั้นผู้ใดที่มีคุณลักษณะหนึ่งคุณลักษณะใดจากคุณลักษณะดังกล่าวซึ่งปรากฏอยู่ทุกๆ ต้นร้อยปีนั้นคือเป้าหมาย แม้ว่าจะมีจำนวนหรือไม่มีจำนวนก็ตาม” (Ibn Hajar, n.d. : 13/366)

ท่านซัยคุอับดุลอะซีซ อิบน์ บาซ กล่าวในฟิตวาของอัลตัญนะฮฺอัลดะอิมะฮฺ (al-Duwaish, n.d. : 2/247-248) ว่า ความหมายหะดีษของท่านนะบีที่ว่า (مَنْ يُجَدِّدُهَا دِينًا) ความว่า “ผู้ซึ่งฟื้นฟูศาสนาของประชาชาติ” เพราะส่วนใหญ่ของมนุษยชาติได้ออกจากศาสนาอิสลาม ซึ่งอัลลอฮฺ ﷻ เคยทำให้มันสมบูรณ์แก่ปวงบ่าวของพระองค์แล้ว และเป็นที่ยังพอใจแก่บ่าวของพระองค์ว่าอิสลามนั้นเป็นศาสนาของพวกเขา อัลลอฮฺ ﷻ ได้ส่งบรรดาอุละมาอ์ที่มีความรู้ความสามารถและเป็นผู้นำด้านศาสนาอิสลามมายังพวกเขา และได้ทำการเรียกร้องพวกเขาไปสู่อัลกุรอานและสุนนะฮฺเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ ซึ่งถูกเรียกเช่นนั้นว่า “การฟื้นฟูประชาชาติ” ไม่ใช่

พื้นฟูศาสนา เพราะศาสนาเป็นที่สมบูรณ์แล้ว ดังนั้นการเปลี่ยนแปลง ความอ่อนแอ และความตกต่ำ
 ซ้ำแล้วซ้ำเล่า นั้น ขึ้นอยู่กับประชาชาติอิสลาม แต่คำว่าอิสลามนั้นถูกพิทักษ์รักษาด้วยอัลกุรอานและ
 สุนนะฮ์ของท่านนะบี ﷺ ที่ชัดเจน ดังอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾

ความว่า: “แท้จริงเราได้ให้ข้อค้ำเตือน(อัลกุรอาน)ลงมา และแท้จริง
 เราเป็นผู้รักษามันอย่างแน่นอน”⁶

ท่านอิบนุ อะชิรกล่าวถึงคำว่า (مَنْ يُحَدِّدْهَا) ของท่านนะบี ﷺ
 “แท้จริงบรรดาอะลอะมาอ์ได้มีการตีความหะดีษบทนี้ พวกเขาได้มุ่งประเด็นไปสู่บุคคล ๆ หนึ่งซึ่งเป็นผู้
 ผู้ฟื้นฟูอิสลามในทุก ๆ ด้านร้อยปี เสมือนว่าได้มุ่งประเด็นไปสู่มัชฮับของเขาเองซึ่งเป็นการตีความ
 จากความหมายหะดีษ และทางที่ดีนั้นน่าจะตีความด้วยทหะดีษเป็นอุมุม (ไม่เจาะจง) แท้จริงจาก
 หะดีษข้างต้นไม่จำเป็นว่านักฟื้นฟูอิสลามเป็นบุคคลเดียว แต่ทว่าอาจจะเป็นคนเดียวหรือมากกว่านั้น
 คำว่า (مَنْ) นั้นใช้ความหมายเป็นเอกพจน์หรือพหูพจน์ก็ได้ และเช่นเดียวกันไม่จำเป็นว่าเขาจะเป็น
 นักนิติศาสตร์อิสลามหรือไม่ อาจจะเป็นผู้นำ นักหะดีษ นักอัลกุรอาน และนักเทศนาธรรม เป็นต้น
 ต่างกลุ่มต่างมีประโยชน์ที่แตกต่างกัน นักนิติศาสตร์อิสลามให้ประโยชน์ในการพิทักษ์กฎหมาย
 อิสลาม นักหะดีษมีหน้าที่พิทักษ์หะดีษด้วยการจดบันทึกหะดีษ นักอัลกุรอานเป็นผู้ท่องจำอัลกุรอาน
 และจดบันทึกอัลกุรอาน นักเทศนาธรรมเขาก็ทำหน้าที่ในการตักเตือนให้มนุษย์มีการขำเกรง
 ปลดปล่อยจากโลกคุณยามุ่งเน้นถึงอาคิเราะฮ์เป็นต้น ทุกๆ หน้าที่จำเป็นที่เขาจะต้องรับผิดชอบ และ
 ทุกๆ การงานมีความแตกต่างกันในด้านประโยชน์ แต่เป็นสิ่งที่สมควรอย่างยิ่งต่อนักฟื้นฟูอิสลามใน
 ทุกๆ ด้านของร้อยปีจะต้องเป็นบุคคลที่ถูกรู้จักในสังคมไม่ว่าจะอยู่แขนงไหนก็ตาม ฉะนั้นการตีความ
 หะดีษในลักษณะนี้นั้นเป็นหนทางที่ดีที่สุด จะได้ห่างไกลจากความขัดแย้งและมีเหตุมีผลมากกว่า
 หากเราตีความหะดีษเข้าข้างกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดแน่นอนเป็นการตีความที่เห็นแก่ตัวที่สุด” (Ibn 'Athir,
 1983 : 11/321)

⁶ อัลหิญาญ อายะฮ์ ที่ 9

ท่านอิหม่ามอัสสะอูฎฎีย์ ได้ให้ความหมายจำนวนนักฟื้นฟูอิสลาม

ดังปรากฏในบทกลอนของเขาว่า

الحمد لله العظيم المنة	المانح الفضل لأهل السنة
ثم الصلاة والسلام نلت	على نبي دينه لا يندرس
لقد أتى في خبر مشتهر	رواه كل حافظ معتبر
بأنه في رأس كل مائة	يبعث ربنا لهذي الأمة
منا عليها عالما يجدد	دين الهدى لأنه مجتهد
فكان عند المائة الأولى عمر	نخليفة العدل بإجماع وقر
والشافعي كان عند الثانية	لما له من العلوم السامية
وابن سريج ثالث الأئمة	والأشعري عده من أمه
والباقلاني رابع أو سهل أو	الإسفراييني خلف قد حكوا
والخامس الخبر هو الغزالي	وعده ما فيه من جدال
والسادس الفخر الإمام الرازي	والرافعي مثله يوازي
والسابع الراقي إلى المراقي	ابن دقيق العيد باتفاق
والثامن الخبر هو البلقيني	أو حافظ الأنام زين الدين
والشرط في ذلك أن تمضي المائة	وهو على حياته بين الفئة
يشار بالعلم إلى مقامه	وينصر السنة في كلامه
وأن يكون جامعا لكل فن	وأن يعم علمه أهل الزمن
وأن يكون في حديث قد روى	من أهل بيت المصطفى وقد قوي
وكونه فردا هو المشهور	قد نطق الحديث والجمهور
وهذه تاسعة المئين قد	أنت ولا يخلف ما الهادي وعد
وقد رجوت أنني المجدد	فيها ففضل الله ليس يجحد

ความว่า: “การสรรเสริญทั้งหมดเป็นของอัลลอฮ์ ﷻ ผู้ทรงยิ่งใหญ่ผู้ทรง
 เอื้อเพื่อ ผู้ประทานความเป็นเลิศแก่อะฮ์ลุลสุนนะฮ์
 เสาะละวาดและสันติ ที่เราวิงวอนมอบแก่นะบี ﷺ ผู้หนึ่งซึ่งที่
 ศาสนาของเขาไม่มีการบิดเบือน

แท้จริงมีข่าวคราวหนึ่งที่ถูกเลื่องลือมายังบรรดาอุละมาฮ์ผู้ทรงเกียรติ
ซึ่งพวกเขาได้รายงานกันว่า

ในทุกๆต้นศตวรรษพระเจ้าจะส่งนักฟื้นฟูให้กับประชาชาติ
อิสลาม

พระองค์ผู้ทรงกรุณาได้ส่งความเมตตา และนักวิชาการมายัง
ประชาชาติผู้ซึ่งฟื้นฟูศาสนาแห่งทางนำ

เพราะว่าเขาคือมูญตะฮิดในศตวรรษแรก คืออุมร์ท่านเป็นเคาะลีฟะฮ์
ผู้ทรงธรรม ด้วยเอกฉันท์และหนักแน่น

อชชาฟีอีย์ในศตวรรษที่สอง จากสิ่งที่ท่านมีด้วยความรู้ที่สูงเด่น

อิบนุชะรีฟญ์ ในศตวรรษที่สามของอุมมะฮ์บางก็ว่าอชชะรีฟ

อัลบาคิลานีย์ในศตวรรษที่สี่ หรือสะฮุญ หรืออัสฟะรอบีเนียเป็นการ
ขัดแย้งกันในเรื่องเล่า

ในศตวรรษที่ห้าคืออิหม่ามเมาะซาลีย์ซึ่งไม่มีข้อโต้แย้งใดๆ

ในศตวรรษที่หก ท่านอิหม่ามฟิครุ อรรอชีฮ์ และอรรอฟีอีย์ที่มีฐานะ
ใกล้เคียงกัน

ในศตวรรษที่เจ็ดผู้ที่ถูกยกให้สู่ระดับที่สูงคือ อิบนุคะทีก อัลอิด ด้วย
เอกฉันท์

ในศตวรรษที่แปด ผู้คงแก่เรียน อัลบัลกินีย์ หรือผู้พิทักษ์ผู้คน ชัยนูด
ดีน

เงื่อนไขดังกล่าวนี้ ผ่านไปแต่ละศตวรรษนั้นบุคคลผู้นั้นจะต้องมี
ชีวิตอยู่ท่ามกลางกลุ่มชน

เป็นบุคคลที่ถูกรู้จักด้วยความรู้ของเขา เป็นผู้ที่ช่วยเหลือสุนนะฮ์ด้วย
วาจา

เป็นบุคคลแห่งการรวบรวมความรู้รอบด้าน เป็นบุคคลที่เข้ากับ
สังคมแห่งยุค

เป็นบุคคลที่รายงานอัลหะดีษจากบ้านของมุสตะอะฟาและเป็นบุคคล
ที่แข็งแกร่ง

อยู่คนเดียวอันเป็นที่รู้จัก กล่าวจากหะดีษและคำพูดของอุละมาฮ์

ในศตวรรษที่เก้าได้มาแล้ว สิ่งที้นำทางสัญญาไว้ย่อมไม่สูญเสีย

ฉันหวังว่า ฉันเป็นมุญ์ตคิตด้วยความเมตตาของอัลลอฮ์ ﷻ ย่อมไม่
ปฏิเสธ”

อิหม่ามอัศชะฎียุญญีมีความเห็นว่านักฟิสิกส์อิสลามนั้นถูกส่งมายัง
ประชาชาติในทุกต้นร้อยปีมีคนเดียวเท่านั้น (al‘Azīm Ābādiy, 2001 : 11/265)

ท่านยุสุฟ อัลเกาะเราะฎอวีย์ ได้กล่าวสรุปจากความเห็นของ
นักวิชาการที่แตกต่างกันว่า “ประเด็นนี้นั้นฉันเห็นด้วยกับทัศนะของ อิบน์ อะษีร์และอัชชะฮะบีย์
และอื่นจากทั้งสอง แท้จริงคำว่า (مَنْ) ในหะดีษที่กล่าวมาเหมาะสมในการใช้ความหมายทั้งเอกพจน์
และพหูพจน์ ด้วยเหตุนี้ คำว่า (مَنْ) โดยรากฐานของศัพท์จริง ๆ แล้วใช้ได้ทั้งสองความหมาย ดัง
ปรากฏใน อัลกุรอาน ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ
الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا﴾

ความว่า: “และผู้ใดกระทำในส่วนที่เป็นสิ่งดีงามทั้งหลาย ไม่ว่าจะ
เพศชายหรือเพศหญิงก็ตาม ในฐานะที่เขาเป็นผู้ศรัทธาแล้วไซ้ร้ ชน
เหล่านี้จะได้เข้าสวรรค์ และพวกเขาจะไม่ถูกอธรรมแม้เท่ารูเล็กๆที่อยู่
บนเมล็ดอินทผาลัม”⁷

เมื่อเรารู้เช่นนั้นแล้วบางครั้งนักฟิสิกส์อิสลามอาจจะเป็นคนๆ
เดียวกัน เช่น อุมร์ อิบน์ อับดุลอะซีซ ซึ่งดำรงไว้ในวงการฟิสิกส์อิสลาม บ้างครั้งอาจจะเป็นกลุ่ม (ญะ
มาอะฮ์) หรือโรงเรียน หรือการเคลื่อนไหว ด้านความคิด การดริบียะฮ์ หรือด้านการทำญิฮาด ซึ่งเป็น
เป็นการเรียกร้องไปสู่ขั้นดิริบียะฮ์และการอดทน และช่วยเหลือกันบนความดีและการขำเกรง เพราะ
ทุก ๆ การงานมีวาระที่แตกต่างกัน เช่น วาระด้านวิชาการและแนวความคิด วาระด้านพฤติกรรมและ
การอบรมสั่งสอน วาระด้านการช่วยเหลือสังคม วาระด้านกฎหมาย การเมือง การญิฮาด และความ
มั่นคง ทั้งหมดนี้เป็นส่วนเกี่ยวข้องของอิสลาม อาจจะมีเป้าหมายเดียวกันแต่วิธีการแตกต่างกัน”
(Yūsuf al-Qaradāwiy, 2001 : 21)

2.1.2 ความหมายด้านวิชาการ

การฟื้นฟู (التجديد) หมายถึง (جعل الشيء جديداً) การทำสิ่งหนึ่งให้ใหม่ (Ibn
al-Manzūr, n.d : 111) ดังนั้นการ (التجديد) ตัจญ์ดีดศานา หมายถึง

⁷ อัลนิสาอ์ อายะฮ์ 124

((وإحياء ما إنطمس و اندرس من سننها ومعالمها، ونشرها بين
الناس وحمل الناس على العمل))

ความว่า: “การรื้อฟื้น การฟื้นฟู ในสิ่งที่ถูกลบเลือนหายไปจาก
แนวทางเดิมและสัญญาณต่างๆที่เคยมี และเผยแพร่แก่มวลมนุษย์
เพื่อให้พวกเขานำกลับมาสู่การปฏิบัติอีกครั้งหนึ่ง”(‘Adnān
Muhammad ‘Aumāmah, 2001 : 16)

อย่างไรก็ตามการฟื้นฟูหรือตัจญ์ดีดนั้นไม่ใช่การเพิ่มสิ่งใหม่ๆ จากเดิมที่ศาสนา
มีอยู่ หากแต่เป็นการกลับสู่หลักการเดิมที่ลบเลือนเท่านั้น ด้วยเหตุนี้บรรดาอุละมาอ์หลายท่านจึง
กล่าวถึงการฟื้นฟู และนักฟื้นฟูไว้ดังนี้ เช่น

อิบนุ ตัยมียะฮ์กล่าวว่า “สำหรับการฟื้นฟูนั้น พึงหมายถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น
หลังจากการถูกทำลายลง (Ibn al-Taymīyah, 2004 : 18/297) ซึ่งนั่นย่อมหมายถึงภาพของความ
แปลกใหม่ของอิสลาม ที่มาเพื่อชุบชีวิตให้กับความรู้สึกของบรรดามุสลิม สภาพการเป็นอยู่ของ
บรรดามุอ์มินและเหล่านักต่อสู้ (มุญาฮิดีน) กระทั่งพวกเขาเป็นเสมือนบรรดาชาวอันซอร์
และมุฮาญีรีนก่อนหน้า...” (Ibn al-Taymīyah, 2004 : 28/420)

อิบนุ กัยyim กล่าวถึงบรรดานักฟื้นฟูว่า “พวกเขาคือพฤษชาติ (ต้นไม้)
ของอัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ จะยังทรงปลูกมันไว้ให้งอกเงยขึ้นมาในศาสนาของพระองค์ และพวก
เขาเป็นเสมือนดั่งที่ท่านอะลี บุตร อะบี ฏอลิบ กล่าวถึง คือบุคคลที่ยืนหยัดหลักฐานของอัลลอฮ์ ﷻ
ไว้ให้ประจักษ์ยอมไม่มีวันขาดหายจากแผ่นดิน” (Ibn Qaiyim, 1423 : 6/225)

อัลอัลเกาะมีย (al-‘Alqamiy , อ้างถึงใน al-‘Azīm Ābādiy, 2001 : 11/260) การ
ฟื้นฟู คือ “การให้ชีวิตใหม่ในสิ่งที่สูญสลายไปจากการกระทำที่มาจากอัลกุรอานและอัซสุนนะฮ์”

อัลเมาดูดี (al-Mawdūdiy, 1967 : 13) ให้นิยามของนักฟื้นฟู (مجدد) ว่า “ผู้ใดที่
ตามที่มาฟื้นฟูคำสอนต่างๆ ของศาสนาให้เกิดขึ้นมาอีกครั้ง หลังจากมันหายสาบสูญไป และสร้าง
สายเชือกของมันขึ้นมาใหม่หลังจากมันถูกรื้อทำลายลง”

อัลเมาดูดี (al-Mawdūdiy, 1967 : 52) กล่าวว่า การฟื้นฟูมิใช่การเริ่มต้นอิสลาม
เข้ากับสิ่งที่มีใช่อิสลาม หรือมิใช่การเตรียม เพื่อการผสมผสานในสิ่งใหม่ ๆ ระหว่างอิสลามกับ
สิ่งที่มีใช่อิสลาม แต่การฟื้นฟู คือ การชำระล้างอิสลามออกจากเนื้อหาที่มีใช้มาจากพระเจ้าทั้งหมด
ออกไป และนำเสนอมันขึ้นมาใหม่ให้มีการเติบโตไม่มากนักน้อย ในรูปแบบที่บริสุทธิ์

อัลมะนาวิยี (al-Manāwiy, 1972 : 1/10) ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า ตัจญ์ดีด “ทำการฟื้นฟูในสิ่งที่หายไปจากหุกุมอิสลามและเครื่องหมายของอิสสุนนะฮฺ (แบบอย่างของท่านนะบี ﷺ) ให้มีความกระจ่างชัด แยกแยะออกจากการอุตริกรรมศาสนา เพิ่มความรู้ให้มากขึ้น ทำการช่วยเหลือและส่งเสริมแก่ผู้มีความรู้ และสลายกลุ่มชนที่เป็นการอุตริกรรม” และท่านก็ได้กล่าวไว้ในบทบาทของนักฟื้นฟูอีกว่า “จงทำให้การงานที่สูญหายไปจากกฎหมายอิสลาม ร่องรอยของอิสสุนนะฮฺ และสิ่งที่เป็นวิชาการทั้งเปิดเผยและซ่อนเร้นกลับคืนมา”

อัลอะซิม อาบาดียี (al-‘Azīm Ābādīy, 2005 : 2/1961) ท่านได้กล่าวไว้ใน(เอาวุนุลมะบูด) ว่า “การฟื้นฟูคือการทำการงานที่หายไปจากอัลกุรอาน และอิสสุนนะฮฺ ฟื้นฟูใหม่อีกครั้งหนึ่ง ส่งเสริมให้มีการปฏิบัติตามทั้งสอง และทำลายการงานที่ถูกอุตริกรรมขึ้นมาใหม่

อัลสะยูทียี, (al-Sayūtiy, อ้างถึงใน ‘Adnān Muhammad ‘Aumāmah, 1424 : 16) ได้กล่าวไว้ในหนังสือของท่านที่ชื่อว่า (อัลญามิอฺ อัลสะอะมีร์) “แท้จริงเป้าหมายของการฟื้นฟูอิสลามคือ ฟื้นฟูแนวทางของศาสนา ฟื้นฟูความเป็นสังคมของมัน ยอมรับความจริงแห่งอัลอิสลาม ยับยั้งผู้ที่อุตริกรรมและสุดโต่งในเรื่องศาสนา และดำรงไว้ซึ่งประโยชน์ของมนุษย์ในการปฏิบัติศาสนา

ยูสุฟ อัลเกาะเราะฮฺอูวียี (Yūsuf al-Qaradāwīy, 1998 : 28) กล่าวเน้นย้ำถึงความหมายของการฟื้นฟูในมิตินี้เอาไว้ว่า

“...ตัจญ์ดีด บางสิ่งบางอย่างนั้น คือ ความพยายามกลับคืนสู่สิ่งที่เคยเป็นในวันที่เริ่มต้นหรือปรากฏขึ้นมาด้วยเหตุผลว่า แม้มันเป็นสิ่งโบราณเสมือนหนึ่งเป็นของใหม่ ด้วยเหตุนี้การตัจญ์ดีด (ฟื้นฟู) เกิดขึ้นด้วยการทำให้แข็งแรงในสิ่งที่อ่อนแอ ด้วยการบูรณะในสิ่งที่ผุพัง การซ่อมแซมในสิ่งที่ปรินขาด จนกระทั่งมันกลับไปสู่สภาพที่ใกล้เคียงในตอนเริ่มแรก ดังนั้นการตัจญ์ดีด (ฟื้นฟู) ไม่ได้มีความหมายว่าการเข้าไปเปลี่ยนแปลงแก้ไขธรรมชาติดั้งเดิมของมัน หรือการปรับเปลี่ยนแทนที่มันโดยสิ่งอื่นด้วยการประดิษฐ์ขึ้นใหม่ หากเป็นเช่นนี้ ไม่ถือว่าเป็นการตัจญ์ดีด (ฟื้นฟู) ดังนั้นความหมายที่แท้จริงของการตัจญ์ดีดคือ การกลับไปสู่ยุคสมัยของท่านเราะฮฺลุลบรเราะฮฺอูวียีของท่าน และบรรดาผู้ที่เจริญรอยตามบรรดาสาวกของท่าน...”

มุหัมมัด อะห์มัด อัลนาสิร์ (Muhammad Ahmid al-Nāṣir, 2001 : 357-360) กล่าวว่า การฟื้นฟูเป็นภารกิจของมวลชนที่ดำเนินไปเพื่ออัลลอฮ์ ที่ถูกจัดระเบียบและกระทำเป็น

ญะมาอะฮ์ และเป้าหมายสำคัญของกลุ่ม คือการฟื้นฟูประชาชาติอิสลามกลับคืนสู่สภาพสมบูรณ์ของอิสลาม ดังนั้นประเด็นที่จำเป็นต้องฟื้นฟู คือ

1. التجديد في مجال العقيدة หมายถึง การฟื้นฟูทางด้านอะกีดะฮ์ (หลักความเชื่อ) ทั้งนี้ต้องไม่เป็นการเพิ่มหลักการศรัทธาแต่อย่างใด หากแต่เป็นการขัดเกลาความเชื่อที่ผิดเพี้ยนที่มีอยู่ในสังคมมุสลิม ความเชื่อที่ถูกปลุกฝังมาจากความเชื่อเดิมๆ ที่ไม่มีที่มาหรือหลักฐานวิชาการ นักฟื้นฟูอิสลามจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงความคิดและความเชื่อที่ผิดของสังคมให้ขาวใสสะอาดปราศจากสิ่งแปลกปลอม และต้องนำพามุสลิมไปสู่หลักการศรัทธาตามแบบอย่างของชนชาวสะลัฟจากบรรดาอิตตาบีนและบรรดาเศาะหาบะฮ์ (บรรพชน)

2. التجديد في مجال النظر والاستدلال หมายถึง การฟื้นฟูให้เกิดขึ้นซึ่งการเรียนรู้ในหลักการปฏิบัติ หลักการศาสนาที่ถูกต้อง หลักการที่มีเหตุผล มีหลักฐานทางศาสนาที่เชื่อถือได้ และต้องกำจัดหลักการที่เอื้อประโยชน์แก่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่ไร้ซึ่งหลักฐานที่น่าเชื่อถือ

3. التجديد في السلوك الفردي والجماعي หมายถึง การฟื้นฟูด้านจรรยาบรรณแก่ตัวบุคคลหรือปัจเจกชนรวมถึงคุณธรรมของสังคม ทั้งนี้ด้วยการปฏิบัติตนตามคำสอนอิสลามอย่างเคร่งครัด ด้วยความรู้ลึกและสำนึกในความเป็นมุสลิมที่ตนจำเป็นต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคมอื่น ๆ รอบข้าง โดยเฉพาะการควบคุมอารมณ์ให้คงอยู่อย่างเหมาะสม

ด้วยคำนิยามต่าง ๆ ที่กล่าวมา คำว่า (التجديد) จึงหมายถึงการฟื้นฟูคำสอนต่าง ๆ ของศาสนาขึ้นมาอีกครั้ง หลังจากมันหายสาบสูญไป และสร้างมันขึ้นมาใหม่หลังจากมันถูกรื้อทำลายลง พร้อมกับเผยแพร่แก่นุชชะดานั้นเอง ทั้งนี้เพราะส่วนที่หายสาบสูญไปมิใช่ศาสนา แต่หมายถึงคำสอนต่าง ๆ ของศาสนา และคำว่าหายสาบสูญก็มิได้หมายถึงหมดสิ้นไปจากจิตใจและชีวิตการเป็นอยู่ของผู้คนอย่างสิ้นเชิง แต่หมายถึงไม่ปรากฏชัดเจนออกมาให้เห็นในความเป็นจริงด้านต่าง ๆ

สรุปในประการทั้งปวงจะเห็นได้ว่าท่านนะบี ﷺ พยายามอย่างที่สุดโดยเฉพาะการพัฒนาด้านจิตใจ และการขัดเกลาจิตใจให้สะอาดปราศจากสิ่งสกปรกและความโสมมทั้งหลาย และสร้างสายสัมพันธ์แห่งศรัทธาอย่างมั่นคงให้เกิดขึ้น คำนิยามการฟื้นฟูที่บรรดาอุละมาอ์ได้กล่าวมาทั้งหมดล้วนแล้วเป็นการให้ความหมายสนับสนุนซึ่งกันและกัน พวกเขาลงความเห็นเป็นเอกฉันท์ว่า “การฟื้นฟูคือการกลับไปสู่สิ่งเดิมที่มีมาก่อนมิใช่การต่อเติมหรือตัดทอนของที่เป็นธรรมชาติดั้งเดิม ดังคำกล่าวของผู้ที่ไม่เข้าใจอย่างลึกซึ้งในความหมายของการฟื้นฟูอิสลาม”

2.2 ความสำคัญต่อการฟื้นฟูอิสลาม

อิสลามให้ความสำคัญอย่างมากในการฟื้นฟูอิสลามดังปรากฏหลักฐานมากมายจากอัลกุรอาน อัสสุนนะฮ์ และคำกล่าวของบรรดานักปราชญ์อิสลามทุกยุคสมัย ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังนั้นจำเป็นจะต้องรู้ถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดความจำเป็นในการฟื้นฟูอิสลามดังต่อไปนี้

2.2.1 สาเหตุของการทำลายต่อศาสนาอิสลาม

มุหัมมัด ซาลิม อูวา (Muhammad Sālim 'Auwa, (Muhādarah) 2006) กล่าวในการสัมมนาวิชาการ สรุปได้ดังนี้ “สาเหตุหลักที่จำเป็นจะต้องฟื้นฟูอิสลาม คือ การทำลายของศัตรูอิสลาม ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยของท่านเราะฮูล ﷺ บรรดาฟาเรรมุชรีกิน ได้ใส่โคล้ท่านนะบี ﷺ ต่างๆ และเขาได้ยกตัวอย่างพร้อมกับคำดำรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ที่มาสาทับและปฏิเสธการกล่าวร้ายแก่ท่านเราะฮูล ﷺ พวกเขาได้กล่าวหาว่า

ท่านนะบีมุหัมมัดเป็นนักไสยศาสตร์ ท่านนะบีมุหัมมัดเป็นนักประพันธ์โคลงกลอน

ท่านนะบีมุหัมมัดผู้โกหกหลอกลวง ท่านนะบีมุหัมมัดถูกสอนโดยมนุษย์

ท่านนะบีมุหัมมัดเป็นผู้แต่งคำพูดขึ้นมาเอง ท่านนะบีมุหัมมัด ﷺ เป็นนักพยากรณ์

ท่านนะบีมุหัมมัดเป็นผู้ที่หลงทาง ท่านนะบีมุหัมมัดเป็นคนวิกลจริต
อัลลอฮ์ ﷻ ได้กล่าวสาทับคำทำลายไว้หลายตัวบทเช่นกัน ดังอัลลอฮ์ ﷻ กล่าวว่

﴿كَذَلِكَ مَا أَتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ﴾

ความว่ “เช่นนั้นแหละ ไม่มีเราะฮูลคนใดมายังบรรดา (หมู่ชน) ก่อนหน้าพวกเขา เว้นแต่พวกเขาถือว่า เป็นนักเล่นกลหรือคนบ้า”⁸

﴿فَذَكَرْ فَمَا أَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ﴾

ความว่ “ดังนั้นจงกล่าวเตือน(พวกเขาเถิด)เนื่องเพราะความโปรดปรานแห่งพระเจ้าของเจ้ามิได้เป็นโหร และมิได้เป็นบ้า”⁹

⁸ อัสซาริยาต อายะฮ์ที่ 52

⁹ อัจญูร อายะฮ์ที่ 29

﴿وَلَا يَقُولُ كَاهِنٌ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ﴾

ความว่า “และไม่ใช่คำกล่าวของนักพยากรณ์ส่วนน้อยเท่านั้นที่พวก
เจ้าใคร่ครวญ”¹⁰

2.2.2 สาเหตุเกิดจากความตกต่ำของประชาชาติอิสลาม

อदनาน มุหัมมัด อูมามะฮฺ (‘Adnān Muhammad ‘Aumāmah, 1424 : 22) กล่าว
ว่า “สาเหตุที่เกิดจากความตกต่ำของอูมามะฮฺ (ประชาชาติอิสลาม) คือ เมื่อกาลเวลาของการลงวะฮยู
ได้ห่างไกลจากประชาชาติอิสลาม จึงทำให้แบบอย่างอันดีงามของอัลอิสลามที่บริสุทธิ์ได้สลายไป
ความซำ ความเลวทรามก็ได้เข้ามาครอบงำในสังคมอิสลามทำให้เกิดการอุตริกรรมขึ้นมา และทำ
ให้ประชาชาติตกเป็นทาสของความมมงาย ด้วยเหตุนี้จึงจำต้องส่งนักฟื้นฟูมาทุกยุคสมัย เพื่อมา
ฟื้นฟูให้อิสลามกลับขึ้นมาใหม่อีกครั้ง”

2.2.3 สาเหตุจากการหลงผิดของประชาชาติอิสลาม

ทวีศักดิ์ อุปมา, (2008 : 24) กล่าวว่า “ในทัศนะของอัลเมาดูดีย์ ถือว่าการฟื้นฟู
เป็นภารกิจที่จำเป็นซึ่งเกิดมาจากธรรมชาติของอิสลามเอง เนื่องจากมุสลิมจะต้องเผชิญกับความหลง
ผิดในหลายรูปแบบ ฉะนั้นการส่งศาสนทูตลงมาก็เพื่อภารกิจนี้ แต่หลังจากสิ้นยุคการมีอยู่ของ
ศาสนทูตแล้วความจำเป็นก็ยังมีอยู่ เหตุผลการมีนักฟื้นฟูอิสลามก็เพื่อปฏิบัติภารกิจที่จำเป็นนี้เอง

2.2.4 สาเหตุจากการไม่เข้าใจอิสลาม ไร้จริยธรรมอิสลาม และ กลัวความตาย

ในทัศนะของท่าน อัลอะมีร์ ชากิบ อัลอาร์สลาน (al-Amīr Shākib al-‘Arsalān,
n d : 85-88) กล่าวในงานเขียนของท่านว่า “สาเหตุที่มุสลิมตกต่ำที่จะต้องรีบฟื้นฟูนั้นมีหลายสาเหตุ
สรุปได้ว่าสาเหตุใหญ่ ๆ คือความโง่เขลาของมุสลิมที่ไม่เอาใจใส่ในเรื่องศาสนา ไม่ยอมใฝ่รู้ใฝ่เรียน
จึงทำให้พวกเขาไร้ซึ่งมารยาทอิสลามในการเป็นอยู่ในสังคม และมีความหวาดระแวงกลัวความตาย
จนไม่กล้าที่จะต่อสู้เพื่อเอาชนะชัยฏอนพวกเขาถูกมองว่าเป็นผู้ต่ำต้อย”

สาเหตุดังกล่าวเป็นการเพียงพอแล้วที่อ้างถึงความจำเป็นและความสำคัญยิ่งใน
การฟื้นฟูอิสลาม เพราะในเมื่อประชาชาติอิสลามประสบกับความตกต่ำ เสื่อมเสียในด้านคุณธรรม
จริยธรรม ห่างไกลจากศาสนาอันบริสุทธิ์ เต็มไปด้วยวัฒนธรรมที่เข้ามาแทรกแซง ประชาชาติ
อิสลามไปหล่มหลงกับอารยธรรมตะวันตกกันอย่างล้นหลาม จำเป็นอย่างยิ่งมุสลิมทุกคน
จะต้องส่งเสริมให้มีการฟื้นฟูอิสลามขึ้นมาอีกครั้ง

¹⁰ อัลฮากเกาะฮฺ อายะฮฺที่ 41

2.3 คุณสมบัติของนักฟื้นฟูอิสลาม

การฟื้นฟูอิสลามเป็นภารกิจอันยิ่งใหญ่ เป็นของขบวนการอันประเสริฐแก่ประชาชาติของท่านนะบีมุฮัมมัด ﷺ ฉะนั้นนักฟื้นฟูอิสลามจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์และคุณสมบัติที่ตีพิมพ์ปรากฏข้อตำหนิใด ๆ อย่างรุนแรงที่มาจากข้อบกพร่องในเรื่องศาสนาของเขา นักฟื้นฟูจะต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

2.3.1 นักฟื้นฟูอิสลามจะต้องมีอากีดะฮฺ (หลักความเชื่อ) ที่ถูกต้อง

การฟื้นฟูอิสลามเป็นเรื่องที่สำคัญ สำหรับนักฟื้นฟูอิสลามจะต้องมาจากชาวอะฮฺลุลซุนนะฮฺ วัลญามาอะฮฺ ดำรงอยู่บนแนวทางของท่านเราะฮฺฎูล ﷺ และบรรดาศาวกของท่าน และมาจากกลุ่มที่รอดพ้น ปราศจากไฟนรก พวกเขาได้เจริญรอยตามท่านนะบีมุฮัมมัด ﷺ และบรรดาผู้ที่เจริญตามท่าน (เศาะหาบะฮฺ) ผู้ทรงเกียรติในอากีดะฮฺ และการงานอื่น ๆ เป็นไปได้หรือไม่ ? บรรดากลุ่มที่มีความเชื่อผิด ๆ จะมารับผิดชอบงานฟื้นฟูอิสลาม ดังคำกล่าวของท่านอะซิม อาบาดียฺ (‘Azīm Ābādiy, 2005 : 2/1962) กล่าวตำหนิท่าน อิบน์ อาสิม ซึ่งเขาได้กล่าวยกย่องถึงกลุ่มอุลาม่าอัสซอฮิยะฮฺ อัลอิมามียะฮฺว่าเป็นนักฟื้นฟูอิสลาม ท่านได้กล่าวว่า “ไม่เป็นที่น่าสงสัยว่าเป็นคำพูดที่ผิดอย่างหนัก บุคคลที่กล่าวยกย่องนักวิชาการกลุ่มอัสซอฮิยะฮฺว่าเป็นนักฟื้นฟูอิสลาม แม้นว่าพวกเขาจะอยู่ในตำแหน่งมุจญ์ตะฮิด (นักวินิจฉัย) เป็นผู้เชี่ยวชาญในความรู้ความสามารถ และเป็นบุคคลที่ถูกร่ำลือก็ตาม แต่ว่าพวกเขามีใช่ฟื้นฟูอิสลาม เพราะพวกเขาได้ทำลายศาสนาอัลอิสลาม สร้างความเสื่อมเสียแก่ศาสนาอิสลามไว้อย่างมากมาย

2.3.2 นักฟื้นฟูจะต้องเป็นผู้รู้ และนักวินิจฉัยอิสลาม

แท้จริงนักฟื้นฟูจะต้องมีคุณลักษณะที่เป็นผู้รอบรู้ในด้านศาสนา และเป็นนักวินิจฉัย (มุจญ์ตะฮิด) เพื่อแก้ปัญหาศาสนาได้ทันเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ดังนั้นจะบรรลุผลสำเร็จไม่ได้ นอกจากเขาจะต้องเป็นนักวินิจฉัย (มุจญ์ตะฮิด) เพราะการวินิจฉัยฮาดิษเป็นส่วนหนึ่งของนักฟื้นฟู ท่านมะนาวิยฺ (al-Manāwiy, 1972 : 10) กล่าวว่า “จำเป็นที่นักฟื้นฟูอิสลามนั้นจะต้องยืนหยัดด้านความรู้ คำจูนแบบอย่างของท่านนะบีมุฮัมมัด ﷺ สามารถแยกแยะระหว่างความคลุมเครือ (ซุบฮะ) และความชัดเจน (มุสกะมะฮฺ) ทรงพลังในการวินิจฉัยความหมายที่แท้จริงในมิติต่างๆจากหลักฐานอัลกุรอาน” ท่านเมาคูดียฺ (al-Mawdūdīy, 1967 : 52) กล่าวว่า “นักฟื้นฟูจะต้องมีคุณลักษณะที่เฉพาะ คือจะต้องมีหัวใจที่บริสุทธิ์ สายตาที่แหลมคม มีความคิดที่เที่ยงตรง มีความสามารถอันนับพันที่จะแยกแยะระหว่างความสับสนโง่และการลดหย่อน ซึ่งดำรงไว้ในสายกลาง ปราศจากการสีกใฝ่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด และกล้าที่จะเผชิญหน้ากับความชั่วที่บิดเบือนอัลอิสลาม”

2.3.3 นักฟื้นฟูจะต้องมีความรู้ที่ครอบคลุมในสนามแห่งแนวความคิด และวิถีของ

สังคม

แท้จริงการปรับปรุงสิ่งที่บิดเบือนออกจากแนวทาง เป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งของนักฟื้นฟู ที่จะต้องดำรงไว้ ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าการบิดเบือนนั้นมันได้ทำลายวิถีสังคม เมื่อวิถีสังคมถูกทำลายแนวความคิดก็ถูกทำลายไปด้วย ดังนั้นนักฟื้นฟูอิสลามจะต้องยื่นหยัดในการทำความเข้าใจแนวความคิดให้ถูกต้อง ปราศจากสิ่งที่มาทำให้มีการสงสัยกลางแกลง (Abd al-'Aziz Mukhtār Ibrāhīm, 2009 : 20) ฟื้นฟูความรู้ที่ให้ประโยชน์ สร้างความเข้าใจอิสลามที่ถูกต้อง ไม่ว่าจะมาจากการถ่ายทอดด้วยวิธีการสอน การเขียน การเผยแพร่ด้านอื่นๆจากสื่อต่างๆ หลังจากนั้นนักฟื้นฟูจะต้องมุ่งไปสู่การปรับปรุงวิถีของมนุษย์ ให้มีมารยาทที่ดี มีหัวใจที่บริสุทธิ์ ละลายพฤติกรรมที่ยึดเหนี่ยวพรรคพวก ซึ่งขัดกับหลักการอิสลาม ต่อต้านการกระทำที่เป็นการอุตริกรรมขึ้นมาในศาสนา ซึ่งนำไปสู่ความชั่วที่เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ และเผชิญกับการบ่อนทำลายหลายๆ รูปแบบ โดยเฉพาะการทำลายกฎระเบียบและผู้นำ ด้วยเหตุนี้นักฟื้นฟูอิสลามจะต้องรวมพลังกันทั้งคำพูด การกระทำ วิชาความรู้และการปฏิบัติ ชาวสะลัฟจึงให้สมญานามนักฟื้นฟูว่าผู้ที่ฟื้นฟูอัสสุนนะฮ์และดำเนินการอุตริกรรม ('Azīm Ābādiy, 2005 : 2/1962)

2.4 บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ต่อการฟื้นฟูอิสลาม

นักฟื้นฟูคนสำคัญในหน้าประวัติศาสตร์ที่โลกจะลืมเสียมิได้ซึ่งเป็นบุคคลที่บรรดาอุละมาอ์ได้มีความเห็นตรงกัน เริ่มจากศตวรรษแรกหลังจากฮิจญ์เราะฮ์ของท่านนะบีมุหัมมัด ﷺ ('Azīm Ābādiy, 2005 : 2/1962) ผู้วิจัยจะนำมากล่าวถึงประวัติส่วนตัวของเขาและบทบาทในการฟื้นฟูอิสลามในแต่ละสมัยเป็นรายบุคคลดังต่อไปนี้

2.4.1 อุมัร อิบน์ อับดุลอะซีซ และบทบาทในการฟื้นฟูอิสลาม

2.4.1.1 ชีวิตส่วนตัว

ท่านอุมัร อิบน์ อับดุลอะซีซ บุตร มัรวาน บุตร อัลหะกัม เกิดในปีฮิจญ์เราะฮ์ที่ 63 (ตรงคริสต์ศักราช 683) ที่เมืองมาดีนะฮ์ ('Alī Muhammad Muhammad al-Sallābiy, 1998 : 2/98) บิดาของท่านมีนามว่าอับดุลอะซีซ บุตรชายคนหนึ่งของเคาะลีฟะฮ์มัรวาน บุตร อัลหะกัม แห่งราชวงศ์อุมายยะฮ์ มารดามีนามว่าอุมมุ อาศิม ลัยลา บุตรี อาศิม บุตร อุมัร บุตร อัลกอฎฏอบ เป็นเหล่าสาวกคนหนึ่งของเคาะลีฟะฮ์ อุมัร อิบน์ อัลกอฎฏอบ นั่นเอง (Ibn al-Jawzīy, 1984 : 12) บิดาของอุมัร คืออับดุลอะซีซ เคยอยู่ในราชทายาทของเคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บุตร มัรวาน (ปกครองในช่วง ค.ศ. 685- 705 / ฮ.ศ. 65-86) ซึ่งเป็นพี่ชายของบิดาของท่าน แต่บิดาของท่านได้เสียชีวิตเสียก่อน ท่านอุมัร อิบน์ อับดุลอะซีซ เติบโตขึ้นมาในช่วงเวลาเสาะหาบะฮ์บางคน

ยังมีชีวิตอยู่ (al-Mawdūdiy, 1967 : 63-64) ท่านได้รับการศึกษาอย่างดีเยี่ยม ท่องจำอัลกุรอานทั้งเล่มตั้งแต่เยาว์วัย มีความรู้ด้านอัลหะดีษ ฟิกฮฺ (นิติศาสตร์อิสลาม) อย่างลึกซึ้ง จนเป็นที่รู้จักกันว่าท่านคือปราชญ์แถวหน้าคนหนึ่งในสาขาวิชาดังกล่าว ดังนั้นจากความรู้นี้เองทำให้ง่ายสำหรับท่านที่จะรู้และเข้าถึงรากฐานของสังคมในสมัยที่ท่านนะบีมุหัมมัด ﷺ ยังมีชีวิตอยู่ (‘Alī Muhammad Muhammad al-Ṣallābiy, 1998 : 2/98)

ชีวิตส่วนตัวของท่านอุมร์ อิบน์ อับดุลอะซีซ เป็นคนที่มีความเกรงกลัวต่อพระเจ้า รักความยุติธรรม ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง มีความสมถะ ยับยั้งภรรยาและลูก ๆ ของท่านไม่ให้ฟุ่มเฟือย สุรุษสุราย เขาไม่เอาค่าตอบแทนจากบัยตุลมาล(กองคลัง) (al-Mawdūdiy, 1967 : 65-66) มีบางคนถามเขาถึงการเอาค่าตอบแทนของท่านอุมร์ บุตร คอฎฎอบ เขาตอบว่าท่านอุมร์นั้นเขาไม่มีเงิน แต่ฉันมีเงินมาก เลยต้องบริจาคในแต่ละวัน ๆ ละสองดิรฮัม บางครั้งท่านอุมร์ อิบน์ อับดุลอะซีซมีเสื้ออยู่ตัวเดียว เขาได้ขึ้นอ่านคุตบะฮฺในวันศุกร์เสื้อยังไม่ทันจะแห้ง อาหารแต่ละมื้อเป็นอาหารที่หยาบ ๆ (‘Alī Muhammad Muhammad al-Ṣallābiy, 2008 : 39) เขาปฏิสัมพันธ์กับผู้คนอย่างดีเยี่ยม ท่านเป็นคนช่างคิดช่างไตร่ตรองตั้งแต่สมัยเด็กๆ ท่านมีความฉลาดในการเรียนหนังสือ ท่องจำอัลกุรอาน ทบทวนบทเรียนกับบรรดาอุละมาอ์ และมีความลึกซึ้งในอัลกุรอาน ครั้งหนึ่งท่านนั่งเงียบ ๆ มารดาท่านถามว่า กำลังคิดอะไรอยู่หรือ ? ท่านบอกว่า “ลูกกำลังคิดถึง ความตาย” คำตอบท่านทำให้มารดาท่านถึงกับน้ำตาไหล (‘Alī Muhammad Muhammad al-Ṣallābiy, 1998 : 103)

เนื่องจากท่านอุมร์เป็น “องค์ชาย” คนหนึ่งในราชวงศ์อุมะยะยะฮฺ ทำให้ท่านมีประสบการณ์ในการทำงานเป็นข้าหลวงคนสำคัญมาก่อน ก็คือการเป็นผู้ปกครองเมือง มะดีนะฮฺในสมัยเกาะลีฟะวะลิด บุตร อับดุลมาลิก ในการเป็นเจ้าเมืองนั้น (Ibn Hajar, n.d. : 724) ท่านอุมร์ปกครองอย่างยุติธรรมท่านจะไม่ตัดสินคดีใดๆ เว้นแต่เขาจะต้องปรึกษากับที่มหนักปราชญ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านสะอิด บุตร มุสยิบ ผู้เป็นตาปี่อื่นที่มีชื่อเสียงที่สุดคนหนึ่งในสมัยนั้น (Ibn ‘Abd al-Hakam, 1954:23) ท่านเป็นทั้งนักปราชญ์และนักปกครอง ท่านได้นำละหมาดผู้คนในทุกเวลา ท่านอะนัส บุตร มาลิก ยังมีชีวิตท่านหนึ่งในสมัยนั้น ได้เล่าว่า “ฉันไม่เคยรู้สึกว่าจะหมาดตามหลังใคร จะเหมือนตั้งการละหมาดตามหลังเราะฮูล์ ﷺ มากไปกว่าการได้ละหมาดตามหลังอุมร์ อิบน์ อับดุลอะซีซ” (Ibn ‘Abd al-Hakam, 1954 : 28)

ความเป็นผู้ปกครองของท่านเริ่มส่งความเป็นอัจฉริยะเท่าๆกับความเป็นนักปราชญ์ของท่าน ว่ากันว่าหากท่านไม่เป็นผู้ปกครองท่านจะเป็นปราชญ์คนสำคัญที่สุดคนหนึ่งของอิสลาม นักวิชาการบางคนกล่าวว่า ท่านมีความรู้ที่เหนือกว่า หะสัน อัลบศรีฮฺ ในสมัยนั้นเสียอีก อย่างไรก็ตาม ท่านก็มีโอกาสถ่ายทอดความรู้บ้าง และมีลูกศิษย์อยู่จำนวนหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม ต่อมาฐานะเป็นผู้ปกครองมะดีนะฮ์ของท่านก็ถูกท้าทายจาก Һัญญูญ บุตร ยูซุฟ เจ้าเมืองอิรัก ซึ่งขึ้นชื่อในการเป็นผู้ธรรม เขาได้ฟ้องเคาะลีฟะฮ์ว่า อุมร์ ได้คุมครองพวกกบฏในอิรักที่หนีมาพักพิงในมะดีนะฮ์เสมอ จนนำไปสู่การปลดท่านออกจากตำแหน่งข้าหลวงนครมะดีนะฮ์ (‘Alī Muhammad Muhammad al-Ṣallābiy, 1998 : 111)

ดูเหมือนว่า การดำรงอยู่ในอำนาจของท่านจะยุติลงแล้ว แต่ก็มีสิ่งที่อยู่เหนือการคาดคิดของผู้คนก็เกิดขึ้น หลังจากการจากไปของเคาะลีฟะฮ์ สุลัยมาน บุตร อับดุลมาลิก (เคาะละฟะฮ์ที่สืบต่อจาก วะลีด อิบน์ อับดุลมาลิก) ได้มีการเปิดพินัยกรรมคำสั่งเสียของเคาะลีฟะฮ์ปรากฏว่ามีการแต่งตั้งตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ให้กับ อุมร์ อิบน์ อับดุลอะซีซ ซึ่งท่านมีศักดิ์เป็นแค่ลูกพี่ลูกน้องกับเคาะลีฟะฮ์ท่านนั่นเอง (Ibn al-jawziy, 1984 : 60)

ท่านอุมร์ อิบน์ อับดุลอะซีซ อยู่ในตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ระหว่างปี ค.ศ. 717-720 (ฮ.ศ. 99-101) ถือว่าเป็นเคาะลีฟะฮ์ที่ได้มีคุณสมบัติที่ดีที่สุดของราชวงศ์อุมะวียะฮ์ และยังคงเป็นเคาะลีฟะฮ์ที่ดีที่สุดหลังจากเคาะลีฟะฮ์ผู้ทรงธรรมทั้งสี่ท่าน ตลอดประวัติศาสตร์จนถึงทุกวันนี้ (‘Alī Muhammad Muhammad al-Ṣallābiy, 2008 : 42)

2.4.1.2 บทบาทการฟื้นฟูอิสลาม

บทบาทสำคัญของท่านอุมร์ อิบน์อับดุลอะซีซ ซึ่งเป็นบุคคลที่ถูกให้ฉายานามว่าเป็นเคาะลีฟะฮ์คนที่ 5 เป็นผู้ที่มีความรู้ในด้านศาสนา ได้วางตัวเป็นบुरुขแห่งการสมณะไม่ฝักใฝ่ในเรื่องทางโลกจนลืมนประโยชน์ส่วนรวม บทบาทสำคัญในการฟื้นฟูอิสลามของเขาดังต่อไปนี้

ก. ปลดปล่อยมนุษย์ออกจากอำนาจของกษัตริย์ นำกลับไปสู่การชุรอฮ์ (ปรึษาหารือ)

เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะที่เขาได้คุมบะฮ์ ครั้งแรก ท่านอุมร์ อิบน์ อับดุลอะซีซ ได้กล่าวว่า “โอ้ มนุษย์เอ๋ย! ฉันถูกทดสอบในการทำงานหนึ่งที่ฉันไม่เห็นด้วยฉันไม่ได้มีการเรียกร้องใด ๆ และไม่ได้มาจากการลงมติจากบรรดามุสลิม ฉันขอถอนถอนการสัตยาบันของท่านในการเป็นผู้นำของฉัน ดังนั้นพวกท่านจงเลือกผู้ดำรงตำแหน่งโดยชอบธรรมเถิด เมื่อสิ้นเสียงพูดของเขา” บรรดามนุษย์ก็ร้องออกมาในเสียงเดียวกันว่าไม่เอา เราเลือกท่าน เราพอใจในการเป็นผู้นำของท่าน ทุกการงานของเราเป็นความดีงาม (Ibn al-Jawziy, 1984 : 127)

ข. ฟีนฟูัยตุลมาล (คลังสาธารณะ)

ท่าน อุมร์ อิบน์ อับดุลอะซีซ ได้ทำการฟีนฟูัยตุลมาลขึ้นมาใหม่ อีกครั้งหนึ่ง อิบน์ อับดุลอะซีซ ได้เล่าในหนังสือของท่าน (สระอะฮ์ อิบน์ อับดุลอะซีซ)ว่า “ท่านอุมร์ อิบน์ อับดุลอะซีซ หลังจากเสร็จภารกิจฝั่งศพของสุลัยมาน อุมร์ อิบน์ อับดุลอะซีซได้ ยืนขึ้นพร้อมกันนั้นพาหนะก็ถูกนำเสนอให้กับเขา เขาได้เอ่ยถามขึ้นว่า นี่คืออะไร ? พวกสาวก กล่าวตอบว่า นี่คือพาหนะของกษัตริย์ที่ได้ดำรงตำแหน่งใหม่ในการครองราชบัลลังก์ ซึ่งยังไม่ได้ ถูกใช้มันเลย ท่านอุมร์ อิบน์ อับดุลอะซีซ ได้ละทิ้งแล้วก็เดินออกไปขึ้นลาของเขาพลางกล่าวว่า โอ้ ผู้ซุ่มนุมนุญเอ๋ย! จงเอาสิ่งเหล่านี้ไปไว้ที่บัยตุลมาลของพี่น้องมุสลิมเถิด เวลาต่อมาต้นที่ถูกล้างขึ้น และก้อนหินก็ถูกวางเป็นบัลลังก์ให้แก่เขา ซึ่งเป็นเครื่องราชกุฎภัณฑ์ประจำตำแหน่งของกษัตริย์ เขาก็เอ่ยถามขึ้นอีกว่า นี่คืออะไร ? เหล่าสาวกก็ตอบว่า มันคือ บัลลังก์ของกษัตริย์ที่ได้ดำรง ตำแหน่ง หลังจากนั้นเขาได้ขี่ลากลับพร้อมกับกล่าวว่า จงเอาไปไว้ที่บัยตุลมาล (Ibn Abd al-Hakam, 1954 : 33)

จะนั้นอีกหลายครั้งที่ถูกนำเสนอสสมบัติหรือสินทรัพย์ที่อำนวยความสะดวกให้กับ ท่านอุมร์ อิบน์ อับดุลอะซีซ ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับตำแหน่งใหม่ สุดท้ายเขาก็ปฏิเสธ และให้นำกลับไปที่บัยตุลมาล เขาคือผู้ที่นำประโยชน์อันสูงสุดให้แก่ประชาชนโดยไม่ คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตัว อุมร์ อิบน์ อับดุลอะซีซ ตระหนักดีถึงความมั่งคั่ง และทรัพย์สินได้ เปลี่ยนแปลงนิสัยของเคาะลีฟะฮ์และชนชั้นปกครองไปได้อย่างไร ? และได้สร้างความเสียหาย เพียงไรให้อาณาจักร ท่านได้วางมาตรการที่เข้มงวดในการตรวจสอบคลังสาธารณะ แม้แต่อัญมณี ส่วนตัวของภรรยาของท่านก็ถูกนำมาเก็บไว้ที่คลังสาธารณะเช่นกัน (Ibn al-Jawziy, 1984 : 127) ตัวท่านเองไม่เคยเบิกสิ่งใดจากคลังสาธารณะเลย หลังจากเสร็จราชการในยามค่ำคืน ท่านจะดับ ตะเกียงที่เป็นของคลังสาธารณะก่อนหากจะทำงานส่วนตัวอีก

อุมร์ อิบน์ อับดุลอะซีซ ยังได้หันมาเอาใจจริงเอาใจกับเรื่องการจัดเก็บภาษี ท่านเห็นว่ามียศพลจำนวนมากที่ได้ถูกเรียกเก็บจากบรรดามุสลิมอย่างไม่เป็นธรรม ดังนั้นท่านจึงได้สั่งให้บรรดาผู้ปกครองตามเมืองต่างๆ ยุติการเก็บทรัพย์สินดังกล่าว พร้อมกับได้ลดอัตราการจัดเก็บภาษีด้วย บรรดาเคาะลีฟะฮ์ก่อนหน้าท่านได้ยึดครองที่ดินของประชาชนโดย มิชอบ ท่านจึงสั่งให้คืนที่ดินให้แก่เจ้าของเดิมของเขา ถ้าหากว่าเจ้าของเดิมไม่อยู่ที่ห้ามอบที่ดิน ดังกล่าวไว้กับกองคลังสาธารณะ (‘Ali Ibrāhīm Hasan, n.d : 312)

ค. ช่วยเหลือผู้ที่ถูกขอรรม

นับเป็นเหตุการณ์หนึ่งที่สำคัญยิ่งซึ่งท่านอุมร์ อิบน์ อับดุลอะซีซ ได้ทำเป็นแบบอย่างเอาไว้ คือการคืนสิทธิอันชอบธรรมให้แก่ผู้ที่ถูกกดขี่ หวังว่าเรื่องนี้ได้ฉายภาพ

ให้เห็นถึงแบบอย่างที่ดีของท่าน โดยการเขียนจดหมายไปยังคนงานของเขาหลังจากที่เขาได้ครองตำแหน่งเป็นเคาะลีฟะฮ์แล้ว ซึ่งมีใจความว่า “จากบ่าวของอัลลอฮ์ ﷺ ถึงคนงานทั้งหลาย แท้จริงฉันเคยเขียนมายังพวกท่านซึ่งเป็นคำสั่งให้คืนสิทธิแก่ผู้ถูกอธรรม ต่อมาฉันได้ออกคำสั่งให้เก็บ เพราะฉันได้เห็นถึงความไม่ซื่อตรงและเป็นพยานเท็จ ทำให้ฉันจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องยึดสมบัติของพวกเขาและส่งคืนอีกครั้ง แต่ครั้งนี้ฉันเห็นแล้วว่า การที่ฉันคืนสมบัติให้แก่พวกเขาที่ไม่สมควรถูกยึด เป็นที่รักต่อฉันมากกว่าการยึดทรัพย์สินของพวกเขา จนกว่าจะปรากฏความจริงในเวลาต่อมา หากจดหมายฉบับนี้ถึงพวกท่านก็จงส่งคืนสมบัติให้กับพวกเขาเถิด วัสสลาม” (Ibn ‘Abd al-Hakam, 1954 : 37)

ภารกิจแรกเริ่มของท่านอุมร์ อิบน์ อัลคิลอะชีซ ก็คือการปฏิรูปเพื่อบรรเทาความทุกข์ยากของประชาชนจากการกระทำของระบอบการปกครองแห่งราชวงศ์ อุมัยยะฮ์ ท่านเริ่มตรวจสอบกิจการงานต่างๆ ของรัฐ มีการปลดผู้ปกครองบางคนออกจากตำแหน่งในเมื่อสงสัยว่ามีพฤติกรรมที่ทุจริต และได้มีการแต่งตั้งผู้ที่มีความยุติธรรมให้ดำรงตำแหน่งแทน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างระบอบการปกครองที่ยุติธรรม นอกจากนี้ อุมร์ อิบน์ อัลคิลอะชีซ ได้ฟื้นฟูกฎหมายอิสลามพร้อมกับการนำไปใช้อย่างยุติธรรม ท่านกำชับให้ผู้ปกครองในการดูแลของท่านเอาใจใส่ต่อการปกครองด้วยความยุติธรรม และไม่อนุญาตให้ลงทัณฑ์ชั้นอุกถรรพ์ เช่น การตัดมือ การประหารชีวิต จนกว่าจะได้รับความเห็นชอบจากท่านเสียก่อน การเน้นความยุติธรรมและความเสมอภาคในการใช้กฎหมาย ทำให้ความนิยมในกฎหมายอิสลามกลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้งหนึ่ง (‘Ali Muhammad Muhammad Sallaby, 1998 : 2/98)

ในสมัยของท่านได้เน้นโครงการและสวัสดิการอย่างมากมาย การสร้างที่พักคนเดินทาง การขุดบ่อน้ำและขุดคลองในหลายพื้นที่ และมีการอุปถัมภ์คนยากจนเด็กกำพร้า และอื่นๆ อีกมากมาย (Muhummad Shakir, 1461 : 220-221)

ง. ให้ความเท่าเทียมกันในสังคม

ปรากฏเรื่องราวที่ชัดเจน จากสิ่งที่ท่าน อิบน์ อัลคิลอะฮะกัม ได้กล่าวไว้ว่า ท่านอุมร์ อิบน์ อัลคิลอะชีซ ขณะที่เขาได้ครองตำแหน่งเป็นเคาะลีฟะฮ์ มีผู้คนจำนวนมากยื่นให้เกียรติต่อหน้าเขา ท่านอุมร์ อิบน์ อัลคิลอะชีซ กล่าวตอบว่า “โอ้ มนุษย์ เอ๊ย! หากพวกเจ้ายื่นให้เรา เราจะยืนพร้อมกับพวกเจ้า หากเจ้านั่งให้เรา เราจะนั่งด้วย เพราะแท้จริงมนุษย์ทุกคนจะต้องยืนเคารพพระผู้เป็นเจ้าแห่งสากลโลกเพียงผู้เดียว แน่แท้ อัลลอฮ์ ﷻ นั้นได้กำหนดพรูฏและสุนนะฮ์มากมาย หากใครนำมาปฏิบัติเขา คือ ผู้สัจจริง และหากผู้ใดละทิ้งแน่นอนเขาจะถูกลงโทษ หากผู้ใดจะเป็นเพื่อนกับเราก็จึงยึดมั่นใน 5 ประการดังนี้

1. จงบอกกับเราในอุปสรรคของผู้ที่มีความจำเป็น
2. จงชี้แนะเราให้ความยุติธรรมต่อผู้ที่เราไม่รู้
3. จงช่วยเหลือเราในชั้นดิธรรม
4. จงปฏิบัติอามานะฮ์ให้สมบูรณ์กับเราและกับมนุษย์ทั้งปวง
5. จงอย่าใส่ร้ายป้ายสีซึ่งกันและกัน

หากผู้ใดละเมิดกฎทั้ง 5 เขาผู้นั้นถือว่ามีข้อบกพร่องในการร่วมงาน” (Ibn Abd al-Hakam, 1954 : 39) ครั้งหนึ่งท่านอุมร์ อิบน์ अबดุลอะซีซ เดินทางไปหาผู้อารักข์ของเขา ท่านอุมร์ อิบน์ अबดุลอะซีซ ซึ่งไปเยี่ยมอารักข์พร้อมกับห้ามมิให้ยื่นเพื่อทำความเคารพ พลางกล่าวว่า “พวกเจ้าทั้งหลายอย่าเริ่มให้สละมแก่ฉันก่อน เพราะแท้จริงการเริ่มให้สละมนั้นจำเป็นสำหรับฉันต่อพวกเจ้า (Ibn Abd al-Hakam, 1954 : 40)

ด้วยเหตุดังกล่าวท่านอุมร์ อิบน์ अबดุลอะซีซ ไม่มีความปรารถนาถึงการยื่นเพื่อให้ความเคารพและการเริ่มให้สละมเพื่อเกียรติยศ เพราะเขาคือคนๆหนึ่งที่เสมอเหมือนกับมนุษย์ทุกคน ไม่มีข้อแตกต่างใดๆ ทั้งสิ้นเว้นแต่จะมานะฮ์ที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงได้มอบหมายเท่านั้น

จ. เรียกร้องสู่อัลกุรอาน และอัศสุนนะฮ์

การเรียกร้องสู่อัลกุรอานและอัศสุนนะฮ์นั้นเป็นแนวทางหนึ่งที่สำคัญยิ่งไม่น้อยกว่าการปฏิรูปการงานอื่นๆ ท่านอุมร์ อิบน์ अबดุลอะซีซ เน้นให้ประชาชนดำเนินชีวิตโดยปฏิบัติตามอัลกุรอานและอัศสุนนะฮ์ เป็นประเด็นหลักในการเรียกร้อง ครั้งที่เขาขึ้นเป็นเคาะลีฟะฮ์ เขาได้กล่าวในคุตบะฮ์ว่า “ข้าพเจ้าสั่งเสียให้พวกท่านยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ จงยึดมั่นในอัลกุรอานและสุนนะฮ์ของท่านนะบีมุหัมมัด ﷺ โดยเคร่งครัด...” (Ibn Abd al-Hakam, 1954 : 40) และอีกคุตบะฮ์หนึ่ง อุมร์ บุตร अबดุลอะซีซ กล่าวว่า “แท้จริงอิสลามนั้นมีขอบเขต มีหลักนิติศาสตร์ และแบบอย่างที่ดี ใครที่ถือปฏิบัติ แน่นอนอิมานของเขาสมบูรณ์แล้ว และใครที่ฝ่าฝืนอิมานของเขาข่อมบกพร่องอย่างแน่นอน หากฉันมีชีวิตอยู่อีกต่อไป ฉันจะสอนกับพวกเจ้า ฉันจะให้พวกเจ้าได้แบกรับพระบัญชาของอัลลอฮ์ ﷻ ...” (‘Ali Muhammad Muhammad Şallābiy, 1998 : 41)

นี่คือข้อเรียกร้องของท่านอุมร์ อิบน์ अबดุลอะซีซ ที่ชัดเจนอธิบายถึงแนวทางของเขา และเรียกร้องให้ประชาชนได้ยึดมั่นไว้ มันคือรากฐานแรกที่จะต้องเรียกร้องไปสู่การยึดตามอัลกุรอานและอัศสุนนะฮ์ และการฟื้นฟูเพื่อกลับสู่สภาพเดิม

จ. จัดเก็บรวบรวมและพิทักษ์รักษาคำสอนอิสลาม

ท่านอุมร์ อิบน์ อัลอะลอะซีซ มีความพยายามในการส่งเสริมให้มีการจัดเก็บรวบรวมและพิทักษ์รักษาคำสอนอิสลาม และเผยแพร่ความรู้อิสลามในอาณาจักร มีรายงานจาก อับดุลรอซซาค จาก อับดุลวะฮับ กล่าวว่า ฉันได้ยินท่านมาลิก เล่าว่า “ท่าน อุมร์ อิบน์ อัลอะลอะซีซ ได้ส่งสาสน์ไปยังหัวเมืองต่างๆ เพื่อสอนให้พวกเขาเข้าถึงแบบอย่างของนะบีมุฮัมมัด ﷺ และหลักนิติศาสตร์อิสลาม ได้ส่งสาสน์ไปยังเมืองมะดีนะฮ์ ถามถึงการทำงานที่ผ่านมา พวกเขาปฏิบัติกันอย่างไร และได้ส่งสาสน์ไปยัง อะบี บักรุ บุตร ฮัซม ให้มีการรวบรวมสุนันต่างๆ (ตำราหะดีษ) แต่ทว่าท่าน อิบน์ ฮัซม ได้รวบรวมสุนันตั้งไว้ก่อนแล้ว (Abū al-Hajjaj, 1992 : 33/140)

มีปรากฏในเศาะฮีหุ อัลบุคคอรีย์ ว่า “ท่านอุมร์ อิบน์ อัลอะลอะซีซ ได้ส่งสาสน์ไปยัง อะบี บักรุ บุตร ฮัซม มีใจความว่า “จงพิจารณาสิ่งที่ปรากฏจากหะดีษของเราสุลลุลลอฮ์ ﷺ ดังนั้นจงบันทึกมัน แท้จริงฉันกังวลในการศึกษา การสอนอิสลาม และการจากไปของอูลามาอู ท่านอย่าได้รับหะดีษนอกจากหะดีษของนะบี ﷺ เท่านั้นท่านจงแสวงหาความรู้และจงส่งสอนให้แก่คนที่ไม่รู้ แท้จริงความรู้ที่สูญหายไปหากมีการปิดบัง” (al-Bukhāriy, 1993 : 50)

อะลี อิบรอฮีม หะสัน (‘Ali Ibrāhīm Hasan, n.d. : 312) กล่าวว่า ท่านอุมร์ อิบน์ อัลอะลอะซีซ ยังเป็นผู้กำหนดนโยบายใหม่ต่อกลุ่มต่อต้านต่างๆ โดยใช้คำสอนอิสลามเข้ามามีการปรองดอง ดังเช่น การปฏิบัติกับกลุ่มชีอะฮ์ ท่านได้ปรับวิธีการปฏิบัติเสียใหม่เสมือนว่าอดีตนั้นคนในราชวงศ์อุมะวียะฮ์มักใช้เวทีปราศรัยสาปแช่ง อะลียุในการละหมาดวันศุกร์ ท่านเห็นว่าเป็นการกระทำที่ขัดกับหลักการอิสลาม จึงออกคำสั่งให้หยุดการกระทำเช่นนั้นเสีย และให้อ่านโองการของอัลกุรอานที่มีความหมายนี้แทน นั่นคืออายะฮ์ที่ว่า

﴿إِنَّ اللَّهَ يُأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾

ความว่า: “แท้จริงอัลลอฮ์ทรงใช้ให้รักษาความยุติธรรมและทำดีและการบริจาคแก่ญาติใกล้ชิดและให้ละเว้นจากการทำลามกและการชั่วช้า และการอธรรม พระองค์ทรงตักเตือนพวกเจ้าเพื่อพวกเจ้าจักได้รำลึก”¹¹

สรุปว่า ท่านอุมร์ อิบน์ อัลอะลอะซีซ ได้มีบทบาทมากในการฟื้นฟูอิสลาม เรียกร้องประชาชนไปสู่แนวทางของท่านนบี ﷺ และเป็นบุคคลที่มีความพยายามอันสูงส่งในความเป็นเคาะลีฟะฮ์ เพื่อจัดระบบสังคมที่มีความสับสนและหลงใหลในอำนาจ สังคมจึงเกิด

¹¹ อัลนะหุล อายะฮ์ที่ 90

การไม่มีความโปร่งใสในการใช้ชีวิต มีแต่การอธรรมซึ่งกันและกัน แย่งชิงอำนาจ และรบราฆ่าฟันกันกลายเป็นความเคียดชังในบริบทของสังคมสมัยนั้น อัลลอฮ์ ﷻ ผู้ทรงเมตตายิ่ง จึงได้ส่งอุมร์ อิบน์ อัลคัลละอ์ฮ์มายังประชาชาติเพื่อฟื้นฟูศาสนาให้กลับคืนสู่สภาพเดิมอีกครั้ง

2.4.2 อิหม่ามอัซฮาฟีอีย์ และบทบาทการฟื้นฟูอิสลาม

2.4.2.1 ชีวิตส่วนตัวของอิหม่ามอัซฮาฟีอีย์

อิหม่าม อัซฮาฟีอีย์ เกิดในปีฮิจญ์เราะฮ์ศักราชที่ 150 เมืองฆอซซะฮ์มารดาของเขาได้อพยพจากเมืองฆอซซะฮ์ (ซึ่งอยู่ในประเทศปาเลสไตน์ปัจจุบัน) สู่นครมักกะฮ์และมณฑลอัศเกาะลานีย์ในเวลาต่อมา (Faqr al-Dīn al-Rāziy, 1986 : 35)

อิหม่ามอัซฮาฟีอีย์ ชื่อมุหัมมัด บุตร อิดริส บุตร อับบาซ บุตร อุสมาน บุตร ชาเฟียอ์ บุตร ซาอิบ บุตร อุบัยดฺ บุตร อับดุล ยะซีด บุตร ฮาซิม บุตร มุตตอลิบ บุตร อัลคิลมะนาฟ อัซฮาฟีอีย์ อัลมักกีญ์ ท่านเป็นนักฟื้นฟูอิสลาม ในรอบปีที่สองร้อย (Ibn Hajar, n.d. : 823) อิหม่าม อัซฮาฟีอีย์ คลอดในปีที่อิหม่ามอะลีเสียชีวิต (Faqr al-Dīn al-Rāziy, 1986 : 34)

มารดาอิหม่ามอัซฮาฟีอีย์ สืบเชื้อสายจากตระกูลอะลัด ซึ่งถือเป็นวงศ์ตระกูลที่มีเกียรติและประเสริฐยิ่ง ที่ท่านเราะฮ์ฎุลละฮ์ ﷺ ได้ทรงรับรองไว้ว่า “อัลอะลัด อะสะคูลละฮ์” การที่ท่านเราะฮ์ฎุลละฮ์ ﷺ ได้พาดพิง อัลอะลัด ไปยังคำว่า อัลละฮ์ ณ ที่นั้นนั้น เปรียบได้ดังคำว่า บัยตุลลอฮ์ และ นาเกาะตุลลอฮ์ ซึ่งเป็นเกียรติยศอันสูงส่ง (Faqr al-Dīn al-Rāziy, 1986 : 29)

ขณะที่ท่านอิหม่ามอัซฮาฟีอีย์ใช้ชีวิตอยู่ โลกอิสลามได้แบ่งออกเป็นสองสถาบันด้วยกันในการเรียนวิชานิติศาสตร์อิสลาม

สถาบันแรกคือ “นักหะดีษ” พวกเขาคือชาวหิญาซ สาวกของมาลิก บุตร อะนัส สาวกของสุฟยาน อัซเซรียี สาวกของอะหฺมัด บุตร หันบัล และสาวกของดาอูด บุตร อาลี บุตร มุหัมมัด อัลอัศฟะฮานีย์ พวกเขาถูกเรียกว่า “ชาวหะดีษ” เพราะพวกเขามีความเชี่ยวชาญด้าน หะดีษ ด้านการตีความ โดยไม่กลับไปสู่การกียาส(เปรียบเทียบ) ที่เปิดเผยหรือซ่อนเร้นหากพวกเขาไม่พบหลักฐานในหะดีษ (al-Shahrastāniy, 1992 : 206)

สถาบันที่สอง “อะฮ์ลุลเราะฮ์ยะ” พวกเขาคือกลุ่มแสดงความคิดเห็น ส่วนคนสาวกของ อะบีหะนีฟะฮ์ อัลนุอฺมาน บุตร ซาบิต เช่น มุหัมมัด บุตร หะสัน อะบู ยูสุฟ ยะกูบ บุตร อิบรอฮีม บุตร มุหัมมัด อัลเกาะฎีญ์ ซัฟรฺ บุตร อัลสุซัยลฺ อัลหะสัน บุตร ซิยาต อัลลุล และอิบน์ สิมอาอะฮ์ พวกเขาถูกเรียกว่า กลุ่มแสดงความคิดเห็น เพราะพวกเขาแสดงความคิดเห็นของตัวเองในการกียาส (เปรียบเทียบ) มากกว่า บางครั้งนำหลักฐานการกียาสเหนือกว่าหลักฐานจากหะดีษอาหฺาด

(al-shahrastāniy, 1992 : 219) ท่านอิหม่ามอัซซาฟีอี เกิดมาในทามกลางสองสำนักคิด ได้เห็นถึงความสุดโต่งพวกเขาในด้านความคิดท่านอิหม่ามอัซซาฟีอีจึงบันทึกความรู้ต่างๆ เป็นการเรียนรู้

2.4.2.2 บทบาทการฟื้นฟูของอิหม่ามอัซซาฟีอีมีดังนี้

ก. ช่วยเหลือกลุ่มอะฮฺลุลหะดีษ

อิหม่าม อัซซาฟีอีได้เรียกร้องประชาชาติอิสลามให้กลับไปสู่อิสลามนะสุ หลังจากที่ประชาชาติอิสลามได้แยกส่วนออกเป็นสองส่วน กลุ่มหะดีษ และกลุ่มนิติศาสตร์ ด้วยเหตุนี้ถูกกล่าวอ้างถึงคำกล่าวของอิหม่ามอัซซาฟีอีว่า “ครั้นเมื่อ ชาวอะฮฺลุลหะดีษนอนหลับอยู่ จนกระทั่งท่านอิหม่ามอัซซาฟีอีมา เขาก็ได้ปลุกให้พวกเขาลุกขึ้น พวกเขาถูกลุกขึ้นจากที่นอน (al-Baghdādiy, 1980 : 40)

คำดังกล่าวบ่งชี้ให้รู้ว่าอิหม่ามอัซซาฟีอีเป็นนักฟื้นฟูอิสลามในศตวรรษที่สองของการฮิจญ์เราะฮฺโดยเอกฉันท์ บทบาทการฟื้นฟูของชายผู้หนึ่งซึ่งปกป้องหะดีษของท่านนะบีทามกลางกลุ่มเราะฮฺ “แสดงความคิด” ที่ได้ลุกขึ้นเพื่อที่จะปฏิบัติตามอารมณ์ของตัวเอง

และมีรายงานจากอับดุลเราะฮฺมาน อัญญาฮารีญ์ กล่าวว่า “ครั้งหนึ่งฉันได้อยู่กับสุฟยาน บุตร อุยัยนะฮฺและมีคนบอกเขาว่า โน้นคือเด็กหนุ่ม หมายถึงอิหม่ามอัซซาฟีอี เขาได้กล่าวว่า จงยึดหะดีษของเราะฮฺสุลลุลลอฮฺ ﷺ และจงทิ้งการใช้ความคิดของตัวเอง ท่านสุฟยานเอ่ยขึ้นว่า ขออัลลอฮฺ ﷻ ทรงประทานความดีแก่เด็กหนุ่มคนนี้เถิด” (Ibn ‘Abd al-bir, 1997 : 121) และมีรายงานจากท่าน อะหฺมัด อิบน์ หันบันกล่าวว่า “ไม่มีชาวอะฮฺลุลหะดีษคนใดที่พวกเขาขวนขวายหึง เว้นแต่อิหม่ามอัซซาฟีอีเป็นผู้บรมสั่งสอนให้กับพวกเขา และฉันเคยได้ยินท่านอรรเราะฮฺบีอฺ บุตร สุลัยมาน ได้กล่าวเช่นเดียวกัน เราได้เอ่ยถามว่า โอ้อะบามุหัมมัด อย่างไรเล่า ? เขาได้กล่าวว่า แท้จริงอัชฮาบุรเราะฮฺยุ้นั้น พวกเขาเหยียดหยันกับชาวอะฮฺลุลหะดีษ จนกระทั่งอิหม่ามอัซซาฟีอีได้สั่งสอนแก่พวกเขา พร้อมกับนำหลักฐานมาได้แย้ง” (Ibn ‘Abd al-bir, 1997 : 129)

ท่านอิหม่ามอัซซาฟีอีดำหนิ “วิชาอิลมุลกะลาม” ดังคำพูดของท่านมุหัมมัด บุตร อับดิลลาฮฺ บุตร อับดิลหะกัม นั้นได้ยืนยันอัซซาฟีอีกล่าวว่า “หากมนุษย์รู้ว่ามิอะไรอยู่ในวิชาอิลมุลกะลาม เขาจะหนีออกจากวิชาอิลมุลกะลามเสมือนสิ่งโตนีออกจากกรง” (Ibn ‘Abd al-bir, 1997 : 132) อะกิละฮฺของคณาหนึ่งจะต้องเป็นอะกิละฮฺอะลิสุนนะฮฺวัลญะมาอะฮฺ ต้องเป็นแนวทางที่มีหลักฐานมายืนยันปราศจากการตีความ ด้วยเหตุนี้อิหม่ามอัซซาฟีอีได้วางรากฐานไว้ว่า “หะดีษใดที่มาจากเราะฮฺสุล ﷺ นั้นคือคำพูดของฉันและแนวทางของฉัน” (Ibn ‘Abd al-bir, 1997 : 136)

นี่คือความสุขของอิหม่ามอัชชาฟีอีห์ต่อการฟื้นฟูอิสลาม ฉะนั้น ฟิกฮ์ (นิติศาสตร์อิสลาม) มิได้ตั้งอยู่บนฐานของความคิด แต่ทว่าฟิกฮ์นั้นตั้งอยู่บนฐานของ อัลกุรอาน อัสสุนนะฮ์ของท่านนะบี ﷺ และการกียาส

ข. การยืนยันด้วยหลักฐาน

ท่านอิหม่ามอัชชาฟีอีห์ ให้ความสำคัญในการอ้างอิงการงาน ศาสนาด้วยการยึดมั่นในหลักฐานและมีที่มาของชะรีอะฮ์อิสลาม เขาได้นำเสนอหลักการและ แหล่งที่มาของหลักชะรีอะฮ์เพื่อเป็นการเตือนสติให้ทุกคนที่ปฏิบัติตามอารมณ์ของตัวเองในการ งานศาสนา ท่านได้วางรากฐานของแหล่งกำเนิดชะรีอะฮ์ไว้ดังต่อไปนี้

1) อัลกุรอานและอัลหะดีษ

ท่านอิหม่ามชาฟีอีห์กล่าวว่า “อัลลอฮ์ ﷻ ได้กำหนดคให้บ่าว ของพระองค์ให้ปฏิบัติตามวะหฺยูและสุนนะฮ์ของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ดังอาเยฮ์ที่กล่าวว่า

﴿رَبَّنَا وَأَبْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾

ความว่า: “ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าของพวกข้าพระองค์โปรดส่ง เราระสูลคนหนึ่งคนใดจากพวกเขาเองไปในหมู่พวกเขา ซึ่งเขา จะได้อ่านบรรดาโองการของพระองค์ให้พวกเขาฟัง และจะ ได้สอนคัมภีร์ และความมุ่งหมายแห่งบัญญัติให้พวกเขา ทราบ และซักฟอกพวกเขาให้สะอาด แท้จริงพระองค์ทรงไว้ ซึ่งเดชานุภาพและปรีชาญาณ”¹²

﴿كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِنْكُمْ يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ﴾

ความว่า: “ดังที่เราได้ส่งเราระสูลผู้หนึ่ง จากพวกเจ้าเองมาใน หมู่พวกเจ้า ซึ่งเขาจะอ่านบรรดาโองการของเราให้พวกเจ้าฟัง และจะทำให้พวกเจ้าสะอาดบริสุทธิ์ และจะสอนคัมภีร์ และ ความรู้เกี่ยวกับข้อปฏิบัติให้แก่พวกเจ้า และจะสอนพวกเจ้า ในสิ่งที่พวกเจ้าไม่เคยรู้มาก่อน”¹³

¹² อัลบะเกาะเราะฮ์ อายะฮ์ที่ 129

¹³ อัลบะเกาะเราะฮ์ อายะฮ์ที่ 151

อัลลอฮ์ ﷻ ได้อธิบายถึงคำว่า อัลกิตาบ หมายถึงอัลกุรอาน และคำว่า อัลหิกมะฮฺ หมายถึงอัลสุนนะฮฺของท่านนะบี ﷺ เพราะว่าอัลกุรอานเมื่อถูกอ่านแล้วจะถูกตามด้วยอัลสุนนะฮฺทันที ฉะนั้น ไม่นอนุญาตให้ผู้ใดที่กล่าวว่าอัลหิกมะฮฺ ณ ที่นี้เว้นแต่จะต้องเป็นคำว่าอัลสุนนะฮฺ” (Muhammad Hassānain Hasan Hassānain, 2007 : 129)

แท้จริงเป้าหมายของอิหม่ามอัชชาฟีอีย์ ได้ทำอัลสุนนะฮฺของท่านนะบี ﷺ นั้นเป็นรากฐานอ้างอิงอันดับสองของศาสนาอิสลาม เพราะอัลสุนนะฮฺนั้นทำการขยายความสิ่งที่ปรากฏในอัลกุรอานจากหุกุมต่างๆ และบุคคลหนึ่งจะไม่ได้แย้งกับอีกบุคคลหนึ่งด้วยสติปัญญาของตัวเอง นอกจากจะต้องมีที่มาจากอัลกุรอานและอัลสุนนะฮฺเท่านั้น (Muhammad Hassānain Hasan Hassānain, 2007 : 130)

2) การกียาส

การกียาสเป็นบรรทัดฐานของอัลอิสลามหลังจากกิตาบ บุลลอฮฺและสุนนะฮฺของท่านนะบี ﷺ ดังคำกล่าวของอิหม่ามอัชชาฟีอีย์ว่า “มีผู้หนึ่งกล่าวกับฉันว่า แท้จริงฉันเข้าใจในมัซฮับของท่าน ในหุกุมของอัลลอฮ์ ﷻ และหุกุมของท่านเราะฮูล ﷺ ดังนั้น ผู้ใดที่รับหุกุมจากระฮูล ﷺ แน่แน่นอนได้รับหุกุมจากอัลลอฮ์ ﷻ เช่นกัน หมายถึงจำต้องปฏิบัติตามท่านเราะฮูล ﷺ ในสิ่งที่ฉันพูดย่อมมีหลักฐานว่า ไม่นอนุญาตให้มุสลิมที่รู้อัลกุรอานและสุนนะฮฺเราะฮูล ﷺ กล่าวคำพูดใดที่ขัดแย้งกันกับอย่างใดอย่างหนึ่งจากทั้งสอง ฉันรู้ว่านั่นคือสิ่งที่เป็ ข้อบังคับของอัลลอฮ์ ﷻ และอะไรหรือ ? ที่ท่านนำมาเป็นหลักฐานในการตามอิญมาอฺ(ลงความเห็นพ้องกัน)ของพวกเขา จากสิ่งที่ไม่มีที่มาจากอัลกุรอานและสุนนะฮฺของท่านนะบี ﷺ หรือท่านคิดว่าสิ่งที่ผู้หนึ่งได้กล่าวจากการอิญมาอฺนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานอัลสุนนะฮฺ โดยไม่มีที่มาจากท่านนะบี ﷺ ? อิหม่าม อัชชาฟีอีย์ กล่าวตอบว่า หนึ่งสิ่งที่พวกเขาลงความเห็นพ้องกันซึ่งมีที่มาจากท่านนะบี ﷺ ดังนั้นมันเป็นความจริงในสิ่งที่เขากล่าว อินชาอัลลอฮ์ ﷻ และสำหรับสิ่งที่พวกเขามีได้กล่าวอ้างจากท่านนะบี ﷺ อาจตีความได้สองทางด้วยกัน อาจจะมาจากท่านนะบี ﷺ หรือไม่ได้มาจากท่านนะบี ﷺ ก็ได้ แต่ไมอนุญาตให้นับเป็นเรื่องอ้างอิงมาจากท่านนะบี ﷺ เพราะจะกล่าวอ้างสิ่งใดมิได้ เว้นแต่จะต้องได้รับสายรายงานมาโดยตรง และไมอนุญาตให้กล่าวอ้างสิ่งที่มีการสงสัย เพราะอาจจะผิดพลาดก็ได้ แต่ทว่าเรานั้นพูดในสิ่งที่พวกเขาพูด เพื่อตามแนวทางของพวกเขา หากเราแน่ใจว่าเป็นสุนนะฮฺของท่านนะบี ﷺ คงหนีไม่พ้นจากมติส่วนใหญ่ของพวกเขา หรืออาจจะบางส่วนของพวกเขา และเราแน่ใจอีกว่าพวกเขาจะไม่ลงมติสิ่งใดที่ขัดแย้งกับสุนนะฮฺของท่านเราะฮูล ﷻ โดยเด็ดขาด” (Muhammad Hassānain Hasan Hassānain, 2007 : 131)

จากเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นที่รู้กันดีว่าท่านอิหม่ามอัชชาฟีอีย์ได้ทำการกียาสเป็นบรรทัดฐานที่มาของชะรีอะฮฺอิสลามเช่นกัน

3) บันทึกอศุลลุฟิฏ(วิชาว่าด้วยนิติศาสตร์อิสลาม)

ท่านอิหม่ามอัชชาฟีอีย์ได้เล็งเห็นถึงอศุลของบรรดาอารอ (ผู้ที่ตามอารมณ์ฝ่ายต่ำ) ไม่ได้ถูกบันทึก เลยทำให้เกิดช่องว่าง ท่านก็ได้แต่งตำราหนังสือมีชื่อว่า อรรีสาละฮฺ ซึ่งมูหัมมัด หัสซานัยนุ หะสัน หัสซานัยนุ (Muhammad Hassānain Hasan Hassānain, 2007 : 134) กล่าวว่า “ในทัศนะของฉันแล้ว ฉันเห็นว่า หนังสือ “อรรีสาละฮฺ” เป็นงานเขียนที่ยิ่งใหญ่ชิ้นหนึ่งของท่าน ท่านอิหม่ามอัชชาฟีอีย์ ได้โต้แย้งกับบรรดาผู้ที่สุดโต่งตามอารมณ์ตัวเอง ในหนังสือของท่านด้วยกับหลักฐานที่มาจาก อัลกุรอานและอัลหะดีษ และเปิดเผยถึงตำแหน่งต่างๆ ของอัลกุรอาน อัศสุนนะฮฺ อัลอิจญมาอฺ อัลกียาส และอิติฮาด ในชะรีอะฮฺอิสลาม และได้บันทึกมัสอะละฮฺอันมากมาย เช่น อัลอาม อัลคอส อันนาศิก มันสุก และเกาะบรวาหิด เป็นต้น ซึ่งเป็นมัสอะละฮฺ(ปัญหา)ส่วนหนึ่งของอศุลลุฟิฏ หลังจากนั้นบรรดานักอศุลมาขยายให้กว้างขึ้นในเวลาต่อมา”

สรุปได้ว่าความพยายามของท่านอิหม่ามอัชชาฟีอีย์ในการฟื้นฟูอิสลามซึ่งเป็นการพยายามที่เป็นเลิศในท่ามกลางความสับสนของสังคม ท่านได้ฟื้นฟูอิสลามและนำเสนอต่อสาธารณชนโดยไม่คำนึงถึงกระแสต่อต้าน ท่านอิหม่ามอัชชาฟีอีย์มีความเด็ดเดี่ยวในด้านวิชาการนิติศาสตร์อิสลาม ท่านสามารถสร้างลูกศิษย์ให้เป็นอูละมาฮฺของโลกได้โดยง่ายตายและเป็นที่ชื่นชมของบรรดามุสลิมจนถึงปัจจุบัน

2.4.3 อิหม่ามอะหฺมัด อิบนุ หันบัล และบทบาทการฟื้นฟูอิสลาม

เข้าสู่อิญญะเราะฮฺศตวรรษที่สามแห่งอิสลาม ถือว่าเป็นยุคท้าทายๆ ของยุคสามร้อยปีแรกที่เรียกว่า “ยุคสะลัฟ” (ยุคของผู้คนสมัยแรกเริ่ม) อิสลามได้ก้าวไปสู่จุดทดสอบใหม่ บทบาทของการเคลื่อนไหวอิสลามที่โดดเด่นเป็นพิเศษในปลายยุคแรกนั้น คือ การเคลื่อนไหวภายใต้การชี้นำของ อะหฺมัด อิบนุ หันบัล ปราชญ์คนสำคัญที่สุดคนหนึ่งในยุคแรกของอิสลาม และเป็นหนึ่งในสี่ของผู้นำทางนิติศาสตร์อิสลามที่ถูกยอมรับสูงสุดในประวัติศาสตร์อิสลาม

การศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์อิสลามถือว่า อะหฺมัด อิบนุ หันบัล เป็นบุคคลที่ทรงอิทธิพลมากที่สุดคนหนึ่งในทางประวัติศาสตร์และการฟื้นฟูอิสลามตลอดทุกยุคทุกสมัย ความเป็นจริงเขาเป็นมากกว่านักนิติศาสตร์ ภูมิหลังของเขาคือการเป็นผู้เชี่ยวชาญในหะดีษ แต่มักถูกกล่าวขานถึงในฐานะนักเทววิทยามากกว่า (<http://www.fityah.com>)

2.4.3.1 ชีวิตส่วนตัวของอิหม่ามอะหมัด อิบน์ หันบัล

อะหมัด อิบน์ หันบัล ชื่อเต็มว่า อะหมัด บุตร มุหัมมัด บุตร หันบัล บุตร ฮิลาล อัลซัยบานีย์ เกิดในกรุงแบกแดด ในวันที่ 20 เดือนเราะบิอูล เอาวัล ฮิจญ์เราะฮ์ศักราช 164 (ธันวาคม ค.ศ. 780) พ่อของเขาเสียชีวิตในขณะที่เขามีอายุได้แค่สามขวบเท่านั้น หลังจากนั้นเขาใช้ชีวิตเป็นเด็กกำพร้า (Ibn al-Kathir, 1998 : 14/381) เขาเป็นชาวอาหรับ เผ่า บะนี ซัยบาน ซึ่งเป็นเผ่าที่มีบทบาทสำคัญในการพิชิตอิรักและเมืองคูรอซาน ซึ่งแม่ทัพคนสำคัญของอิสลามคนหนึ่งคือ อัลมุฮันนา บุตร ฮาริษะฮ์ ก็สังกัดอยู่กับเผ่านี้ เขาเริ่มแสวงหาความรู้เมื่ออายุของเขาเข้าสู่วัยเข้าสู่วัยจากอาจารย์เมืองแบกแดด เริ่มรายงานหะดีษอายุสิบหกขวบ เดินทางไปหัวเมืองต่างๆ เช่น เมืองกูฟะฮ์ เมืองบักเราะฮ์ เมืองมักกะฮ์ เมืองมะดีนะฮ์ เมืองยะมัน และเมืองซีเรีย เป็นต้น (Ibn al-Jawsiy, n.d : 33) และได้เรียนรู้จากบรรดาอาจารย์สมัยเดียวกับเขามากมาย เขามีชื่อเสียงเรียงนามไปทั่วทุกมุมของโลก ขณะที่เขายังมีอายุน้อยอยู่ (Ibn al-Kathir, 1998 : 14/383)

2.4.3.2 คุณลักษณะพิเศษของท่านอะหมัด อิบน์ หันบัล ในการฟื้นฟูอิสลาม

ซึ่งเป็นที่รู้แล้วว่า การฟื้นฟูอิสลามนั้น เป็นการเรียกร้องกลับไปสู่ความเดิมที่เป็นต้นฉบับของศาสนาอิสลาม และจัด บัดเป่าสิ่งที่สกปรก ที่มาปะปนในศาสนา หรือความอ่อนแอที่มาบั่นทอนไม่ให้เกิดศาสนาที่แท้จริง ด้วยให้ความหมายว่า การฟื้นฟูอิสลามจะไม่สมบูรณ์หากปราศจากเงื่อนไขสองประการ ประการที่หนึ่งจะต้องฟื้นฟูศาสนาไปสู่รากฐานวิชาการอิสลามดั้งเดิม ประการที่สองจะต้องฟื้นฟูศาสนาไปสู่การปฏิบัติตามต้นฉบับของอิสลาม ดังนั้นศาสนาจะกลับ ไปสู่การฟื้นฟูมิได้ นอกจากจะต้องกลับไปสู่ส่วนประกอบสองรากฐานด้วยกัน คือ อัลหุก์ และอัลกุวะฮ์ (ความจริงและพลัง) ใครที่แสดงออกเรื่องศาสนาด้วยความจริง ดังนั้นเขาก็มีส่วนในการฟื้นฟูอิสลาม และใครที่แสดงออกเรื่องศาสนาด้วยพลัง เขาก็มีส่วนในการฟื้นฟูอิสลามเช่นกัน (‘Adnān Muhammad Aumāmah, 2001 : 99)

และแท้จริงปรากฏว่าอิหม่ามอะหมัดมีส่วนในการฟื้นฟูอิสลามจากพื้นฐานในการฟื้นฟูภาควิชาการและภาคปฏิบัติ ซึ่งจะอธิบายบทบาทดังนี้

2.4.3.3 บทบาทในการฟื้นฟูด้านวิชาการของอะหมัด อิบน์ หันบัล

ก. จุดยืน ในการกล่าวอ้างว่าอัลกุรอานเป็นมัจลูด

เป็นที่ทราบกันดีว่าในสมัยท่านอะหมัด อิบน์ หันบัล เกิดปรากฏการณ์ ซึ่งเป็นภัยพิบัติทางความคิด และมีการอุทริกรรมในศาสนาอย่างมากมาย ซึ่งมีการเรียกร้องให้กระจายการอุทริกรรมศาสนาพร้อมกับการปฏิบัติ จนกลายเป็นศาสนาใหม่ขึ้นมา ดังคำกล่าวของท่าน อิบน์ หะญูร ความว่า “ในสมัยนั้นการอุทริกรรมถูกเปิดเผยในสังคม บรรดามุอะฮ์ชะฮ์ได้เปิดเผยการเรียกร้อง นักปรัชญาก็ได้เฝ้าหวังของพวกเขาขึ้น นักวิชาการส่วนใหญ่ถูกทดสอบในคำ

กล่าวที่ว่า “อัลกุรอานเป็นมัจลุฎ” บรรยากาศเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ ซึ่งเหตุการณ์เหล่านั้นปรากฏให้เห็นชัดเจนถึงปัจจุบัน (Muhammad Hassānain Hasan Hassānain, 2007 : 137)

และเป็นเหตุการณ์ที่ร้ายแรงที่สุดซึ่งปรากฏในสมัยนั้น คือลัทธิของกลุ่มอุตริกรรมศาสนา โดยเฉพาะกลุ่มมูอะชีละฮ์มีการพัฒนาในการเรียกร้องจากกลุ่มเล็ก ๆ กลายเป็นเคาะลีฟะฮ์ (การเมืองกลุ่มใหญ่) ซึ่งชาวมูอะชีละฮ์ได้ขออนุญาตจากเคาะลีฟะฮ์ มะมูน และทำให้เคาะลีฟะฮ์มะมูนเบี่ยงเบนออกจากสัจธรรม หล่มหลงสู่ความเท็จ และพวกเขาขยันกระหยื่อให้เคาะลีฟะฮ์ มะมูน กล่าวว่า “อัลกุรอานเป็นมัจลุฎ” และปฏิเสธคุณลักษณะของอัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งไม่เคยปรากฏในสมัยเคาะลีฟะฮ์ก่อนๆ เลย (Ibn al-Kathīr, 1998 : 14/396)

ด้วยเหตุนี้เอง ท่านอิหม่ามอะหมัด อิบน์ หันบัล ได้ตระหนักถึงปัญหาซึ่งจะต้องเปิดเผยความจริงในหลักการศรัทธา เสมือนดั่งสิ่งที่เขาเคยยกระดับอัศสุนนะฮ์ ได้ทำการฟื้นฟูอูศูลุศุนนะฮ์ และแนวทางของมัน เขาทำทุกวิถีทางที่จะได้มาซึ่งการปกป้องอูศุนนะฮ์ จากบรรดาผู้บิดเบือน จนกระทั่งเขาได้พบกับบททดสอบที่สวयงาม เพราะท่านอะหมัด อิบน์ หันบัล ได้เอาจริงเอาจังในหลักการศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นในอัลกุรอาน และอูศุนนะฮ์ เรียกร้องไปสู่หนทางของชาวสะลัฟจากเศาะหาบะฮ์และตาบิอิน และเฝ้าระวังภัยจากแนวทางของชาว กะลาม (ตรรกวิทยา) ในการนำเสนออะกีดะฮ์และอูศูลุศุนนะฮ์ ท่านได้กล่าวว่า “พวกท่านจงระวังห่างไกลและอย่าได้ปฏิบัติตามการงานหนึ่งการงานใดจากเรื่องราวของมนุษย์ โดยสรุปว่าแท้จริงบรรดาผู้อุตริกรรมและบรรดาอะฮ์ลุลสะวาอ์ (ผู้ตามอารมณ์ของตัวเอง) ไม่คู่ควรที่จะขอความช่วยเหลือจากพวกเขาในการงานหนึ่งการงานใดของมนุษย์ เพราะเช่นนั้น คือโทษแก่ศาสนาของพวกเขาท่าน (Ibn al-Jawsiy, n.d : n.d. 179)

ข. บทบาทอะหมัด อิบน์ หันบัลในด้านบันทึกอัลหะดีษ

สมัยอะหมัด อิบน์ หันบัลเป็นสมัยของการเขียนตำราอัลหะดีษ และการรวบรวมประวัติศาสตร์ซึ่งไม่มีผู้ใดในหมู่นักฟื้นฟูที่ได้ตระหนักถึงสิ่งเหล่านี้ และไม่มีผู้ใดที่จะลุกขึ้นเพื่อปลุกจิตสำนึกในการงานดังกล่าว นอกจากจะต้องเดินทางข้ามน้ำข้ามทะเลเพื่อแสวงหาอัลหะดีษ ปรากฏว่าอิหม่ามอะหมัดได้รวบรวมอัลหะดีษจากมุมเมืองต่างๆ ท่านเดินทางไปทิศตะวันออกจรดทิศตะวันตก ทิศเหนือจรดทิศใต้ เพื่อแสวงหาอัลหะดีษและบันทึกประวัติศาสตร์ ท่านก็ได้พบกับบรรดาอะฮ์ลุลหะดีษ เช่นสุฟยาน บุตร อุยัยนะฮ์ ยะหฺยา บุตร มุอัยนุ อับดุลรอซซากุ อัจชาฟีอีย์ อิสฮากุ บุตร รอฮ์วัยฮ์และบุคคลอื่นๆ อีกจำนวนมาก (‘Adnān Muhammad Aumāmah, 2001 : 99) และได้สานต่อถึงสายรายงาน จนกระทั่งไม่มีผู้ใดเทียบเท่าในหมู่เพื่อนๆ ของเขา มนุษย์ได้สรรเสริญเขาในความหมั่นเพียร ขยัน อุตสาหะในการแสวงหาความรู้ อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานความจำที่ดีให้แก่เขา จนกระทั่งไม่มีใครที่มีความจดจำมากไปกว่าเขาใน

สมัยนั้น เขาได้เขียนตำราไว้มากมาย เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ซึ่งมีเรื่องเล่าจากลูกของเขาว่า “ท่านอะบู ชัรอะฮ์ได้กล่าวกับฉันว่า พ่อของท่านได้จดจำอัลหะดีษเป็นจำนวนพันๆ อัลหะดีษ และมีคนถามว่า ท่านรู้ได้อย่างไร เขากล่าวว่า ฉันได้ทบทวนมัน และฉันได้เอามาจากบทต่างๆมาศึกษา” (al-Dhahabiy, 1996 : 11/187)

ค. บทบาทในการฟื้นฟูด้านการปฏิบัติของอะหมัด อิบน์ หันบัล

อิหม่ามอะหมัดเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติตามแบบอย่างของท่านนะบี ﷺ และบรรดาเศาะหาบะฮ์ในทุกๆ สภาพการ เขาไม่ได้มีความปรารถนาในการรวบรวมอัลหะดีษเพื่อแสดงการ โอ้อวดถึงความมากเพื่อนำเป็นหลักฐานแต่อย่างใด แต่ทว่าเขารวบรวมอัลหะดีษเพื่อนำสู่การปฏิบัติ และเอาประโยชน์จากใจความอัลหะดีษก่อนที่จะนำไปประกาศแก่ผู้อื่น ซึ่งมีปรากฏจากคำกล่าวของเขาถึงตัวเขาเองว่า “ฉันไม่ได้เขียนอัลหะดีษเพื่ออื่นใดเลยนอกจากฉันนำมาปฏิบัติเสียก่อน จนกระทั่งครั้งหนึ่งฉันได้อ่านอัลหะดีษที่ว่า ท่านนะบี ﷺ ได้ให้คำจ้างแก่ อะบา ฏอยบะฮ์หนึ่ง دينارเนื่องจากการเจาะเลือด ดังนั้นฉันก็ได้ให้คำจ้างแก่ผู้ที่เจาะเลือดให้แก่ฉันด้วย” (Ibn al-Jawsiy, n.d. : 175) และปรากฏสายรายงานจากลูกของท่าน ซึ่งอับดุลลอฮ์ว่า “บางครั้งฉัน ได้ยินพ่อของฉันในเวลาใกล้รุ่ง ได้ขอพรต่อพระเจ้าให้แก่กลุ่มชนต่างๆเขาละหมาดระหว่าง มัจริบและอิซา เมื่อเขาละหมาดอิซาเสร็จเขาได้ทำละหมาดอีกหลาย ๆ ละหมาดหลังจากนั้นเขาได้ทำวิตรุ และเข้านอนอีกสักพักไม่นานเขาตื่นขึ้นมายืนละหมาดในยามค่ำคืน เขาทำการถือศีลอดบ่อยครั้ง โดยเฉพาะวันจันทร์กับวันพฤหัสบดีเขาไม่เคยละเว้น เมื่อเขากลับมาจากสนามรบเขาถือศีลอดตลอดจนเสียชีวิต” (al-Dhahabiy,1996 : 11/223)

2.4.4 อิหม่าม อะบู หะสัน อัลอัซหะรีย์ และบทบาทในการฟื้นฟูอิสลาม

2.4.4.1 ชีวิตส่วนตัว

ท่านอิหม่าม อะบู หะสัน อัลอัซหะรีย์ มีนามว่า อะลี บุตร อิสมาอิล บุตร อะบีบะฮ์ อัลอัซหะรีย์ ท่านกำเนิดในแผ่นดินอัลบัสเราะฮ์ปีอิญญ์เราะฮ์ที่ 270 เป็นปีที่อัลกินดีฮ์เสียชีวิต เขา คือนักปรัชญาชาวอาหรับคนหนึ่ง อะบู หะสันอัลอัซหะรีย์สืบเชื้อสายไปยังอะบี มูซา อัลอัซหะรีย์ ซึ่งเป็นสาวกของท่านนะบี ﷺ และเป็นบุคคลหนึ่งที่ไกลเกลี่ยปัญหาระหว่างท่าน อะลี และมูอาวิยะฮ์ ครอบครัวอัลอัซหะรีย์เป็นครอบครัวชาวอาหรับที่มีความบริสุทธิ์ ซึ่งมีสถานะทางศาสนาอันสูงส่ง (Humūdah Gharābah,1973 : 60)

อิหม่ามอัลอัซหะรีย์ ได้เติบโตมาจากการเลี้ยงดูของ อะบี อะลี อัญญาบยาอีย์ ซึ่งเป็นผู้นำคนสำคัญคนหนึ่งและผู้ถือธงของกลุ่มมูอะตะชีละฮ์ในสมัยนั้น อะบี อะลี อัญญาบยาอีย์ ได้สมรสกับแม่ของท่านอิหม่ามหลังจากพ่อของเขาเสียชีวิต (Abū al- Hasan

al-Nadwiyy, 2000 : 110) ท่านอิหม่ามก็ได้ศึกษาเล่าเรียนจากกลุ่มอัลมูตะซึละฮฺจนกลายเป็น อัจฉริยะบุคคลแห่งกลุ่ม อะบี อะลี อัลญุบบาอีย์ เป็นเจ้าของงานเขียนหลายเล่มด้วยกัน เขาเป็นนัก โต้ว่าที่ศาสนาแห่งยุค ทุกครั้งที่เขาป่วยหรือไม่ได้ขึ้น โต้ว่าที่ศาสนา เขาจะมอบหมายให้ท่าน อิหม่าม อะบู หะสัน อัลอัซหะรียฺเป็นตัวแทน (Ibn ‘Asākir,1347:91)

อะบู หะสัน อัลอัซหะรียฺ ได้ปกป้องกลุ่มมูตะซึละฮฺตลอดระยะเวลา 40 ปี จนกระทั่งเกิดความสับสนในโศตประสาทและจิตใจ บนแนวทางของมูตะซึละฮฺที่เขา ปกป้องมาก่อนเป็นเวลาหลายสิบปี เกิดการต่อต้านทางจิตใจในการตีความ การเปรียบเทียบ ใช้กฎ แห่งปัญญา และตีความอัลกุรอานบนฐานความคิดของตัวเอง ท่านอิหม่าม อะบู หะสัน อัลอัซหะ รียฺ มีความพอเพียงในสังฆธรรมที่เที่ยงแท้ ก็จะต้องอยู่บนฐานของบรรดาเศาะหาบะฮฺและ ชาวสะลัฟของประชาชาตินี้ นั่นคือ เป้าหมายอันสูงสุดที่สติปัญญามุ่งไปถึง หลังจากการเดินทาง อันยาวนานของท่าน ทำให้ท่านมีความชำนาญ และปราดเปรื่องในความสามารถ ดังนั้นท่าน ศรัทธามั่นด้วยความประเสริฐ และการมีหลักอะกีดะฮฺที่ถูกต้องของบรรดาเศาะหาบะฮฺ ที่พวกเขา ได้ถ่ายทอดมาจากท่านนะบี ﷺ และยึดเหนี่ยวด้วยพันธกรรม สุดท้ายทำให้เขาต้องวิเวกอยู่ในบ้าน เป็นเวลาถึง 15 วันด้วยการคิด วิเคราะห์ และสังเคราะห์ วิจรรขอทางนำจาก อัลลอฮฺ ﷻ จนทำ ให้จิตใจสงบ แล้วประกาศตัวออกจากอะกีดะฮฺมูตะซึละฮฺ สู่อะกีดะฮฺของชาวสะลัฟในมัสญิด อัลญามิอุ ณ เมื่องบศเราะฮฺ ท่านประกาศด้วยน้ำเสียงที่ดังกึกก้อง ว่า “ใครที่เคยรู้จักฉันเขาได้รู้จัก ฉันแล้ว แต่ใครที่ไม่เคยรู้จักฉันมาก่อน ฉันจะแนะนำตัวฉันเองให้กับผู้นั้น ฉันคือบุคคลหนึ่ง บุตร ของบุคคลหนึ่ง ฉันเคยกล่าวว่า “อัลกุรอานเป็นมัลกูฏ เราไม่สามารถเห็นอัลลอฮฺ ﷻ ด้วยตาเปล่า ได้ ความชั่วเป็นการกระทำของฉัน” ฉันขอเตาบะฮฺ (กลับตัว) อย่างถึงที่สุดว่า “ฉันขอยืนยันใน การปฏิเสธกลุ่มมูตะซึละฮฺ เพราะเป็นลู่ทางของความชั่วและการดำหนิ”(Abū al-Hasan al-Nadwiyy, 2000 : 111)

2.4.4.2 บทบาทการฟื้นฟูอิสลาม

ก. บทบาทในการปกป้องแนวทางของอะฮฺลิสสุนนะฮฺวัลญะมาอะฮฺ และอะกีดะฮฺของชาวสะลัฟ

ท่านอิหม่ามอัลอัซหะรียฺให้ความสำคัญในหลักอะกีดะฮฺซึ่งเป็น แนวทางที่คู่ควรไปสู่การปฏิบัติตาม นั่นคืออะกีดะฮฺอะฮฺลิสสุนนะฮฺวัลญะมาอะฮฺ และท่านได้กล่าว แจกแจงไว้ในหนังสือของท่าน (อัลอิบานะฮฺ) ว่า “หากมีคนถามเราถึง การปฏิเสธกลุ่มมูตะซึละฮฺ กลุ่มอัลกอศรียะฮฺ กลุ่มอัลญะฮฺมียะฮฺ กลุ่มอัลหุรริยะฮฺ กลุ่มอัลรอฟิอะฮฺ และกลุ่มอัลมูญญิอะฮฺ ฟัง รู้เถิดว่าคำพูดของเราและศาสนาของเรา คือการยึดมั่นต่ออัลกุรอานและสุนนะฮฺของท่านนะบี ﷺ และสิ่งที่มีสายรายงานมาจากบรรดาเศาะหาบะฮฺ ตาบิอีน และนักวิชาการอัลหะดีษ และเป็นการยึด

มันของท่าน อะบี อับดุลละฮฺ บุตร มุหัมมัด บุตร หันบัน เพราะเหตุใดเล่า ? พวกเขาจึงขัดแย้งกับคำพูดของอิหม่ามอะหมัด ทั้งๆ ที่เขาคืออิหม่ามที่ประเสริฐ ผู้นำที่สมบูรณ์ ซึ่งเขาเป็นต้นเหตุที่ทำให้อัลลอฮฺ ﷻ ได้ทรงชี้ทางนำให้ห่างไกลจากความหลงผิด มีแนวทางที่ชัดเจน ลบล้างและทำลายการอุตริกรรม และการตั้งภาคี โดยรวมแล้วเราได้ยืนยันหยัดด้วยการยอมรับในอัลลอฮฺ ﷻ บรรดาอะลาอิกะฮฺ บรรดาคัมภีร์ บรรดาเราะฮฺลของพระองค์ และสิ่งที่พวกเขานำมาจากอัลลอฮฺ ﷻ จากเราะฮฺลของอัลลอฮฺ ﷻ และแท้จริงอัลลอฮฺ ﷻ นั้นเป็น เอกะ ไม่มีภาคีอื่นใดนอกจากอัลลอฮฺ ﷻ เพียงผู้เดียว ผู้ทรงเป็นที่พึ่ง ไม่มีสหาย และไม่มีบุตร ท่านนะบีมุหัมมัด ﷺ เป็นบ่าว และศาสนทูตของพระองค์ ซึ่งถูกส่งมาเพื่อทางนำ และศาสนาที่เที่ยงธรรม และแท้จริงสวนสวรรค์ และวันฟื้นคืนชีพนั้นเป็นความจริง ไม่เป็นที่สงสัยว่า อัลลอฮฺ ﷻ จะให้มนุษย์ฟื้นขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง อัลลอฮฺ ﷻ นั้นอยู่เหนือบัลลังก์ ซึ่งบนหนทางของอัลลอฮฺ ﷻ ที่พระองค์ได้ตรัสไว้ และด้วยความหมายที่พระองค์ทรงปรารถนา คำว่า” อัลอิสติวาอฺ” หมายถึงการอยู่เหนือบัลลังก์ เป็นไปตามพระบัญชาของพระองค์ พระองค์ทรงเดชานุภาพเหนือสิ่งใด” (‘Abū Hasan al-‘Ash‘ariy, 1990 : 21-22)

ข. บทบาทในการก่อตั้งแนวคิดอัลอัครีฮ์และความพยายามในการฟื้นฟูอิสลาม

บทบาทของอิหม่ามอัลอัครีฮ์ที่สำคัญ และความประเสริฐใน การงานที่เขายืนยันไม่ได้ถูกปิดบังในหน้าประวัติศาสตร์ ซึ่งท่านเป็นบุคคลที่เอาจริงเอาจังในการต่อสู้เพื่อพิทักษ์รักษาอิสลามและได้ตอบกับมูตะฮิละฮฺที่แผ่อำนาจ ณ เวลานั้น แต่ทว่าความอัจฉริยะและเกียรติยศของเขาที่ได้คิดตั้งแนวทางสายกลางระหว่างกลุ่มมูตะฮิละฮฺและกลุ่มอุตริกรรมนั้นเป็นการถูกปิดบัง ดังนั้นเขาไม่ได้ก่อตั้งแนวทางเสมือนแนวทางของบรรดามูตะฮิละฮฺที่เชื่อมั่นต่อสติปัญญา และอื่นๆ และเขาไม่เห็นด้วยเสมือนคนทั่วไปว่า “การที่จะปกป้องรักษาศาสนาอิสลามโดยที่ไม่ใช้สติปัญญาและความสามารถของเขาเท่าที่เขามีความสามารถ และการนี้จะไม่พูดในเรื่องที่มูตะฮิละฮฺและวงศาวานของเขานำมา ซึ่งเป็นการทำให้บ้านเมืองรุ่งเรือง สร้างพลังให้ประชาชาติ และศาสนาเป็นการดีกว่า” ในมุมมองกลับกันความเห็นดังกล่าว เป็นการทำให้อะกิดะฮฺอิสลามให้สิ้นกลอน ทำให้ความมั่นคงของศาสนาอ่อนแอลง ท่านอิหม่ามอะบู หะสัน อัลอัครีฮ์ ได้ขึ้นตอบโต้กลุ่มมูตะฮิละฮฺ และบรรดานักปรัชญา และได้พูดคุยกันในนิยามเชิงภาษาศาสตร์และเชิงวิชาการ และได้ยึดเอาปฏิบัติในคำกล่าวที่ว่า “จงพูดกับมนุษย์ในระดับของสติปัญญาของเขา พวกเจ้าจะทำการโกหกอัลลอฮฺ ﷻ และเราะฮฺล ﷻ กระนั้นหรือ?” เสมือนว่าเขาเชื่อมั่นว่า “แท้จริงคนผู้รู้หากเขาพูดด้วยคำพูดที่ ำไปที่อยู่เหนือระดับความรู้และสติปัญญาแน่นอนเขาก็ตั้งอยู่บนแนวทางของการปฏิเสธ อัลลอฮฺ ﷻ และเราะฮฺล ﷻ หรือพูดกับผู้รู้คนฉลาดหรือคนที่ชอบสงสัย ซึ่งเป็นคำพูดที่อยู่เหนือระดับความรู้และสติปัญญาแน่นอนพวกเขา

จะตกอยู่ในความสงสัยเช่นกัน จนสุดท้ายกลายเป็นการปฏิเสธพระเจ้า” ดังนั้นความเข้าใจของท่านอิหม่ามในการตั้งเสียดังกล่าวเป็นความเข้าใจที่กว้างมาก และการผสมผสานที่ครอบคลุมยิ่ง ด้วยเหตุนี้ท่านอิหม่ามได้ใช้ความพยายามเป็นอย่างมากในเรื่องศาสนาในสมัยนั้น ให้ได้กลับไปสู่จิตใจและสติปัญญา (Abū al-Hasan al-Nadwiyy, 2000 : 111)

ค. บทบาทในการโต้แย้งกับกลุ่มนอกรีตและอูตริกรรม

ท่านอิหม่ามอะบู หะสัน อัลอัชอะรีย์ ได้กล่าวว่า “หลังจากนั้นแท้จริงบรรดาผู้ที่ออกจากความจริงจากกลุ่มมูตะชีละฮฺ กลุ่มกอศรียะฮฺ อารมณฺ์ฝ่ายต่ำของเขาได้เบี่ยงเบนไปสู่การตามผู้นำและผู้ทีล่งลับไปแล้วของพวกเขา พวกเขาตีความอัลกุรอานบนฐานของสติปัญญา ซึ่งไม่ได้ปรากฏหลักฐานอันแจ่มชัดในอัลกุรอาน อัลสุหนะฮฺของท่านนะบี ﷺ และจากบรรดาชาวสะละฟ (บรรพชนอิสลาม) พวกเขาได้ขัดแย้งต่อทัศนะของบรรดาเศาะหาบะฮฺซึ่งมีรายงานจากท่านนะบี ﷺ ในเรื่องการมองเห็นอัลลอฮฺ ﷻ ด้วยตาเปล่า ซึ่งเป็นสายรายงานที่ถูกต้อง พวกเขาปฏิเสธการช่วยเหลือคนบาปของท่านนะบีในวันกิยามะฮฺ และปฏิเสธการลงโทษในหลุมฝังศพ ซึ่งทั้งหมดนั้นมีที่มาของบรรดาเศาะหาบะฮฺ พวกเขาเชื่อว่าอัลกุรอานเป็นมัจลุฮฺ พวกเขายอมรับว่ามนุษย์สร้างความชั่วขึ้นมาเอง และกลุ่มกอศรียะฮฺเชื่อว่าอัลลอฮฺสร้างความดี และชัศตอนสร้างความชั่ว พวกเขากล่าวว่า อัลลอฮฺ ﷻ ประารถนาในสิ่งที่ยังไม่บังเกิด และบังเกิดในสิ่งที่ไม่ปรารถนา ซึ่งตรงข้ามกับความเชื่อของมุสลิมที่ว่า ทราบใดอัลลอฮฺ ﷻ ทรงประสงค์ย่อมเกิดขึ้น และหากพระองค์ไม่ทรงประสงค์ สิ่งนั้นย่อมไม่เกิดขึ้น ความเชื่อของพวกเขาไม่ต่างกับพวกมะยูสียฺ(กลุ่มนุซาไฟ) และกลุ่มอื่นๆเป็นต้น” (‘Abū Hasan al-‘Ash‘ariyy, 1990 : 38-39)

ท่าน อัลกอฎีย์ อะบี อัลมะอาลีย์ ได้เล่าถึง อะบู หะสัน อัลอัชอะรีย์ ครั้งหนึ่งท่านอิหม่าม อะบู หะสัน อัลอัชอะรีย์ ได้เห็นในเนื้อความหนังสือของกลุ่มมูตะชีละฮฺ กลุ่มอัลญะฮฺมิยะฮฺ และและกลุ่มอรรอฟีญะฮฺ พวกเขามีทั้งสุดโต่ง และการตัดทอนความจริง พวกเขาได้กล่าวว่า อัลลอฮฺ ﷻ ไม่มีความรู้ ไม่มีความสามารถ ไม่ได้ยิน มองไม่เห็น ไม่มีชีวิต ไม่ดำรงอยู่ ไม่มีความปรารถนา และกลุ่มอัลหะชะวียะฮฺ กลุ่มอัลมุญ์สตะมะฮฺ กลุ่มมุกัษยะฟะฮฺ อัลมุหัดตะตะฮฺ กล่าวว่า อัลลอฮฺ ﷻ มีความรู้เสมือนความรู้ทั่วไป มีความสามารถเสมือนความสามารถทั่วไป มีการได้ยินเสมือนการได้ยินทั่วไป มีการมองเห็นเสมือนการมองเห็นทั่วไป ท่านอิหม่ามได้ตอบด้วยเส้นทางสายกลางว่า อัลลอฮฺ ﷻ ผู้ทรงรอบรู้ซึ่งไม่เสมอเหมือนกับความรู้อันใด ผู้ทรงพลังอำนาจซึ่งไม่เหมือนกับอำนาจอันใด ๆ ผู้ทรงได้ยินซึ่งไม่เหมือนกับบรรดาผู้ได้ยิน (Ibn ‘Asākir, 1347 : 149) เช่นกัน

ท่านญะฮ์มฺ อิบน์ สอฟวาน กล่าวว่า “บ่าวของอัลลอฮฺ ﷻ นั้น ไม่มีอำนาจในการให้บังเกิดและขวนขวายกับสิ่งหนึ่งสิ่งใด” มูตะชีละฮฺกล่าวว่า “บาวนั้นเขามีอำนาจ

ในการทำให้บังเกิดและชวนขวายนึงสิ่งใดได้พร้อม ๆ กัน” แต่ท่านอิหม่าม อัลอัซหะรียฺ ได้มองเป็นสายกลางว่า “บ่าวนั้นไม่มีอำนาจทำให้บังเกิดสิ่งใดได้ แต่มีสิทธิ์ในการชวนขวายได้” กลุ่มอัลหะชะวียะฮฺ อัลมุซับบะฮะฮฺ ได้กล่าวถึงการมองเห็นของอัลลอฮฺ ﷻ ว่า “อัลลอฮฺ ﷻ นั้นมองเห็นในลักษณะที่ถูกจำกัด เสมือนการมองเห็นทั่วไปของมัลโลก” กลุ่มอัลมูอะตะซีละฮฺ อัลญะฮูมิยะฮฺ และอัลนัจญูริยะฮฺ กล่าวว่า “แท้จริงอัลลอฮฺ ﷻ นั้น มองเห็นในบางสภาพเท่านั้น” ท่านอิหม่ามก็เดินทางสายกลางระหว่างทั้งสอง ท่านกล่าวว่า “อัลลอฮฺ ﷻ มองเห็นซึ่งไม่มีขอบเขต และไม่มีวิธีการใด ๆ เสมือนว่าพระองค์ได้มองเห็นเราโดยไม่มีขีดจำกัด และไม่เสมอเหมือนสิ่งใด” กลุ่มนัจญูริยะฮฺ ได้กล่าวอ้างว่า “อัลลอฮฺ ﷻ นั้นอยู่ในทุก ๆ สถานที่โดยไม่พำนักอยู่และไม่มีทิศทาง” กลุ่มหะชะวียะฮฺ และกลุ่มมูญัสซะมะฮฺ อ้างว่า “อัลลอฮฺ ﷻ นั้นพำนักอยู่บนบัลลังก์ บัลลังก์นั้นเป็นสถานที่ของพระองค์ และพระองค์นั้นได้นั่งบนบัลลังก์” ท่านอิหม่ามอัลอัซหะรียฺ ได้เดินทางสายกลางระหว่างทั้งสองกล่าวว่า “อัลลอฮฺ นั้นมีตัวตน แต่ไม่มีสถานที่ ทรงสร้างบัลลังก์สร้างเก้าอี้ พระองค์ไม่ปรารถนาไปยังสถานที่ พระองค์คงอยู่หลังจากการสรรค์สร้างเสมือนก่อนสรรค์สร้าง เป็นต้น (Ibn ‘Asākir, 1347 : 150)

ง. บทบาทในการแต่งตำราศาสนา

อิหม่าม อะบู หะสัน อัลอัซหะรียฺ ท่านไม่ได้เป็นนักบรรยายได้วาที โต้เถียง เพียงอย่างเดียว แต่ท่านนั้นมีความสามารถในการประพันธ์งานเขียนไว้หลายผลงานด้วยกัน เช่น หนังสือเกี่ยวกับการปกป้องสุนนะฮฺ หนังสืออธิบายอะกิดะฮฺที่ถูกต้อง ตัฟซีร์อัลกุรอานจำนวน 30 ส่วน และมีนักวิชาการได้กล่าวว่า ท่านได้ทำงานเขียนไว้ประมาณ 300 กว่าเล่มด้วยกัน ส่วนมากเป็นหนังสือที่โต้แย้งกับกลุ่มมูอะตะซีละฮฺ และอีกส่วนหนึ่งเป็นหนังสือที่โต้แย้งกับสำนักต่างๆ เช่นหนังสือ กิตาบบุลฟุสูลโต้แย้งกับนักปรัชญา นักธรรมชาตินิยม นักสมัสนิยม พราหมณ์ ยิว คริสต์เตียน และมะยูสียฺ ซึ่งเป็นหนังสือขนาดใหญ่ รวมทั้งหมด 12 เล่มด้วยกัน (Abū al-Hasan al-Nadwiy, 2000 : 116) ท่าน อะบู อับบาส ซึ่งเป็นอุละมาฮฺสาย หะนะฟียะฮฺ กล่าวว่า “ฉันเห็นท่านอิหม่ามหะสัน อัลอัซหะรียฺ เขียนตำราไว้มากมายในเรื่องราวของเตฮิด เกือบ 200 เล่ม อิหม่ามหะสัน อัลอัซหะรียฺ สังกัดสำนักมูอะตะซีละฮฺมาตั้งแต่อดีต ท่านเคยแต่งตำราเพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนต่อกลุ่มมูอะตะซีละฮฺในตอนต้น หลังจากนั้น อัลลอฮฺ ﷻ ได้ชี้ทางนำให้แก่เขา จนกระทั่งความจริงได้ประจักษ์แก่เขา เขาได้แต่งตำราอีกมากมาย เพื่อเป็นการตำหนิกลุ่มมูอะตะซีละฮฺ (Ibn ‘Asākir, 1347 : 140)

2.4.5 อิหม่าม อัลฆะมาซาลี และบทบาทการฟื้นฟูอิสลาม

2.4.5.1 ชีวิตส่วนตัวอิหม่าม อัลฆะมาซาลี

ท่านมีนามว่า มุหัมมัด บุตร มุหัมมัด บุตร มุหัมมัด บุตร อะหมัด ชัยนุดดีน อะบู ฮามิด อัฏฏูสีย อัลฟะกีฮ อัชชาฟีอีฮ อัลฆะมาซาลี มีสมญานามว่า หุจญตุลอิสลาม ถือกำเนิด ณ เมืองตุส (อิหร่าน) (Ṣalāh, al-Dīn, 1962: 6/176) ฮิจญ์เราะห์ศักราชที่ 405 ซึ่งเป็นนามที่เลื่องชื่อลือไปทั่วสาระทิศ และได้ให้อิทธิพลด้านความรู้และการกระทำ (อะมัล) ซึ่งไม่เคยปรากฏบุคคลใดในบรรดาอุละมาอ์และนักคิดอิสลามเสมือนอิหม่าม อัลฆะมาซาลี มาก่อนเลยเท่าที่รู้มาไม่เป็นที่น่าสงสัยเลยว่าเขาคือบุคคลแห่งปราชญ์และนักคิดอิสลาม นักมนุษยศาสตร์ ด้วยมุมมองที่กว้าง เสมือนว่าเขาเป็นบุคคลหนึ่งมีความอัจฉริยะที่ถูกนับแห่งยุค เป็นศูนย์รวมองค์ความรู้ที่กว้างขวาง ครอบคลุมวิชาด้านกฎหมายอิสลามในสมัยของเขา รวมถึงวิชาอัลฟิกฮ์ อัลอุศูล วิทยาศาสตร์ ตรรกวิทยา ปรัชญา อุตตะเศาฟุฟ อัคลากุ และวิชาการแขนงอื่นๆ และเขาได้สร้างงานเขียนที่หลากหลาย ลึกซึ้ง ทันสมัย ก้าวไกลตามวิวัฒนาการ และในอีกมุมหนึ่งเขา คือ บุคคลที่รักการสันโดษ สมถะ เพียรพยายามด้านจิตวิญญาณ เป็นนักเทศนาธรรม และเชิญชวนไปสู่อัลลฮู ﷻ (Yūsuf al-Qarāḍāwiy, 1994 : 11-12)

2.4.5.2 บทบาทการฟื้นฟูอิสลาม

ก. บทบาททางการศึกษาและการดะวะฮ์

อิหม่ามอัลฆะมาซาลี ถูกนับเป็นมูญตาดิด(นักฟื้นฟู)คนหนึ่งในศตวรรษที่ 5 เขาได้เริ่มศึกษาวิชานิติศาสตร์อิสลามตั้งแต่เยาว์วัยในเมืองตุส(อิหร่าน)จากอิหม่าม อะหมัด อรรอฎกานีย ต่อมาเดินทางสู่เมืองนัยซาบур และได้ร่ำเรียนจากอิหม่ามอัลหะรอหมัยนุ ในหมู่เพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกันในเมืองตุส เขามีความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาเล่าเรียน จนกระทั่งได้จบการศึกษาในระยะเวลาที่น้อยนิด เขาต้องจำอัลกุรอาน ซึ่งเป็นแก้วตาดวงใจแก่ผู้คนสมัยนั้น และปรากฏว่าบรรดานักศึกษาจำนวนไม่น้อยที่ได้ประโยชน์จากเขา เขาทำการสอนแนะนำ และพยายามด้วยตัวของเขาเอง จนกระทั่งเขาเริ่มที่จะเป็นนักเขียนตำราวิชาการในขณะที่ใช้ชีวิตกับอิหม่ามหะรอหมัยนุ (‘Abd al-Amīr al-A‘asam, n.d.:168)

เมื่อท่านอิหม่ามอัลหะรอหมัยนุเสียชีวิตลง ท่านอิหม่ามอัลฆะมาซาลีจึงออกเดินทางไปยังมะฮะฮ์กร์ ไปหาท่านเสนาบดี นิซอมุลมะลิก ซึ่ง ณ ที่นั้นมีสภาอุละมาอ์ และมีการถกเถียงปัญหาเกิดขึ้นในระดับผู้นำและนักวิชาการระดับชั้นนำอีกหลายท่านที่สภาเสนาบดี และท่านอิหม่ามอัลฆะมาซาลีก็สามารถตอบปัญหาที่เป็นข้อโต้แย้งได้ จึงชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของท่านอิหม่ามอัลฆะมาซาลีอย่างประจักษ์ชัดแก่ประชาชน ณ ที่นั้นในที่สุดพวกเขาก็ได้ให้การต้อนรับท่านอย่างยกย่องและให้เกียรติ และท่านเสนาบดีมีคำสั่งแต่งตั้งอิหม่ามอัลฆะมาซาลี

ให้เป็นศาสตราจารย์ประจำสำนัก นิซอมียะฮ์ ณ กรุงแบกแดด โดยท่านได้เริ่มทำการสอนในปี ฮิจญเราะฮ์ที่ 484 อิหม่ามอัลเฆาะซาลีได้ทำการสอนวิชาการแขนงต่างๆ ในระยะเวลาหนึ่ง ท่านนั้นมีชื่อเสียงเป็นที่เลื่องลือ มีผู้คนหลั่งไหลมาศึกษากับท่านเป็นจำนวนมาก แต่ในที่สุดแล้ว ท่านก็สละเกียรติยศอันสูงส่ง อีกทั้งความรุ่งโรจน์ต่างๆ ไว้เบื้องหลัง โดยออกเดินทางสู่บัยตุลลอฮ์นครมักกะฮ์ เพื่อประกอบพิธีฮัจญ์ในปีฮิจญเราะฮ์ศักราชที่ 486 ต่อมาท่านก็มุ่งหน้าสู่เมืองซีเรีย ในปีฮิจเราะฮ์ศักราชที่ 488 โดยขอรับรองให้น้องชายของท่านทำการสอนแทน ต่อมาท่านก็เดินทางไปยังบัยตุลมักกะฮ์ แล้วจึงเดินทางกลับมาสู่เมืองซีเรียอีกครั้งหนึ่ง ท่านได้พำนักอยู่ในมัสยิดซึ่งสถานที่พักของท่านคือประการด้านทิศตะวันตกของมัสยิดญามิอุ (al-Subkiy, n.d. : 6/196-197)

ข. บทบาทในการแต่งตำราอิสลาม

ยูสุฟ อัลเฆาะเราะฎอวีย์ (Yūsuf al-Qaradāwiy, 1994 : 14-16)

กล่าวว่า “สมัยเรปัจจุบันมีตำราของอิหม่ามอัลเฆาะซาลีมากมาย ซึ่งบรรดาอุละมาอ์ได้นำมาเป็นแนวทางในการศึกษา ค้นคว้า และหาความรู้จากปัญหาศาสนาในเชิงวิชาการ ทั้งหมดนั้นอยู่ในมิติที่เฉพาะและมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ดังนั้นบรรดานักนิติศาสตร์อิสลามก็ต่างค้นคว้า ศึกษาจากตำรางานเขียนของท่าน ซึ่งมีอยู่ 4 ผลงานด้วยกัน เช่นหนังสือ (อัลบะสีฎ) (อัลวะสีฎ) (อัลวะฎีฮ) (อัลคูลาเสะฮ) บรรดานักอุศูลก็ได้ศึกษาวิชาเกี่ยวกับอุศูล (รากฐานอิสลาม) จากงานเขียนของท่าน เช่น หนังสือ (อัลมันคูล) ซึ่งเป็นผลงานชิ้นแรก ๆ ของท่าน ในขณะที่อิหม่ามหะรอมีนยังมีชีวิตอยู่ หนังสือ (มุสตัศฟา) และหนังสือ (ตะฮะนีบุดอุศูล) เป็นต้น บรรดานักปรัชญา วิทยาศาสตร์ และตรรกศาสตร์ ซึ่งพะวงอยู่ในเรื่องของปรัชญา พวกเขาก็ต่างค้นคว้าจากงานเขียนของอิหม่ามอัลเฆาะซาลี เช่น (มะกอศิดิล ฟีลาสะพะฮ) (ตะฮาฟัต ฟีลาสะพะฮ) (อัลมุญิบมินันญะลาละ) (อัลอิกติศอด ฟีล อือตีกอด) และอื่นๆ” บรรดานักตะเสาวฟ อัคลาฎ และเทศนาธรรม ก็ได้ดื่มด่ำความรู้จากตำราของเขาในด้านตะเสาวฟ เช่นหนังสือ (อิฮฺยาอูลูมุดดีน) (มินฮานูลอาบีดีน) (บิดาเยตุลฮิดายะฮ) และอื่นๆ และบรรดาผู้ศึกษาด้านศาสนาเปรียบเทียบ และกลุ่มต่างๆ พวกเขาก็ได้รับประโยชน์จากหนังสือของอิหม่ามอัลเฆาะซาลี เช่น (อัลเกาลุลญะมิล ฟีล รอด อะลา มัน ฆัยยะรอล อิลญีล) (พะฎออิหฺล บากุญญะฮ) (หุญญุดลหุก) (มุฟศะเศาะลุด อัคลาฎ) และอื่นๆ

ท่านอิหม่ามอัลเฆาะซาลีมีความสุขกับการเผยแพร่งานเขียนของท่านไม่ว่าท่านจะเดินทางไปอยู่ที่ใด ผลงานของท่านก็มีปรากฏให้เห็นทุกเมื่อ ในขณะที่ท่านพำนักอยู่ที่เมืองซีเรีย หรือหลังจากท่านกลับสู่บ้านเกิดที่นัยซะบूर ท่านมีงานเขียนออกมาหลายชิ้นด้วยกัน เช่นหนังสือ (อิฮฺยาอูลูมุดดีน) (กิตาบบุลอัรเบอีน) (อัลกิสฎอศ) (มะหักกุนนะเศาะฮ) (อัลบะสีฎ) (อัลวะสีฎ) (อัลวะฎีฮ) (อัลคูลาเสะฮ) ในแขนงของฟิกฮ์ วิชาอุศูล เช่น (อัลมุสตัศฟา) (อัลมันคูล)

(อัลดูบาบ) (บิดาเยะตุลฮิดายะฮฺ) (กิมียาอุล สะอาอะฮฺ) (อัลมะคอบ) (ฮัตตะหุศีน) (อัลมูอะตะกิด) (อิลญาไมล อะวาม) เป็นต้น (Ibn al- 'Aimād,1993 : 21)

ค. บทบาทในการเผชิญหน้ากับปรัชญากรีก

ท่านอิหม่ามอัลฆะซาลีย์นับว่าเป็นผู้กล้าหาญคนหนึ่ง ผู้ทรงพลังในการปราบปรามแนวความคิดที่บิดเบือนออกจากอิสลาม ดังคำกล่าวของท่าน ตาญ อิบนุสุบกี๊ย์ กล่าวว่า “อิหม่ามอัลฆะซาลีย์เกิดมาท่ามกลางที่มนุษย์ได้หลงใหลกับวิชาปรัชญา เสมือนผู้คนที่ตกอยู่ในความมืดมนซึ่งพวกเขามีความปรารถนาไปยังแสงสว่างแห่งชั้นฟ้า และผู้คนที่มีความกระหายน้ำมีความปรารถนาไปยังหยดน้ำที่ดับความกระหาย ท่านอิหม่ามอัลฆะซาลีย์ก็พยายามขัดเกลาศาสนาอันบริสุทธิ์ด้วยการตัดเตีอน และรักษาความต่างพริ้วของศาสนา จนกระทั่งกลายเป็นศาสนาที่มีความมั่นคง และความคลุมเครือก็ได้ประจักษ์ชัดขึ้น” (al-Subkiy,n.d.:6/193)

ท่าน อับู หะสัน อัลนัจวี๊ย์ กล่าวว่า (Abū al-Hasan al-Nadwiyy, 2000 : 133-134) “โลกอิสลามในศตวรรษที่ 5 ปรัชญากรีกได้แพร่สะบัดไปยังมุมต่างๆ ของโลกอิสลาม ทำให้เต็มไปด้วยระบอบแนวความคิดที่หลากหลาย ที่กระชากโลกอิสลามไปสู่อะกิบะฮฺที่สุดโต่ง สร้างความตกต่ำในมารยาทและจริยธรรม และทำความวุ่นวายในการเมืองการปกครอง ดังนั้นโลกอิสลามมีความต้องการอย่างแรงกล้าต่อบุคคลหนึ่งที่ทรงพลังอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งได้ทำการเรียกร้องโลกอิสลามให้กลับคืนสู่ความศรัทธาอันมั่นคง ดำรงอยู่บนรากฐานแห่งศาสนาที่เที่ยงตรงมั่นคงในมารยาทอิสลาม และทำให้เกิดผลผลิตใหม่ ๆ ขึ้นมา ซึ่งเป็นผลผลิตทำให้ตลาดเสียลูกค้าไร้เหตุแห่งความเสื่อมเสียและทอดอຍ จนกระทั่งกลิ่นเน่าเหม็นของมันได้จางหายไป และได้นำเสนออิสลามบนฐานของปัญญาที่สวยงาม กอปรกับทำลายข้อโต้แย้งของปรัชญาที่เสื่อมเสีย

ฉะนั้นจำเป็นที่บุคคลนั้นจะต้องมีบุคลิกภาพที่รวมระหว่างองค์ความรู้ที่มาจากสติปัญญาและมาจากหลักฐาน จะต้องมีความเชื่อมั่นที่มั่นคง มีมุมมองที่กว้างไกล สามารถที่จะต่อสู้กับอภิปรัชญากรีกและผู้นำแนวคิดแห่งปรัชญาในโลกอิสลามได้ เป็นบุคคลที่วิ่งอยู่ในลู่เดียวกัน มีความสามารถในการแต่งตำราใหม่ ๆ เป็นศูนย์รวมของการอิมานที่มั่นคงซึ่งบุคคลนี้ได้มาจากการศึกษาเล่าเรียนมีความบริสุทธิ์ใจและเพียรพยายามในหนทางที่นำไปสู่องค์ความรู้และความมั่นใจแน่นหนา สามารถที่จะเป่าจิตวิญญาณและวิถีชีวิตใหม่ๆ ให้สังคมอิสลามได้ แท้จริงอัลลอฮฺ ﷻ ได้ประทานแก่โลกอิสลามที่มีความปรารถนา ณ เวลานั้น บุคคลหนึ่งที่ปรากฏในกลางศตวรรษที่ 5 แห่งการฮิจญเราะฮ์ คือท่านอิหม่ามอัลฆะซาลีย์”

ง. บทบาทอิหม่ามอัลฆะซาลีในการโต้ตอบกับกลุ่มตวรรษวิทยา และกลุ่มบาฏินิยะฮ์

มุหัมมัด ฮัสซานัยน์ อะฮ์มัด ฮัสซานัยน์ (Muhammad, Hasānain Hasan Hassānain , 2007 : 155-156) ได้กล่าวในหนังสือของท่านว่า “อิบนุกอนดูนได้ให้คำนิยามอิบลุมุละลาม (ตวรรษวิทยา) ว่าเป็นวิชาที่รวมหลักฐานจากหลักอะกีดะฮ์ด้วยหลักสติปัญญาและเขาปฏิเสธกลุ่มอุตริกรรมนอกรีต โดยการยึดมั่นตามมัซฮับสะลัฟและชาวอะลิสุนนะฮ์ แท้จริงท่านอิหม่ามอัลฆะซาลีได้ศึกษาอิบลุมุละลามจนกระทั่งขึ้นสู่ระดับปรมาจารย์ ดังนั้นเขาได้แต่งงานเขียนขึ้นมาหลากหลาย อาทิ (อิกติศอด ฟิล ออติกออด) (กอวาอิคุดอะกออิด) (อัลฮัรอะฮ์ ฟิอุศูลุลุดดีน) (อิบลุมุละลาม) เป็นต้น” และท่านได้เล่าถึงคุณลักษณะของวิชานี้ว่า “ฉันได้เริ่มด้วยวิชาตวรรษวิทยา ดังนั้นฉันก็ได้รับมัน เข้าใจมัน ฉันได้ทบทวนงานเขียนของพวกเขา จนฉันได้เขียนตำราเกี่ยวกับวิชาการนี้ออกมาเท่าที่ฉันมีความสามารถ” แท้จริงท่านอิหม่ามอัลฆะซาลีได้แสดงจุดยืนของตัวเองในการปฏิเสธ ตัดความสัมพันธ์ และเรียกร้องให้ละทิ้งวิชาการแขนงนี้ เพราะมันมิได้ขจัดความมืดมน ความงงัน ในความขัดแย้งแห่งการสรรค์สร้าง ยิ่งไปกว่านั้นวิชาแขนงนี้ไม่เพียงพอในการป้องกันและรักษาหลักการศรัทธา ฉะนั้นท่านอิหม่ามอัลฆะซาลีมีความปรารถนาที่จะให้ห่างไกลจากวิชาการนี้จากสนามแห่งการพิทักษ์หลักการศรัทธา และเรียกร้องให้กลับไปสู่หลักฐานจากอัลกุรอานที่ประจักษ์ชัด ซึ่งต่างกับหลักฐานที่มาจากชาวตวรรษวิทยาทั้งหลายที่ได้ซึมซาบในการขัดแย้งและคลุมเครือ อนึ่งว่าแนวทางและหลักฐานของชาวตวรรษวิทยานั้นเสมือนยารักษาโรค คือ จะไม่ให้ประโยชน์นอกจากผู้ที่ป่วยเท่านั้น ซึ่งตรงกันข้ามกับหลักฐานที่มาจากอัลกุรอานทำให้เกิดประโยชน์ครอบคลุมทั้งหมด แน่แน่นอนมันไม่ได้เป็นศัตรูกับผู้ใดเลย แต่ทว่ามันเป็นศัตรูของบรรดาผู้รู้ ครูบาอาจารย์ และบรรดานักเขียนทั้งหลาย

ส่วนการเผชิญหน้ากับกลุ่มบาฏินิยะฮ์ท่านอิหม่ามอัลฆะซาลีก็มีบทบาทอย่างสูงเช่นกัน เพราะกลุ่มอัลบาฏินิยะฮ์นั้น เป็นกลุ่มอันตรายและมีอิทธิพลต่อสังคมมากกว่ากลุ่มปรัชญาอื่นๆ เพราะกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่สอดแทรกและแพร่ยาพิษเข้าสู่สังคมใช้ความเขี้ยวทางกายภาพ จนกระทั่งไม่มีผู้ใดมีความเหมาะสมหรือกล้าที่จะตอบโต้และเปิดเผยความเร้นลับ ในช่วงสุดท้ายของศตวรรษที่ 5 ท่านอิหม่ามอัลฆะซาลีได้ทำลายโครงสร้างของพวกเขาด้วยยุทธศาสตร์ที่ผสมผสานองค์ความรู้จากวิชาปรัชญา ตะเสวูฟ และวิชาบาฏินิยะฮ์ อิหม่ามอัลฆะซาลีได้แต่งตำราโต้แย้งกับกลุ่มบาฏินิยะฮ์ไว้หลายเล่มด้วยกัน อาทิ (อัลมุสตัซซะรีย) ซึ่งเป็นงานเขียนในขณะที่ท่านเป็นอาจารย์สอนอยู่สำนักนิซอมิยะฮ์อีกสามเล่ม อาทิ (หุจญตุลหัก) (มุฟิซเศาะลูลิลลาฟ) (กอศิมุนบาฏินิยะฮ์) ซึ่งเป็นงานเขียนคาดว่าคุณกลับจากการเดินทางของท่าน และยังมีอีกมากมายที่พูดถึงเกี่ยวกับเรื่องนี้ (Abū al-Hasan al-Nadwi, 2000 : 160)

2.4.6 อิบน์ คัยมียะฮฺ และบทบาทการฟื้นฟูอิสลาม

2.4.6.1 ชีวิตส่วนตัว อิบน์ คัยมียะฮฺ

หัชคุลอิสลาม อิบน์ คัยมียะฮฺ มีชื่อเต็มว่า ตะกีเยุดดีน อะหฺมัด บุตร อับดุลหะลีม บุตร คัยมียะฮฺ เกิดที่เมืองอัลหฺรอนียฺ (ตอนเหนือของอิรักในปัจจุบัน) วันจันทร์ที่ 10 เราะบิอุลเอาวัล ฮิจญ์เราะฮฺที่ 661 (ตรงกับ ค.ศ. 1263) ประมาณ 150 ปี หลังจากการเสียชีวิตของ อิหม่ามอัลอะมาซาลีฮฺ หลังจากนั้นพ่อของเขาได้ย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่เมืองซีเรีย (Mar'aisy Ibn Yūsuf al-Karmiy, 1986 : 52) ท่านเกิดในครอบครัวของผู้รู้ ท่านได้รับการเรียนรู้จากครอบครัวของท่าน มิใช่เรียนความรู้จากนักวิชาการร่วมสมัยอย่างเดียว หากแต่ท่านได้ร่ำเรียนจากตำรับตำราของ อุละมาอ์ก่อนๆ ด้วยวิธีการท่องจำ แท้จริงอัลลอฮฺ ﷻ ทรงประทานความจำให้แก่เขาเป็นพิเศษ กล่าวกันว่าหากเขาได้ผ่านบทเรียนเพียงหนึ่งรอบ ดังนั้นเขาได้สลักไว้ในใจของเขา สามารถที่จะ ถ่ายทอดออกมาเขียนเป็นตำราทั้งคำและความหมายได้โดยไม่ต้องอาศัยการทบทวน (Ibn Hajar, 1993 : 1/144) จึงทำให้เขาเป็นทนายความศาสนาและเป็นครูสอนศาสนาขณะที่มีอายุไม่เกิน 20 ปี ('Abd al- Haiy, n.d : 81/6) พ่อของท่านชื่อว่า อับดุล หะลีม อาชื่อว่า ฟิครุดดีน และปู่ชื่อว่า มัจญ์ ดุดดีน ล้วนแต่เป็นอุละมาอ์คนสำคัญของมัซฮับ หัมบะลียฺ และได้เขียนหนังสือไว้จำนวนมาก (Ibn Raslān , 2002 : 6)

2.4.6.2 ตำแหน่งของท่าน อิบน์ คัยมียะฮฺทางด้านวิชาการ

มดีเป็นเอกฉันท์ในทุก ๆ ข้อมูลที่กล่าวถึงท่าน อิบน์ คัยมียะฮฺว่า อิบน์ คัยมียะฮฺ เป็นคนที่มีตำแหน่งสูงสุดด้านวิชาการซึ่งไม่มีผู้ใดเทียบเท่า แม้ว่าศรัทธาของเขาเองก็ยังคงยอมรับถึงความเฉลียวฉลาดและน้อยครั้งที่จะมีผิดพลาดของ อิบน์ คัยมียะฮฺ เขาคือ สัญญาณหนึ่ง จากสัญญาณของอัลลอฮฺ ﷻ ในวิชาความรู้และความเข้าใจ เขาคือทะเลที่ไร้ฝั่ง เขาคือกองคลังที่ไม่มีสิ่งใดเหมือน ซึ่งปรากฏจากคำกล่าวของยะฮะบียฺ ว่า “เป็นปรากฏการณ์ที่แปลกมาก หากเขา กล่าวถึงมัสอะละฮฺ (ปัญหา) หนึ่งจากหลาย ๆ มัสอะละฮฺที่เกิดการขัดแย้ง เขาสามารถหยิบยก หลักฐานชี้แจงและข้อชี้ขาดได้โดยทันด่วน ฉนั้นไม่เคยเห็นมาก่อนเลยที่เขาใช้ความเร็วของโองการ เพื่อชี้ขาดในปัญหาดังกล่าว และมีความคล่องแคล่วในการนำมาซึ่งตัวบท คุณตั้งสุนนะฮฺอยู่ต่อหน้า ต่อตาของท่าน (Ibn Hajar, 1993 : 1/150) อิบน์ คัยมียะฮฺในตอนที่เขามีความมุมานะในการเล่าเรียน จำอัลกุรอานเมื่ออายุยังน้อย ต่อมาเขาได้เรียนหะดีษ ฟิกฮฺ และภาษาอาหรับจนเป็นผู้ชำนาญการพร้อมกับเพื่อน ๆ ของเขา (Mar'aisy Ibn Yūsuf al-Karmiy, 1986 : 53)

2.4.6.3 บทบาทการฟื้นฟูอิสลามของ อิบน์ คัยมียะฮฺ

อิบน์ คัยมียะฮฺเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความพยายามในการฟื้นฟูอิสลาม ซึ่งท่านเกิดมาในสมัยที่ปรากฏเหตุการณ์ครั้งยิ่งใหญ่ที่ไม่เคยมีมาก่อน และเกิดการเปลี่ยนแปลง

ทางสังคมที่หลากหลาย และปรากฏว่าโลกอิสลามเกิดคลื่นผันผวนที่วุ่นวายทางการเมืองการปกครองและแนวความคิดซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อนหน้านี้ ซึ่งสรุปได้ดังนี้ เช่น เกิดสงครามศาสนาในโลกอิสลาม เกิดการปกครองของพวกมองโกล ปรากฏกลุ่มคนนอกรีต ปรากฏการตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ ﷻ ในทุกสถานที่ เป็นต้น (‘Adnān Muhammad Aumāmah, 2001 : 108) เกิดสงครามกับชาวคริสต์เตียนในประเทศอิสลาม เกิดการทรยศของราชวงศ์ฟาฏิมียะฮ์รวมพรรคกับชาวคริสต์เตียนต่อต้านอิสลาม เกิดการแตกแยกกันในรัฐอิสลาม บรรดาภคินีและผู้นำอิสลามประพฤติก้าวหน้าไกลจากคำสอนอิสลาม เกิดการตามม้ชฮับอย่างลับๆลับตาคนึงถึงม้ชฮับเป็นศาสนาที่มั่นคงสมบูรณ์ด้วยตัวของมันเอง เกิดการทำไสยศาสตร์ นอกรีตในท่ามกลางมุสลิมซึ่งเป็นผลมาจากกลุ่มอุตริกรรม และกลุ่มชีอะฮ์ เป็นต้น (Ṣalāh al-Dīn Maqbūl Ahmad, 1992 : 77)

อิบนิ คัยมียะฮ์ทำการต่อสู้กับการทำทายเป็นพิเศษหน้าด้วยลิ้นและปากกาของเขาซึ่งไปกว่านั้นด้วยคมดาบของเขาจนกระทั่งเหตุการณ์เริ่มสงบลงด้วยบทบาทดังนี้

ก. บทบาทของอิบนิคัยมียะฮ์ในการปกป้องอิสลาม

อิบนิ คัยมียะฮ์ถูกรำลือในหน้าประวัติศาสตร์ว่าเป็นนักรบเพื่อศาสนา เพราะตลอดชีวิตของท่านเป็นนักต่อสู้ในหนทางของอัลลอฮ์ ﷻ ในสนามรบที่หลากหลายดังนี้

1) บทบาทการญิฮาดกับพวกปฏิเสธอิสลาม

พวกมองโกลได้โจมตีและทำลายบ้านเมืองอิสลาม จึงทำให้มุสลิมเกิดความกลัว และคิดว่าไม่มีใครสามารถที่จะเผชิญหน้าและเอาชนะกับพวกเขาได้ มนุษย์ได้เกิดความกลัว ท่าน อิบนิ คัยมียะฮ์ก็ได้ยกธงการญิฮาด และขยับยื่นคอขอให้มนุษย์ทำการญิฮาดปะทะกับพวกมองโกล และอธิบายให้พวกเขาได้รู้ถึงผลสำเร็จที่แท้จริง (Ibn Hajar, 1993 : 1/15) พวกมองโกลภายใต้การนำของกษัตริย์ฆอซาน ได้รุกรานซีเรีย ท่ามกลางนักวิชาการที่ได้ลี้ภัยไปอยู่อียิปต์ ท่านอิหม่าม อิบนุ คัยมียะฮ์ ได้ออกไปเรียกร้องประชาชนออกต่อสู้สมรภูมิการญิฮาด โดยท่านได้ออกเดินทางปลุกเร้าไปตามเมืองต่าง ๆ และเมื่อถึงเวลามองโกลบุกซีเรีย ท่านได้นำนักรบเข้าปะทะกับกองทัพมองโกลอย่างกล้าหาญที่สมรภูมิจักฮับ และกองทัพมุสลิมก็มีชัยในสงครามครั้งนั้น สงครามครั้งนี้สามารถหยุดกองทัพมองโกลในการรุกรานโลกมุสลิมได้สำเร็จ (Ibn Raslān, 2002 : 21)

2) บทบาทการญิฮาดกับบรรดาผู้นอกรีตและกลุ่มอุตริกรรม

ปรากฏมีกลุ่มนอกรีตจากอัลอิสลามทำการชirikต่ออัลลอฮ์ ﷻ พวกเขาสร้างป้อมปราการที่ภูเขาญะรอด และกิสเราะวาน เพื่อปกป้องการทำลายของอิหม่ามอิบนิ คัยมียะฮ์ แต่ในที่สุดอิหม่ามอิบนิ คัยมียะฮ์ได้ยกกองทัพทำลายได้สำเร็จ บางส่วนของพวกเขา

ได้ทำการเตาบะฮฺและปฏิบัติตามศาสนาอย่างเคร่งครัด (al-Nadwiyy, 2000 : 1/318) และครั้งหนึ่ง ท่าน อิหม่าม อิบนิ คัยมียะฮฺได้ออกไปหากลุ่มเราะฟีฎะฮฺ (ชีอะฮฺ) ที่ได้รวมตัวชุมนุมกันบนภูเขาแห่งหนึ่ง เขาก็ได้สลายการชุมนุมของกลุ่มเราะฟีฎะฮฺในที่สุดเขาได้รับชัยชนะ (Ibn Raslān, 2002 : 25)

และอีกเหตุการณ์หนึ่งท่าน อิบนิ คัยมียะฮฺพยายามปฏิเสธกลุ่มศูฟีซัยเราะรีกัต และได้ตอบในการอุตริกรรมศาสนาของพวกเขา เขาได้เข้าร่วมการโต้เถียงกันในเรื่องศาสนาหลาย ๆ ครั้ง และทำทนายพวกเขาที่จะเปิดเผยการกระทำที่บิดเบือนของพวกเขา ดังคำกล่าวของท่านต่อบรรดาผู้ที่อุตริกรรมในการงานศาสนาว่า “แท้จริงแม้ว่าพวกเขาเป็นมุสลิมเคร่งครัดในเรื่อง อิบาคะฮฺ ใช้ชีวิตแบบอิสลาม สัมถะ แต่ในหมู่พวกเขามีการทำชิรค์ และอุตริกรรมศาสนา ปฏิเสธต่อสิ่งที่ท่านนะบี ﷺ นำมา รวมทั้งการโกหก ทำความคลางแคลงในศาสนา ดังนั้นพวกเขาไม่สามารถที่จะตอบโต้ได้ อัลลอฮฺ ﷻ ทรงทำให้สุนนะฮฺมีชัยชนะเหนือพวกเขา (Mar‘aiy Ibn Yūsuf al-Karmiy, 1986 : 53)

อิบนุ คัยมียะฮฺเป็นนักต่อสู้ในการฟื้นฟูอิสลามโดยเฉพาะการเรียกร้องมนุษย์ไปสู่การยึดมั่นต่ออัลกุรอานและสุนนะฮฺของเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ จึงมีรายงานจากท่านสิโรญุดดีนว่า “อิบนุ คัยมียะฮฺมีจุดยืนซึ่งทรงพลังบนสังฆกรรม เน้นหลักการศรัทธาต่ออัลลอฮฺ ﷻ ไม่มีผู้ใดหุคยั้งเขาได้ เมื่อความจริงปรากฏต่อหน้าเขาแน่นอนเขาจะยึดมั่นด้วยฟันกรามและเขาไม่กลัวผู้มีอำนาจใด ๆ นอกจากอัลลอฮฺ ﷻ” (Mar‘aiy Ibn Yusuf al-Karmiy, 1986 : 100)

3) บทบาทในการยับยั้งความชั่วและกำชับ กระทำความดี

อิบนุ คัยมียะฮฺเป็นนักวิชาการที่มีความกล้าหาญทั้งด้านการพูด การกระทำในหนทางแห่งสังฆกรรม ท่านมิได้เกรงกลัวในการทำงานของอัลลอฮฺ ﷻ แม้มีผู้ตำหนิก็ตาม จิตวิญญาณของเขาเต็มไปด้วยความกล้าหาญ เขาประสบความสำเร็จกับความทุกข์ยากอย่างมหาศาล จนกระทั่งเขาถูกจำคุก ด้วยเหตุผลที่ว่าเขาประกาศความจริงของศาสนา (Ibn Hajar, 1993 : 1/154)

ในขณะที่ อิบนิ คัยมียะฮฺถูกคุมขังในคุกท่านได้เห็นชาวคุกด้วยกันกำลังละเล่นกันอย่างสนุกสนาน เช่น การเล่นหมากรุก เล่นการพนัน จนละทิ้งการละหมาด ท่าน อิบนุ คัยมียะฮฺได้ให้การตักเตือนพวกเขาให้เข้าสู่การละหมาด และมุ่งไปสู่การเข้าหาอัลลอฮฺ ﷻ ด้วยอะมาลที่สะอาดสิทธิ์ การตัสบีหฺ การอิสติหมฟาร์ และการขอพรต่ออัลลอฮฺ ﷻ ท่านได้สอนสุนนะฮฺให้แก่พวกเขาเท่าที่จำเป็นจนกระทั่งนักโทษที่ถูกจำคุกกลายเป็นนักศึกษาศาสนาดีกว่านักศึกษาที่อยู่ในสถาบันการศึกษาอื่นๆ หลังจากหมดโทษพวกเขาเลือกที่จะอยู่ในคุกอีกต่อไป (Ibn Raslān, 2002 : 36)

2.4.7 มุหัมมัด อิบน์ อับดุลวะฮฺฮาบ และบทบาทการฟื้นฟูอิสลาม

2.4.7.1 ชีวิตส่วนตัว

ปรากฏว่าสังคมมุสลิมในสมัยหลังจากศตวรรษที่ 10 ของการฮิจญ์เราะฮฺ เกิดความอ่อนแอลงในการเชื่อมโยงต่อศาสนาอิสลาม ปรากฏอารยธรรมที่เสื่อมทรามลง ทั้งความรู้ วิธีชีวิต ความปรารถนา การบิดเบือน และการแปรผันโฉมหน้าของอิสลาม การปกป้องรักษาศาสนาก็เริ่มที่จะสั่นคลอนเป็นวงกว้าง จนกระทั่งกลายเป็นสังคมที่มีจำนวนประชากรมหาศาล แต่ไร้ค่าของสังคม ยิ่งไปกว่านั้น ไม่ปรากฏร่องรอยอารยธรรมเลยในประชาชาติ ทั้ง ๆ ที่อดีตอิสลาม คือ เจ้าแห่งอารยธรรม และปรากฏว่าในคาบสมุทรอาหรับในสมัยนั้นประสบกับวิกฤตการณ์ความตกต่ำเสมือนสังคมมุสลิมทั่วไป อาจจะมีมากกว่าเสียด้วยซ้ำไป เพราะพวกเขาทำเหมินเฉยในเรื่องศาสนา เกิดความวุ่นวายในสารบบทางการเมืองการปกครอง เกิดการจลาจลกันในบ้านเมือง ปรากฏบรรยากาศดังกล่าวในโลกมุสลิมราวปลายศตวรรษที่ 12 ปีฮิจญ์เราะฮฺ และ ณ หมู่บ้านอัลอัยนะฮฺ เมืองนัจดู ปรากฏนักฟื้นฟูอิสลาม มีนามว่า มุหัมมัด อิบน์ อับดุลวะฮฺฮาบ อิบน์ รอสตัม (Muhammad Hassānain Hasan Hassānain, 2007 : 215)

ท่านถือกำเนิดในปีฮิจญ์เราะฮฺที่ 1115 (ตรงกับคริสต์ศักราชที่ 1703) ซึ่งเป็นทัศนะที่ถูกต้องที่สุด มุหัมมัด อิบน์ อับดุลวะฮฺฮาบได้เริ่มศึกษาเล่าเรียนจากผู้บังเกิดเกล้าในเมืองอัยนะฮฺ ซึ่งเป็นบ้านเกิดของท่านเอง อัยนะฮฺเป็นหมู่บ้านแห่งหนึ่งของเมืองนัจดู ตั้งอยู่ฝั่งตะวันตกของเมืองมะดีนะฮฺ ระหว่างอัยนะฮฺกับเมืองริยาฎ มีระยะทางห่างกัน 70 กิโลเมตร โดยประมาณ ท่านได้เติบโตมาท่ามกลางบรรยากาศที่ดั่งงาม ได้เริ่มศึกษาอัลกุรอานตั้งแต่เยาว์วัย ขยันมั่นเพียรในการเล่าเรียนเรื่องวิชานิติศาสตร์อิสลามจากผู้เป็นพ่อ

พ่อของเขามีนามว่า อับดุลวะฮฺฮาบ บุตร สุลัยมาน ซึ่งเป็นนักนิติศาสตร์อิสลามที่ยิ่งใหญ่ และเป็นผู้พิพากษาในหมู่บ้านอัยนะฮฺ มุหัมมัด อิบน์ วะฮฺฮาบ ได้เดินทางไปทำฮัจญ์ ณ นครมักกะฮฺ และได้ศึกษาเล่าเรียนกับอุละมาอ์ที่แผ่นดินหะรอม ต่อมาท่านก็ได้เดินทางไปยังนครมะดีนะฮฺ พร้อมกับใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับบรรดาอุละมาอ์ ณ นครมะดีนะฮฺในช่วงเวลาหนึ่ง และได้ศึกษาค้นคว้าจากสองผู้รู้ที่ยิ่งใหญ่ในนครมะดีนะฮฺ ได้แก่ ชัยคุอับดุลลอฮฺ บุตร อิบรอฮีม บุตร สัยฟุ อัลนัจดีญ และชัยคุ มุหัมมัด หะยาตุ อัลสะนะดีญ ซึ่งทั้งสองเป็นนักปราชญ์ด้านศาสนาที่โด่งดังแห่งนครมะดีนะฮฺ (Ibn al-Bāz, (Muhadarah) 1385 : 11)

มุหัมมัด อิบน์ อับดุลวะฮฺฮาบ ได้เดินทางแสวงหาความรู้ในอาณาจักรอิสลามหลายเมืองด้วยกัน เช่น มักกะฮฺ มะดีนะฮฺ เมืองบศเราะฮฺ เมืองแบกแดด เมืองดามัสกัส เมืองอัศฟะฮาน และเมืองกุม ในอิหร่าน เขาได้ใช้ชีวิตในอิหร่านรวมทั้งหมด 12 ปีเพื่อการศึกษาในการเดินทางครั้งนี้เป็นการเดินทางที่เกี่ยวเนื่องประสบการณ์ด้านศาสนา และสำนักแนวคิดอิสลาม

ที่หลากหลาย เขามีบุคลิกคล้ายกับอาจารย์ของเขา คือซัยคุ อิบนู ตัยมียะฮฺ และมีบุคลิกของนักเคลื่อนไหวอิสลามยุคหลังๆ เมื่อครั้งที่มุหัมมัด อิบนู अबดุลวะฮาบ ได้เดินทางกลับภูมิลำเนา และเริ่มที่จะเปิดเผยการกระทำความผิดของเขา จนกระทั่งประสบกับการต่อต้านอย่างรุนแรง ต่อมาเขาได้เดินทางออกจากเมืองอัยนะฮฺมุงสู่เมืองคูรียะฮฺ ทางตอนเหนือของกรุงริยาฎ อันเป็นพื้นที่การปกครองของอะมีร์ มุหัมมัด บุตร ชะอูด ซึ่งมุหัมมัด บุตร ชะอูดก็แสดงความยินดีต่อเขาให้ได้อยู่ภายใต้การคุ้มครองของเขา และเป็นการทำสนธิสัญญาระหว่างกันในการอาศัยอยู่ในครอบครัวของอัลชะอูดียะฮฺ ประจวบเหมาะกับการช่วยเหลือของอะมีร์มุหัมมัด บุตร ชะอูดด้วยอำนาจและบารมีของเจ้าเมือง การงานดังกล่าวได้ดำเนินไปตราบนานหลายชีวิต ในปีฮิจญ์เราะฮฺ 1792 (Muhammad Khalil Hirāsh, n.d : 14)

2.4.7.2 สภาพสังคมในสมัยมุหัมมัด อิบนู अबดุลวะฮาบ

สภาพสังคมด้านศาสนาในเมืองนัจดู ก่อนมุหัมมัด อิบนู अबดุลวะฮาบ บรรดาผู้ศรัทธามีอาการไม่พอใจต่อสภาพการณ์ดังกล่าว แท้จริงการทำชริกที่ใหญ่ได้เติบโตขึ้นในเมืองนั้น จนกระทั่งกระจายไปทั่วทุกบ้านเมือง จนกระทั่งมนุษย์ได้กราบไหว้บูชาต้นไม้ ก้อนหิน และบุคคลที่อ้างตัวเป็นวะลี (ผู้ที่มีกาอาอุม) มีการเล่นไสยศาสตร์ การดูดวง มนุษย์พะวงอยู่กับโลกีย์ ตอบสนองต่อต้นหาอารมณ์ฝ่ายต่ำ และมีบุคคลจำนวนน้อยนิดที่คิดเพื่อต่อสู้ในหนทางของอัลลอฮฺ ﷻ เกิดปรากฏการณ์ชริกต่ออัลลอฮฺ ﷻ ด้วยการบูชาสุสาน ขอพรจากบรรดาวะลี และญิน และมีเหตุการณ์อีกมากมายในลักษณะนี้ในเมืองหะรออม ในยะมัน และนัจดู เมื่อท่านซัยคุ มุหัมมัด อิบนู अबดุลวะฮาบ ได้สัมผัสกับผู้คนกระทำการชริกต่ออัลลอฮฺ ﷻ โดยไม่มีผู้ใดที่คัดค้านการกระทำของพวกเขา และดำรงไว้ซึ่งการเรียกร้องไปสู่อัลลอฮฺ ﷻ จึงทำให้เขาต้องลุกขึ้นเพื่อต่อสู้ เรียกร้องในหนทางของอัลลอฮฺ ﷻ แม้ว่าเขาจะต้องประสบกับความยากลำบากก็ตาม (Ibn al-Bāz, (Muhāḍarah) 1385 : 13)

2.4.7.3 บทบาทของมุหัมมัด อิบนู अबดุลวะฮาบด้านการฟื้นฟูอิสลาม

ก. บทบาทด้านหลักอะกีดะฮฺ

ท่านอิหม่ามมุหัมมัด อิบนู अबดุลวะฮาบ ได้อธิบายถึงหลักการศรัทธาของเขา ในการเรียนการสอน การเขียน ซึ่งปรากฏในหนังสืออะกีดะฮฺ หลายเล่ม เช่น (กิตาบุดเตฮีด) (กัซพูซุบฮาคุด) (มะสอาอิดญะฮิลียะฮฺ) และอื่นๆ เป็นต้น ท่านอิหม่ามมุหัมมัด อิบนู अबดุลวะฮาบได้อธิบายหลักศรัทธาต่ออัลลอฮฺ ﷻ ในเรื่องคุณลักษณะของพระองค์ และได้กล่าวถึงการกระทำของบรรดาผู้ซึ่งเรียกร้องไปสู่ศาสนาด้วยหนทางของการชริกต่ออัลลอฮฺ ﷻ อธิบายความหมายของกะลิมะฮฺชะฮาดะฮฺ อธิบายเรื่องการเขียนเขียนสุสานที่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม

การอุทริกรรมศาสนา เปิดเผยความคลุมเครือของบรรดามุขรีกิน และผู้ที่อุทริกรรม เป็นต้น ท่านได้แยกแยะเป็นประเด็นดังต่อไปนี้

มุหัมมัด อิบน์ อับดุลวะฮะฮาบ ได้กล่าวถึงหลักการศรัทธาของบรรดาเศาะหาบะฮ์ ต่อคุณลักษณะของอัลลอฮ์ ﷻ ว่า “เป็นการศรัทธาที่ไม่มีการตีความ การให้ความหมายคุณลักษณะของอัลลอฮ์ ﷻ นั้นซึ่งอยู่ในบริบทของการอธิบายของอัลลอฮ์ ﷻ พร้อมกับความเชื่อว่าเป็นลัทธิและคู่ควร ณ อัลลอฮ์ ﷻ เท่านั้น ดังอายะฮ์

﴿فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا
وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا يَذُرُّكُمْ فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ
السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾

ความว่า: “พระองค์ผู้ทรงสร้างชั้นฟ้าทั้งหลายและแผ่นดิน พระองค์ทรงทำให้มีคู่ครองแก่พวกเจ้า จากตัวของพวกเจ้าเอง และจากปศุสัตว์ทรงให้มีคู่ผู้เมีย ด้วยเหตุนี้พระองค์ทรงแพร่พันธุ์พวกเจ้าให้มากมาย ไม่มีสิ่งใดเสมอเหมือนพระองค์ และพระองค์เป็นผู้ทรงได้ยิน ผู้ทรงเห็น”¹⁴

มุหัมมัด อิบน์ อับดุลวะฮะฮาบ ได้กล่าวถึงหลักการศรัทธาของบรรดาเศาะหาบะฮ์ ต่อเตาฮีดรุมบียะฮ์ และอูลูฮียะฮ์ “เตาฮีดรุมบียะฮ์ คือ การศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ พระผู้ทรงอภิบาลแห่งสากลโลก ไม่นอญูดาให้พาดพิงคุณลักษณะดังกล่าวแก่บุคคลหนึ่งบุคคลใด ไม่ว่าบุคคลเหล่านั้นเป็นนะบี ะลี มะลาอิกะฮ์ และญิน หรือสิ่งที่เป็นวัตถุเช่น ดวงดาว เป็นต้น เพราะเป็นสัญลักษณ์ของการทำซิริกต์ต่ออัลลอฮ์ ﷻ ผู้ใดที่มีพฤติกรรมพาดพิงดังกล่าว เขา คือ ผู้ปฏิเสธพระผู้เป็นเจ้า แม้ว่าในเรื่องการละหมาด ถือศีลอด ทำหัจญ์ และการกล่าวชะฮาดะฮ์ทั้งสองก็ตาม ส่วนเตาฮีดอูลูฮียะฮ์นั้น คือ การยอมรับทุก ๆ การกระทำเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ เท่านั้น (‘Abd al-Rahmān Ibn Himād al-‘Aumr, (Muhāḍarah) : 13-14)

มุหัมมัด อิบน์ อับดุลวะฮะฮาบ ได้ส่งสาสน์ไปยังมูมเมืองต่าง ๆ ดังปรากฏในจดหมายของท่านดังนี้

ความว่า: “ด้วยพระนามของอัลลอฮ์ ﷻ ข้าพเจ้าขอยืนยันตนต่ออัลลอฮ์ ﷻ บรรดามะลาอิกะฮ์ และต่อพวกท่านทั้งหลาย แท้จริงข้าพเจ้าได้ทำการศรัทธาเสมือนการศรัทธาของบรรดา

¹⁴ อัซซุรออู อายะฮ์ที่ 11

ผู้ที่ถูกไ้หรือคพื้น (ฟิรเกะฮฺ อันนาญิยะฮฺ) จากชาวอะลุสสุนนะฮฺวัลญะมาอะฮฺ ในการศรัทธาต่ออัลลอฮฺ ﷻ การศรัทธาบรรดามะลาอิกะฮฺ บรรดาคัมภีร์ การศรัทธาบรรดาเราะสูล การศรัทธาการฟื้นคืนชีพในวันพิพากษา และการศรัทธาต่อการกำหนดสภาวะความดีความชั่วมาจากอัลลอฮฺ ﷻ อนึ่ง การศรัทธาต่ออัลลอฮฺ ﷻ นั้น คือ การศรัทธาในคุณลักษณะของพระองค์ ซึ่งเป็นการให้คุณลักษณะด้วยพระองค์เองในอัลกุรอาน และอัสนุนนะฮฺของท่านเราะสูล โดยไม่มีการตีความใด ๆ ทั้งสิ้น ยิ่งไปกว่านั้นข้าพเจ้าศรัทธาว่า “อัลลอฮฺ ﷻ ไม่มีสิ่งใดเสมอเหมือนพระองค์ พระองค์ผู้ทรงไ้ย่นและทรงเห็น” ดังนั้นข้าพเจ้ามิบังควรที่จะไปตัดทอนเปลี่ยนแปลง เพิ่มเติมในคุณลักษณะที่พระองค์ไ้ให้คุณลักษณะเอาไว้ และมิบังควรที่จะไ้วิธีการเปรียบเทียบคุณลักษณะของอัลลอฮฺ ﷻ ด้วยคุณลักษณะของสิ่งที่ถูกสร้าง เพราะแท้จริงอัลลอฮฺ ﷻ นั้นไม่มีผู้ใดมาเทียบเคียง เสมอเหมือนเปรียบเทียบ ด้วยสิ่งถูกสร้าง อัลลอฮฺ ﷻ นั้นผู้ทรงรู้ยิ่งในชาติของพระองค์เอง และพระองค์ทรงทำให้ชาติของพระองค์บริสุทธิ์จากการกล่าวหาของพวกที่สุดโ่่ง” (Ibn Sa‘a al- Shuwai‘ar, 1419 : 118)

ข. บทบาทการเรียกร้องไปสู่แนวทางสะลัฟ (อัลกุรอานและสุนนะฮฺ)

ดังคำกล่าวของท่านซัยคุมฺหัมมัดอิบนิ อับดิล วะฮฺฮาบ ความว่า “ขอสาบานต่ออัลลอฮฺ ﷻ ข้าพเจ้าไม่ได้เรียกร้องมนุษย์ไปสู่แนวทางของซูฟี นักกฎหมายอิสลาม นักบรรยาย หรืออิหม่ามหนึ่งอิหม่ามใดในหมู่อิหม่ามที่ยิ่งใหญ่ เช่น อิบนิ กัษิมีร์ อัชชะฮะบียฺ อิบนิ กะษีร และบุคคลอื่น ๆ นอกจากการเรียกร้องไปสู่อัลกุรอาน และสุนนะฮฺเราะสูลุลลอฮฺ ซึ่งเป็นการสั่งเสียแก่ประชาชาติยุคแรกจนถึงประชาชาติยุคสุดท้าย และข้าพเจ้าหวังว่าจะไม่ปฏิเสธความจริงที่มายังฉัน ยิ่งไปกว่านั้นขอให้อัลลอฮฺ ﷻ บรรดามะลาอิกะฮฺ และมนุษย์ทั้งปวง เป็นพยานแก่ข้าพเจ้า หากมีความจริงปรากฏต่อข้าพเจ้า ขอยืนยันว่าข้าพเจ้าจะรับมัน และจะละทิ้งสิ่งที่ขัดกับหลักความจริงทุกประการหากมาจากคำพูดของอิหม่ามของฉัน เว้นแต่คำพูดของท่านนะบี ﷺ เท่านั้น เพราะคำของนะบี ﷺ เป็นความจริงเสมอ” (‘Abd al-Laṭīf, 1989 : 5)

และอีกคำกล่าวในศาสน์อีกฉบับหนึ่งที่ส่งไปสู่เมืองหิญาซ เมืองอะซีร และเมืองยะมัน ความว่า “ ฟังรู้เถิดว่าสิ่งซึ่งเราได้ยึดมั่นศรัทธา เราได้เรียกร้อมนุษย์ ไปสู่สิ่งนั้น และได้ทำการญิฮาดบนหนทางของมันนั้น คืออัลอิสลาม ซึ่งเป็นข้อบังคับจากอัลลอฮฺ ﷻ ต่อมาของพระองค์ที่จะต้องยึดมั่น เพราะอัลลอฮฺ ﷻ ได้สร้างพวกเขามา เพื่อพวกเขาได้ทำการเคารพสักการะ และไม่อนุญาตให้ทำการภาคีใดๆกับพระองค์ ไม่ว่าจะเป็นมะลาอิกะฮฺ หรือบรรดานะบี ที่ถูกส่งมา และไหนเล่าที่จะไปเคารพบูชาต่อสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮฺ? เราได้ใช้ให้ทำลายสถูปต่างๆ และสิ่งปลูกสร้างบนสุสาน และอย่าให้สูงเกินหนึ่งคืบจากพื้นดินของสุสาน เราได้ใช้ให้ดำรงการละหมาดญะมาอะฮฺที่มีศยิด เราได้ทำการตักเตือนแก่ผู้ที่เกียจคร้านไปละหมาดที่มีศยิด เราได้เรียกร้อม ส่งเสริมให้ปฏิบัติหลักการอิสลามอื่นๆ เช่นการจ่ายซะกาต การถือศีลอด การทำหัจญ์ สำหรับผู้ที่มีความสามารถ กำชับในการทำความดีและห้ามปรามจากความชั่ว เราได้ห้ามจากการกินดอกเบี้ย การทำซินา การดื่มสุรา การเล่นการพนัน การสวมใส่ผ้าไหมสำหรับผู้ชาย ห้ามทรยศต่อสองพ่อแม่ และตัดขาดเครือญาติ

สรุปคือแท้จริงเราสั่งใช้ด้วยสิ่งที่อัลลอฮฺ ﷻ และเราะซูล ﷺ ใช้ และหักห้ามในสิ่งที่อัลลอฮฺ ﷻ และเราะซูล ﷺ ห้าม เรามีได้หักห้ามสิ่งใดนอกจากสิ่งนั้นเป็นการหักห้ามที่มาจากอัลลอฮฺ ﷻ และเราไม่ทำการอนุมัติสิ่งใดเว้นแต่อัลลอฮฺ ﷻ ได้ทำการอนุมัติสิ่งนั้น นี่คือนโยบายการเรียกร้อมของเรา (‘Abd al-Latif , 1989 : 24) และอีกหลายๆเหตุการณ์ที่ ชัยคุมุหัมมัด อิบну อับดุลวะฮฮาบได้ส่งศาสน์ไปยังผู้นำแคว้นต่าง ๆ เพื่อเรียกร้อมไปสู่แนวทางอันเที่ยงตรงตามแนวทางของชาวสะลัฟ ปรากฏว่าถูกปฏิเสธหลายครั้งเพราะพวกเขาเข้าใจว่าชัยคุมุหัมมัด อิบну อับดุลวะฮฮาบนำศาสนาหรือลัทธิใหม่มายังพวกเขา จนกระทั่งทำให้ชัยคุและสานุศิษย์จำเป็นต้องตอบโต้กันอย่างรุนแรงเลยทีเดียว และอีกหลายครั้งที่ชัยคุได้ส่งศาสน์ไปยังเจ้าเมืองต่างๆ เช่น เมืองมักกะฮฺ เมืองยะมัน และบรรดาอะละมาอฺ เมืองซีเรีย เมืองอิรอกฺ เมืองมูรอโคโค เมืองนัจญฺ เมืองริยาฎ และอื่นๆ ซึ่งในศาสน์ของเขาได้อธิบายถึงการละวะฮฺไปสู่หลักอะกีดะฮฺที่ถูกต้อง ตามต้นฉบับของอะฮฺลุลสุนนะฮฺวัลญะมาอะฮฺ และเรียกร้อมให้กลับไปสู่อัลกุรอานและสุนนะฮฺ ทำความเข้าใจในเรื่องเตาฮีด และหักห้ามการทำชิรค์ที่มนุษย์กำลังปฏิบัติกันอยู่ (‘Amar Sulaimān, 2009 : 81)

ชัยคุมุหัมมัด อิบну อับดุลวะฮฮาบได้ทำงานเขียนไว้มากมาย เขาได้วางรากฐานการละวะฮฺของเขาซึ่งปรากฏในเนื้อหาของงานเขียนของเขามิดังนี้ เขานำหลักฐานอ้างอิงมาจากอัลกุรอานและฮฺลุลสุนนะฮฺ และจากคำพูดของปวงปราชญ์ที่เชื่อถือได้ และท่านชัยคุมุหัมมัด อิบну อับดุลวะฮฮาบได้อ้างคำกล่าวของบรรดาเศาะหาบะฮฺ บรรดาตาบิอิน บรรดาอิหม่ามทั้ง

ลีมัซฮับ และคำพูดของอุละมาอ์ยุคหลัง ท่านซัยคุมุหัมมัด อิบน์ अबดุลวะฮฮาบได้ กล่าวถึงคำพูดของผู้ที่โต้แย้ง และสิ่งที่กลุ่มเครือที่พวกเขาได้อุปโลกน์ขึ้นมา (‘Amar Sulaimnān, 2009 : 81)

ค. บทบาทด้านการเผยแผ่แนวคิดวะฮาบียะฮู

ดังคำกล่าวของมุหัมมัด อัลบะซีฮ์ กล่าวว่า “หลังจากมุหัมมัด อิบน์ अबดุลวะฮฮาบและอะมีร์ชะฮูดได้จากโลกนี้ไป ลูก ๆ หลาน ๆ ทั้งสองครอบครัวได้ทำสัญญาในการสานต่อเจตนารมณ์ของทั้งสอง อิทธิพลแนวคิดและการกระทำของอิหม่ามมุหัมมัด อิบน์ अबดุลวะฮฮาบได้อยู่คู่รัฐบาลแห่งชะฮูดีจนถึงปัจจุบัน” มุหัมมัดอัลบะซีฮ์ กล่าวต่ออีกว่า “ด้วยสาเหตุของการทำสนธิสัญญาครั้งนี้ บรรดาเจ้าเมืองแห่งราชอาณาจักรผู้ซึ่งศรัทธามั่น ได้ลงความเห็นพ้องกันในการสานต่องานดะวะฮฺของมุหัมมัด อิบน์ अबดุลวะฮฮาบ ซึ่งมีเจ้าเมืองน้อยมากที่เห็นพ้องกันในนามการเคลื่อนไหวเพื่ออิสลาม หลังจากสมัยท่านเราะฮูล ﷺ และบรรดาอัครลอะฟาอ์ อรรเราะชีดีน เว้นแต่การเคลื่อนไหวของมุหัมมัด อิบน์ अबดุลวะฮฮาบ” (Muhammad Kalil Hirāsh, n.d. : 13)

ต่อมามุหัมมัด อัลบะซีฮ์ ได้เล่าถึงการขยายและซึมซับแนวคิดของมุหัมมัด อิบน์ अबดุลวะฮฮาบ ในเมืองต่าง ๆ เขากล่าวว่า “การดะวะฮฺของมุหัมมัด อิบน์ अबดุลวะฮฮาบ ได้กระจายไปสู่ประเทศต่างๆ นั้นเกิดจากการพบปะกันในเทศกาลหัจญ์ จนกระทั่งเข้าถึงประเทศอินเดีย อินโดนีเซียตะวันออก ชูดาน ทางตอนเหนือของทวีปแอฟริกา ประเทศชะฮูดีก็ได้มีอิทธิพลอย่างกว้างขวางนอกคาบสมุทรอาหรับในการเผยแผ่แนวคิดมุหัมมัด อิบน์ अबดุลวะฮฮาบ จนถึงอูมาน ชูบัยคฺทางตอนใต้ของประเทศยะมัน ใจกลางเมืองอิรัก ชานเมืองซีเรีย ท่ามกลางการโต้แย้งอย่างหนักของราชวงศ์ตุรกี ในเมืองอิสตะนะฮฺ ทำให้ชาวเมืองเกิดความกลัวต่อแนวคิดของมุหัมมัด อิบน์ अबดุลวะฮฮาบ และได้บังคับให้มุหัมมัดอะลีบาฮาอ์ ทำการขู่เข็ญกับประเทศ ชะฮูดี และขับไล่พวกเขากลับไปสู่สำนักงานเดิมของพวกเขาตอนต้น หลังจากนั้นไม่นานอิทธิพลของชะฮูดี ได้หวนกลับมาสู่พลังและการปกครองต่ออนาคตและแคว้นอิญาซ ในปี 1920 อีกครั้งหนึ่งเป็นลำดับ” (Muhammad Kalil Hirāsh, n.d. : 14)

แนวคิดการดะวะฮฺของซัยคุมุหัมมัด อิบน์ अबดุลวะฮฮาบ ได้แพร่สะพัดไปไม่เพียงแต่แคว้นอิญาซและคาบสมุทรอาหรับเท่านั้น หากแต่ทั่วทั้งกระจายไปยังมุมเมืองต่างๆ ที่เป็นรัฐอิสลามในเทศกาลของการทำหัจญ์ เป็น โอกาสทองในการนำเสนองานดะวะฮฺนี้ให้กับผู้นำหุญญญู (Ahmad Amīn, n.d. : 22) ซึ่งเป็นการตอบรับของพวกเขาอย่างความภาคภูมิใจ เมื่อพวกเขาได้กลับสู่เมืองของพวกเขาแล้วพวกเขาได้ทำการเรียกร้องชาวเมืองไปสู่แนวคิดวะฮาบียะฮู เราได้เห็นในชั้นญะบาร ประเทศอินเดีย มีคนกลุ่มหนึ่งเผยแผ่งานดะวะฮฺนี้ เรียกร้องให้ทิ้งบิดอะฮฺ และความสุดโต่งในบรรดวะลีย มีท่านซัยคุสัยยิดอะหฺมัด ได้ยื่นหยัดแนวคิดนี้ เขาเดินทาง

ไปทำหัจญ์ ในปี ค.ศ. 1822 เขาได้ซาบซึ่งแนวคิดอะฮ์มาดีเยฮ์ในการเรียกร้องมนุษย์ไปสู่อัลลอฮ์ ﷻ ในระหว่างการทำหัจญ์ เมื่อเขากลับสู่ชมพูทวีป เขาได้ทำการอะฮ์มาดีเยฮ์ในเมืองปัญจาบ ได้ก่อตั้งกลุ่มอะฮ์มาดีเยฮ์ขึ้น ทางตอนเหนือของประเทศอินเดีย และได้ทำสงครามกับบรรดาผู้ที่อุตริกรรมศาสนาและบิดเบือนอิสลาม และทำการญิฮาดกับบรรดาผู้ที่ถือตั้งในหลักการอิสลาม ประเทศอินเดียเป็นประเทศที่เต็มไปด้วยสงคราม ซึ่งรัฐบาลอังกฤษก็มีความเห็นดีเห็นชอบพอสมควรในการประกาศญิฮาดของพวกเขาเช่นกัน อิหม่ามสะนูลียะฮ์ ได้เดินทางสู่นครมักกะฮ์ในเทศกาลหัจญ์ อิหม่ามได้รับฟังการอะฮ์มาดีเยฮ์ เขาเกิดความเลื่อมใส และเมื่อกลับสู่ญะซาอิร เขาได้ประกาศการอะฮ์มาดีเยฮ์ และได้ก่อตั้งแนวคิดของเขาเฉพาะในเมืองมัฆริบ (Ahmad Āmīn, n.d. : 23)

ในเมืองยะมัน ปรากฏนักวิชาการอิสลามที่ยิ่งใหญ่ คือท่านอิหม่ามเชวากานียะฮ์ เกิดในปีฮิจเราะฮ์ 1172 เขามีแนวคิดการอะฮ์มาดีเยฮ์ แม้ว่าเขาไม่ได้พบกับชัยคุมุหัมมัด อิบน์ อับดุลวะฮาบ เขาได้เขียนหนังสือชื่อว่า “นัยลุลเอาตอร” ซึ่งเป็นหนังสือที่มีการนำเสนอแนวคิดอิหม่าม อิบนิ ตัยมียะฮ์ เขาได้นำเสนอ หะดีษนะบะวี และวินิจัยในความหมายของหะดีษ และวินิจัยหุกุมชะรีอะฮ์ที่ได้จากหะดีษ แม้ว่าจะไม่ตรงกับมัซฮับทั้งสี่ เขาได้คัดค้านการตักลีล (การตาม) และได้เรียกร้องไปสู่การวินิจัย (อิญติฮาด) ในอียิปต์มีชัยคุมุหัมมัดอับดุลฮุสัยน ได้เห็นแนวทางการศึกษาของ อิบนิ อับดุลวะฮาบแผ่กระจายไปสู่ทุกมุมเมืองต่างๆ ด้วยการศึกษาดังกล่าว เขาได้มองย้อนกลับไปสู่สมัยท่านเราะฮูลุส สัมัยของ อิบนิ ตัยมียะฮ์ และสมัยมุหัมมัด อิบน์ อับดุลวะฮาบ เขามีความหวังที่จะดำรงไว้ซึ่งความถูกต้องในประชาชาติ เขาได้พยายามค้นหาและวิจัยสองประการหลักๆ ที่มุหัมมัด อิบน์ อับดุลวะฮาบได้ปลูกสร้างเอาไว้ คือการสู้รบกับบรรดาผู้อุตริกรรมทางศาสนา และสิ่งที่เข้ามาทำลายอะกีดะฮ์อิสลาม จากการทำชิรคต่ออัลลอฮ์ ﷻ ในบรรดาอะลีเยฮ์และหลุมศพในสุสาน (Ahmad Āmīn, n.d. : 23)

ง. บทบาทด้านการต่อสู้กับกลุ่มนอกรีตและทำลายสถูปบนสุสาน

บรรดาผู้ที่คัดค้านขบวนการอะฮ์มาดีเยฮ์ อิบน์ อับดุลวะฮาบ เกิดการโต้แย้งอย่างหนัก เนื่องจากพวกเขาไม่พอใจต่อขบวนการอะฮ์มาดีเยฮ์ อิบน์ อับดุลวะฮาบในการทำลายสถูป การประดับประดาบนสุสาน และการจัดเตรียมเสบียงสู่การเยี่ยมเยียนสุสาน เป็นต้น (‘Abd al-Latif, 1989 : 302) การให้ความสำคัญในเรื่องสุสานนั้นเป็นสาเหตุนำไปสู่การทำชิรค เช่น การขอความช่วยเหลือจากผู้ตาย เป็นต้น ท่านชัยคุมุหัมมัด อิบน์ อับดุลวะฮาบมีความมุ่งมั่นในการขจัดความคลุ้มเคลือในการขอความช่วยเหลือสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ เพียงพระองค์เดียว ดังปรากฏการตอบโต้ของเขาต่อบรรดาผู้หลงทาง ในคำกล่าวที่ว่า “การขอความช่วยเหลือสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ นั้นมิได้เป็นชิรค” ท่านชัยคุมุหัมมัด อิบน์ อับดุลวะฮาบตอบว่า “มหาบรียุทธีแต่ผู้ซึ่งได้ทับตราหัวใจศรัทธาของพระองค์ แท้จริงการขอความช่วยเหลือจากสิ่งที

ถูกสร้าง ในการทำงานที่เขามีความสามารถ เราไม่ได้ปฏิเสธ ดังปรากฏคำกล่าวของอัลลอฮ์ ﷻ ในอัลกุรอานเรื่องประวัติของนบีมูซา

﴿وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَىٰ حِينٍ غَفْلَةٍ مِّنْ أَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هَذَا مِنْ شِيعَتِهِ وَهَذَا مِنْ عَدُوِّهِ فَاسْتَعَاثَ الَّذِي مِّنْ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِّنْ عَدُوِّهِ فَوَكَرَهُ مُوسَىٰ فَقَضَىٰ عَلَيْهِ قَالَ هَذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ عَدُوٌّ مُّضِلٌّ مُّبِينٌ﴾

ความว่า: “และเขา (มูซา) ได้เข้าไปในเมือง ขณะที่ชาวเมืองกำลังพักผ่อนเขาได้เห็นชายสองคนต่อสู้กันอยู่ในนั้น คนหนึ่งมาจากพวกพ้องของเขาและอีกคนหนึ่งมาจากฝ่ายที่เป็นศัตรูของเขา ดังนั้น คนที่มาจากพวกพ้องของเขาได้ร้องขอความช่วยเหลือ เพื่อให้ปราบฝ่ายที่เป็นศัตรูของเขา มูซาได้ต่อเขาแล้วได้ฆ่าเขา เขากล่าวว่า “นี่มันเป็นการกระทำของชัยฏอนแท้จริงมันเป็นศัตรูที่ทำให้หลงผิดอย่างแจ่มชัด”¹⁵

เช่นมนุษย์ได้ขอความช่วยเหลือจากเพื่อนของเขาในภาวะสงครามหรืออื่นๆ ในการทำงานที่เขามีความสามารถ แต่ที่เราคัดค้านในการขอความช่วยเหลือเชิงสักการะซึ่งพวกเขาได้กระทำการขอความช่วยเหลือจากสุสานของบรรดาศะลีย์หรือสิ่งเร้นลับซึ่งไร้ความสามารถเว้นแต่อัลลอฮ์ ﷻ เท่านั้น แต่หากว่าท่านได้มายังชายผู้หนึ่งที่มีชีวิตอยู่ซึ่งเขาอยู่กับท่านและได้ยินคำพูดของท่าน ดังนั้นท่านได้กล่าวกับเขาว่า “ท่านจงขอพรจากอัลลอฮ์ ﷻ ให้แก่ฉันเสมือนบรรดาสาวกของนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ปฏิบัติในขณะที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ยังมีชีวิตอยู่แน่นอนเป็นการอนุญาตให้กระทำได้อันเป็นการขอความช่วยเหลือจากผู้ตายหลังจากการตายไปแล้ว เป็นสิ่งที่ไม่อนุญาตโดยสิ้นเชิง ยิ่งไปกว่านั้นเป็นที่น่ารังเกียจยิ่งของบรรดาศะลีย์ อัศศอและห์ อีกด้วย” (Ibn‘Abd al-Wahāb, 1419 : 51)

และมีปรากฏในจดหมายของชัยคุมุหัมมัด อิบนู อับดุลวะฮาบที่ ได้ส่งไปยังเมืองมัฆริบ เขาได้กล่าวว่า “อนึ่งการขอความช่วยเหลือจากบรรดานะบี บรรดาศะลีย์ หลังจากเสียชีวิตไปแล้ว และการให้การสำคัญกับสุสาน โดยการยกสตูบ การจุดไฟ การละหมาดที่สุสาน การทำสุสานเป็นงานเทศกาล การบนบาน และเชือดสัตว์บนสุสาน ทั้งหมดนี้ คือ เป็นการอุตริกรรมซึ่งเกิดขึ้นในสมัยท่านนะบี ﷺ มาแล้ว และท่านนะบี ﷺ ก็ได้หักห้ามกันอย่างจริงจัง (Muhammad Ibn Sa‘a al- Shuwai‘ar, 1419 : 130)

¹⁵ อัลเกาะเศาะศุ อายะฮ์ที่ 15